

Szín

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

2003. JÚNIUS

8/3

TARTALOM

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET MŰHELYÉBŐL

Beke Pál: Francia minta hazai formában (a művelődési otthon-egyesületekről) 1

Barsi Hajna: A Népi Iparművészeti Titkárság a tevékenységével kapcsolatos vitaanyagról 6

ÜZENŐ

A húszéves sárospataki Művelődési Ház – Interjú Makovecz Imre építőművésszel (Pécsi Györgyi) 9

ARCKÉPEK

Kígyós Sándor emlékezete. 1943–1983. (Gállos Orsolya) 13

Kodály nyomdokain. Tegzes György 1921–2002. (Gábrrielné Jáger Teréz) 16

Mérleghiány. In memoriam Vészi János (Földiák András) 18

A SZAKMA ÜNNEPEI

Csokonai díjasok: Dr. Várnai Ferenc: A Pécsi Vasutas Koncertfúvószenekar múltjáról és jelenéről 21

Schéffer Anna: Pataki József, a Csokonai Vitéz Mihály alkotói díjas egri művész-tanár 22

P. Tófeji Valéria: Ünnepi köszöntő a Kultúra Napján 24

Tóth Erzsébet: A tatabányai József Attila vers- énekelt vers és prózamondó versenyekről 25

Tóth Zsuzsanna: A VI. Országos József Attila vers-, énekelt vers és prózamondó verseny döntőjéről 27

Jegyzőkönyv a VI. Országos József Attila vers-, énekelt vers és prózamondó verseny döntőjéről 27

VISEGRÁDI NÉGYES

Beszélgetés Dr. Kvarda Józseffel, a Szlovák Kulturális Minisztérium államtitkárával (Mátyus Aliz) 29

Történelem alulnézetben. Múltunk határkövei. Emlékképek Csenke történetéből (Andrássy Mária) 32

Egy nemzet(i) kisebbség „napszámosai” – Prágai Tükör, a CsMMSz folyóirata (Andrássy Mária) 34

Kiss Gy. Csaba: Nemzet és haza dilemmája a himnuszok tükrében 36

SZERVEZETTÖRTÉNET

P. Tófeji Valéria: Az Alkotó Képzőművészek, Írók Országos Szövetségének története 41

KÖNYVISMERTETÉS

Andrássy Mária: Séta a budai erdőben. Zöld könyv. Budapest természeti környezete, mint közművelődési színtér 47

FOLYÓIRATSZEMLE

Szókimondó – Hajdúszoboszló kulturális havi folyóirata. 2003. április (Andrássy Mária) 48

Hangadó – (Szabolcs-Szatmár-Bereg) Megyei közművelődési tájékoztató (Andrássy Mária) 49

KULTURISZTIKA

Dr. Horváth Attila: Román nyitány nyomán. Beszámoló egy study-tourról 50

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

Stemlerné Balog Ilona megnyitója Kocsis Iván fotográfia-történeti kiállításán 54

Diákszínházi fesztivál Székelyudvarhelyen (Józsa Mihály) 55

A Kulturális Központok Országos Szövetségének 2002. évi közhasznúsági jelentése 56

SZAKMAI HIREK 57

SZERZŐINK 40

Illyés Gyula: Tiszta sorok

SZÍN 8/3 – 2003. június

SZÍN – a Magyar Művelődési Intézet folyóirata. Megjelenik kéthavonta.

Szerkesztőbizottság: Elnöke: Beke Pál. Tagjai: Barsi Hajna,

Egyed Albert, Komjáti Gabriella, Péterfi Ferenc, Tóth Zsóka, Tóth Zsuzsanna.

Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ.

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: BEKE PÁL.

A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8. Szerkesztőségi titkár: Boldis Judith.

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel: 201-5053. Fax: 201-5764.

E-mail: kalmazj@mmi.hu és matyus@enternet.hu

E számunkat Kígyós Sándor szobrászművész rajzaival illusztráltuk.

Készült a Somogy-Print Bt. nyomdaüzemében. 1165 Budapest, Hangulat u. 4.

ISSN 1416-6925

BEKE PÁL

FRANCIA MINTA HAZAI FORMÁBAN

(a művelődési otthon-egyesületekről)

Francia kapcsolataink leginkább barátságokat, testvértelépülések létrejöttét és azok hivatalainak, intézményeinek és egyesületeinek együttműködését, házasságokat, gazdasági kooperációt eredményeztek; a népi diplomácia ezernyi apró jövedékét hozták, s azt, hogy alaposan megismerhettük a történelem által itthon elvett lehetőségeink mintatárát. Am hiába próbáltuk kint szervezett szakmai tapasztalatcserék hosszú sorával, itthon konferenciákkal, cikkekkel, kiadványokkal népszerűsíteni közösségi művelődési intézmény- és tevékenységsszervezetüket, gyakorlatuk honosításában jobbra eredménytelenek maradtunk.

Most újabb próbát teszünk.

Észrevettük, hogy az ellentmondásokkal terhes társadalmi előrehaladásunk minden nehézsége ellenére megjelenő szerves fejlődés eredményeként kialakultak és némiképp meg is erősödtek azok a társadalmiasítottan működő és a közösségi művelődést szolgáló intézmények, amelyek alapjai lehetnek egy kifejllesztendő, elterjesztésre érdemes és persze kellőképpen gyámolítandó rendszernek. Nem állíthatom, hogy valamennyi e kategóriába sorolható hazai megoldást ismerünk, hiszen az ilyen tevékenykedés egyik jellemzője éppen az, hogy lokális érdekeltségei miatt megbúvik saját helyén, s a helybéli közmegelegedést szolgáló működésével éppen hogy eltűnik hangos, művileg is zajosra kavart világunk felszíne alatt. Az általunk megismert, bizonyosan tehát a teljesség töredékét jelentő hazai példák *szándékaikban* azonban nagyon is hasonlítanak egymásra, és ennyi már elegendő arra, hogy rokonítható törekvéseiket, szakmaiságukat, kapcsolataikat megismerjük. Hogy bennük az önkormányzati működtetésű művelődési intézmények alternatíváját lássuk és láttassuk.

A félreértések elkerülése végett (mielőtt a társadalmiasítottan működő új intézményfélék rokoníthatónak tapasztalt szándékait összegezném, és a konkrét helyeket leírnám, s mielőtt a velük kapcsolatos és a belőlük általánosítható tennivalókat elsorolnám, s mindeközben francia kollegáink e tárgyban való együttműködéséről szólnék) muszáj rögzítenem, hogy nem azért keresem-keressük az önkormányzati intézmények alternatíváit, mert az önkormányzatisággal, az önkormányzatok kiemelt és különleges helyi felelősségével, sajátos kötelezettségeikkel kapcsolatban bármiféle bajom-bajunk lenne, sőt: a települési önkormányzatok létét és működését az új Magyarország egyik legfontosabb elemének és garanciájának gondolom. De látom és tapasztalom azokat a csapdákat is, amelyek működésüket elsősorban az állandósult pénzhány, másodsorban a gyakori túlpolitikáltság miatt kísérik, s mint ahogy az állam sem mindig a legjobb gazda, a helyi hatalmat viselő önkormányzatok sem minden esetben bizo-

nyulnak jövőt látó, a helyi emberi-polgári szükségleteket és feltételeket mindenek felett biztosító tulajdonosnak. Továbbá: nem azért szorgalmazom-szorgalmazzuk a társadalmiasítottan működő intézmények hazai sokasítását, mintha azok lennének a kultúraterjesztés, a közösségi művelődés egyetlen lehetséges keretei, dehogy; azoknak csak egyik, speciális, és fölöttébb kívánatos *variációját* jelentik. Soha nem gondoltam, és éppen ezért soha le nem írtam, hogy az egyesületi szervezetben működő intézményfélék kiváltak, és így esetleg feleslegessé tennék a kultúraterjesztés nagy intézményeit, és különösen a népművelőként dolgozó szakembereket, ellenkezőleg: éppen ez a formáció igényli a népművelőként alkalmazott szakemberek jelenleginél lényegesen magasabb számát éppen úgy, mint a jelenleginél differenciáltabb munkájukat. Ez jelentheti helybéli megbecsülésük jelenleginél magasabb szintjét. Ez a működési forma szükségelteti és igényli leginkább kezdeményező-készségüket, közösségfejlesztői képességüket; e formációban alkalmazva válik leginkább nyilvánvalóvá, hogy a társadalomfejlesztés legfontosabb helybéli szereplői éppen ők.

*

A manapság már Szombathely kertvárosának tekinthető Herény, a Vas megyei Győrvar és a pécsi Istenkút egyesületi kezelésű művelődési otthona, a szatmári Tiszacséce helyi gyermekönkormányzat-vezérelte ifjúsági háza, a hajdúsági Derecske és Hajdúnánás egyesületi kezelésű mozija illetőleg ifjúsági találkozóhelye (mondhatnám: ifjúsági közösségi házai), a szekszárdi Zug, a hajdúbagosi (és a még sok helyütt egyesületi kezelésben működő, de művelődési otthon-jellegű, kultúraterjesztő és közösségi művelődési feladatokat is felvállaló) teleház egymástól jelentősen eltérő tevékenységeik ellenére is azonosak abban, hogy közösségi, egyeztetett akarat szerint működnek. Hogy nem csak tagjaik, hanem mindenki számára rendelkezésre állnak. Hogy minden, a tevékenységi körükben értelmezhető témára és munkaformára nyitottak. Hogy ennek kiválasztásában tagjaik igénye és óhaja a döntő, így tehát a résztvevők (a barátok, a kortársak, az érdeklődő felnőttek, a segítő közreműködők és még sokan mások) szándékai szerint alakítják ki tevékenységsszerkezetüket, magyarul: ott az történik, amit ők akarnak, ők szeretnének. Nyilván a helyi igények szabják egyedire működési-nyitvatartási idejüket is. Mindannyiuk azonos abban, hogy bár a konkrét munkát egy-három ember irányítja, de felettük-mellettük egyesületi vezérkar befolyásolja a közösségi művelődésbeli tennivaló irányát és stratégiáját; s hogy körülöttük önkéntes segítőkből kialakult kisebb-

nagyobb létszámú társaság is segít, mikor miben kell. Nem szükségképpen világos, hogy közülük ki mikor „dolgozik” avagy mikor tölti „szabadidejét”; ezek összemosódnak már csak azért is, mert a munkáért általában nem jár térítés, díj, bér. Azonosak abban is tehát, hogy *a társadalmi életben való aktív részvétel lehetőségét adják* azoknak, akik ezt szívesen fogadják, s így cselekvési teret-terepet biztosítanak sok önkéntesnek (akikben nem szükségképpen a munkavégzés ingyenessége tudatosul, hanem a másokkal együtt egy meghatározott és kedvelt cél érdekében végzett tennivaló nem órabérben mért, hanem a megvalósított szándék: egy rendezvény, valamiféle ünnepi alkalom, valakinek a fellépése, valamilyen film vetítése, valamiről szóló, bármiféle okból szervezett vetélkedő, hétvégi vagy nyári tábor, valamilyen műhely, szakkör, klub vagy bármilyen más esemény résztvevőinek örömeiből származó hozadéka).

Mindannyiuk leginkább általánosítható legkisebb közös többszöröse valószínűleg a *jól érezzük magunkat* kifejezésben összegezhető: jól érzik magukat, mert *együtt vannak*; jól érzik magukat, hogy *megcsináltak valamit*, s aztán valami mást újra és ismét; jól érzik magukat, mert *ott lehetnek*; jól érzik magukat, mert *maguknak csinálták*, jól érzik magukat, mert *rajtuk múlt*, hogy az a valami megtörténjen.

Mindehhez persze kell egy hely, kell némi szakértelem, valamilyen működési keret, helyi struktúra. Kell pénz is, hiszen a villanyszámla, a takarítás, a kölcsönzési és a még bármiféle díj sem ingyen van. Esetükben (és az általunk nem ismert, még bizonyosan sok helyütt létező hasonló kezdeményezéseknél) mindez valamennyire biztosított. Ám biztos vagyok abban, hogy ha felépült volna már korábban, a '90-es évek elején a társadalmiasított művelődési tevékenységek köré kiépíteni javasolt struktúra, nem csak *az elszántan művelődni és együtt lenni akarók* intézményei alakulhattak és maradhattak volna meg. A társadalmiasítottan, az egyesületi fenntartásban működő intézmények száma sokkal több lehetne. A gyámoltás hiányából csonka intézményszám persze nem a statisztikából, hanem a közösségi létre érdemes emberek százezreinek *életéből* hiányzik.

Mint említettem, most újabb próbát teszünk.

*

Mindennapos tapasztalatainkból, de valamennyi erre vonatkozó felmérésből, s különösen a Nemzeti Ifjúságkutató Intézet legutóbbi vizsgálataiból, erről megjelent könyveikből és adatbázisaikból nyilvánvaló, hogy *döntő többségében a fiatalok használják művelődési otthonainkat*. Logikus és természetes tehát, ha az ifjúság helyzetének és lehetőségeinek társadalmi léptékű fejlesztéséért felelős kormányzati szerv kezdeményező lépéseket tesz részben a művelődési otthoni intézményhálózat, részben azon belül a nevében is „ifjúsági” megjelölést viselő intézmények, részben pedig a fiatalok bárhol és bármiképp (akár tehát

egyesületi keretben) szerveződő szabadidő-eltöltése, programozása fejlesztéséért. Szándékuk rokonítható a Magyar Művelődési Intézet törekvésével, annál is inkább, mert e sorok írója (még jelenlegi beosztása előtt) erre több, nyilvánosságra is hozott javaslatot tett¹. Örömeinkre szolgált tehát, hogy a 2001 októberében Strasbourgban a Magyar Művelődési Intézet és a Franciaországi Ifjúsági és Művelődési Házak Konföderációja által kötött, a hazai intézményhálózat társadalmiasításában való együttműködésünkről szóló megállapodáshoz² a GYISM hallgatólagosan csatlakozott, s az ifjúsági házak fejlesztéséről készülő koncepciójukban nemcsak *az intézmények tevékenységújítását, társadalmiasítását fogalmazták-fogalmazták meg, hanem a különféle nyugat-európai, s közöttük a franciaországi gyakorlat megismerését, átgondolását és honosítását is*.

Az említett együttműködési szerződés keretében 2002 tavaszán Magyarországon járt a CMJCF vezérkara, majd a nyár folyamán ugyancsak ők részesei voltak Debrecen-Csapókertben a társadalmiasított intézmények részére szervezett országos konferenciánknak. Ekkor fogalmazódott meg, hogy tanulmányi kirándulásra kéne vigyük az ekként működő intézmények önkéntes munkatársainak egy részét. Erre kerített brüsszeli támogatást szerződött partnerünk, s így utazhat ki költségükön 14 szakember június folyamán. Ezt a tanulmányutat előkészítendő, jártunk miniszteriális partnereinkkel május végén Languedoc-Roussillon régióban. Az ott akkor elhangzottak, a tervezett nyári tanulmányút, s az azon résztvevőknek a közösségi művelődés és annak társadalmiasított formája iránti elkötelezettsége mondatja velem, hogy *végre talán mégis történni fog valami!*

Félreértés ne essék: ha nem történné semmi, Herényben, Győrvárott, Tiszacsécsén, Szekszárdon, Derecskén, Hajdúnánáson, Hajdúbagason (és mint bevallottam, bizonyára a sok, még általam sem ismert helyen) változatlanul folytatódna a helyben értékes, mert működő, kedvelt és megszokott, *a résztvevők által fenntartott és a helybeliek által folyamatosan látogatott* tevékenység. Utunknak nem az a feladata, hogy ezt felszínen tartsa; napi működésükhöz korábbi és jelenlegi lelkesedésük, elkötelezettségük bőven elég. Ahhoz nem szükséges utazniuk, ahhoz nem kell (mint ahogy eddig sem kellett) a francia vagy bármilyen más kapcsolat. Ám *közös útjuktól jelentős többletet várunk*. Remélem, hogy visszaérkezésük után sikerül közreműködésükkel a társadalmiasítottan működő közösségi művelődési intézmények országos szakmai szervezetét megteremtünk. Az új intézményi szövetség az őket

¹ Ezek egyikét a szerző ismét közzétette a Méltóságkereső c. szakmatörténetének (epl kiadó, Bp, 2001, 416 old.) függelékéi között „Javaslat egyesületi működtetésű ifjúsági házak államilag támogatott létrehozására” címen.

² Lásd erről a Szín 2001. decemberi (6/6-os) számát, amelyben Szándéknyilatkozatunkat közreadtuk egyéb, a francia ifjúsági és művelődési házak életét és működését dokumentáló szövegekkel együtt.

jellemző, a számukra tipikus gondok megoldója, a hasonló intézményi alakulatok elősegítője, a települési önkormányzatok és az állami szervezetek partnere, az egyesületi intézmények közös képviselője lehet(ne) majd. Remélem, hogy velük, mint érintettekkel közösen kidolgozhatjuk a társadalmiasítottan működő intézmények önkéntesei képzésének, továbbképzésének tartalmát, formáit és módját, a rajtuk és munkájukon való segítség-fejlesztés struktúráját. Hogy közösen megfogalmazhatjuk azt a kívánalomrendszert, amit aztán a professzionális népművelő-képzés során rájuk nézvést kellene figyelembe venniük a főiskolai-egyetemi oktatóknak. Remélem, hogy velük, mint érintettekkel kidolgozhatjuk és kiszámolhatjuk a társadalmiasított intézményműködtetés országos anyagi bázisának formáját, léptékét, mértékét és részleteit. Remélem, hogy mindezeket követően a társadalmiasított intézményi működtetés országosan garantált anyagi alapjait is sikerül majd megteremteni, biztosítani.

*

Az egyesületként működő francia ifjúsági és művelődési házak 1945-től folyamatos fejlődéstörténetét mellőzve megemlíteném, hogy ma (már csak) két rendszer működik: egy országosan centralizált egyesületi szövetség, és egy, az intézmények regionális szövetségéből kialakult konföderáció³. Az előzőhöz a Magyar Népművelők Egyesületének 1980-ban szervezett első külföldi tapasztalatcseréje, az utóbbihoz munkahelyem jogelődje, a Népművelési Intézet még a '60-as évek végén kialakult kapcsolatrendszere kötött. Ez utóbbiból bomlottak ki azok a barátságok és egyebek, amiről a bevezetőben érintőleges említést tettem; velük való a 2001-es együttműködési szándéknyilatkozatunk is.

A rendszer magva és veleje a helyi (nevezzük így): *művelődési otthon-egyesület*, amelynek tagja lehet valamennyi olyan helyi polgár (gyermek, ifjú, felnőtt vagy idős), aki az intézmény által ajánlott különféle tevékenységekben

vagy rendezvényeken részt vesz, ám nemcsak belépőt vált vagy tanfolyami térítést fizet, hanem éves tagdíjat is. A természetesen bárki rendelkezésére álló intézmény szolgáltatásainak igénybevétele tagként egyrészt olcsóbb, másrészt a tagok egyéb különféle, helyben kialakított előnyöket élvezhetnek. A tag választó és választható a művelődési otthon-egyesület különféle tisztségeire. A vezetőség egyharmada évenként kötelezően cserélődik. A tagok tevékenységféléket, vagy ahogy ők hívják: „aktivitásokat” javasolhatnak illetőleg szervezhetnek az intézmény infrastruktúrájával, pénzével, népművelőjének segítő közreműködésével. Van olyan település, ahol ezek az aktivitások maguk is egyesületek, s az intézmény mint egyesületi szövetség működik.

A művelődési otthon-egyesület *épülete* jellemzően a település önkormányzatáé, amely ezt ingyen vagy az éppen kialakított térítésért a szervezet rendelkezésére bocsátja. Az önkormányzat egyéb anyagi áldozatvállalása (beleértve a működési hozzájárulást, az épület karbantartását, felújítását vagy bővítését) helyi, évenként esetleg újratekintett alku kérdése. Az erről, vagy bármi más, az önkormányzatra és az intézményre együttesen tartozó kérdés megbeszélésében a helyi művelődési otthon-egyesületek regionális szövetségének kezdeményező és koordinatív szerepe lehet. Az önkormányzat a népművelő(k) bére bizonyos hányadának fizetésére kötelezettséget vállal, és az összeget folyamatosan átutalja.

A rendszer kitüntetett szereplői a *népművelők*. Kiválasztóik az egyesület vezetőségéből, az önkormányzat, illetőleg a regionális szervezet képviselőjéből álló alkalmi bizottság. A népművelő(ke)t határozatlan időre alkalmazzzák. Természetesen szakképzettek, képzési rendszerük a hazaihoz képest talán túl specializált, de ez most mindegy. Az egyre magasabb (avagy pusztán más) beosztásra képesítő képzés bármikor folytatható. Ottani kollegánk fizetését részben, mint említettem, az önkormányzattól, részben egy e célra létrehozott, az állam által folyamatosan feltöltött alapból kapja, de mindketten a regionális szervezetnek küldik át a pénzt, a helybéli népművelő ugyanis a regionális szervezet (értsd: a helyi művelődési otthon-egyesületeket összefogó regionális egyesület) alkalmazottjaként dolgozik.

A rendszer különös ismertetőjele a *regionális szervezet*, amely, mint említettem, maga is egyesület, tehát alapszabályzata, vezetősége és persze elnöke van, aki az ott alkalmazottak (jobbára ilyen célra képzett népművelők), valamint a szerte a régióban helyben dolgozó népművelő kollegáik munkaadója. Az iroda módszertani központként segíti a helyi (önálló) művelődési otthon-egyesületek munkáját; részes azok fizikai fejlesztésében ott, ahol bővíteni kellene azokat, és ott is, ahol még semmiféle épület nincs, és részes a tevékenység fejlesztésében; érdekképviseletet és érdekvédelemértét végez; hazai és európai kapcsolatot épít, s nem utolsó sorban (konföderációs szinten) az állam legfőbb szakmai partnere. A tevékenykedőkhöz

³ Megjegyzem, hogy a két (jobbára hasonló tevékenységű) rendszer egyesületi intézményei nem jelennek meg azonos településen belül, inkább az a jellemző, hogy az egyik egyes megyékben és régiókban, míg a másik más megyékben és régiókban terjed el. Az intézménytípus háromnegyede a Konföderáció tagja. Szükséges megjegyezni, hogy Franciaországban ugyancsak vannak a település önkormányzata által fenntartott és általuk működtetett, a hazaihoz hasonlatos közművelődési intézmények (általában a nagyobb városokban); országos egyesületet alkotnak az ugyancsak egyesületi alapon szervezett ifjúsági információs irodák; jellemző a nálunk „Civil házként” létrejött, jobbára egyesületeket és/vagy tevékenységeket befogadó, bérelhető vagy együttműködési megállapodással igénybe vehető közösségi ház; működnek szakszervezeti, egyházi kulturális-közművelődési-közösségi intézmények ill. intézményrendszerek, és több, nálunk talán a szociálpolitika körébe sorolandó intézményrendszer) végez kulturális, közművelődési, közösségi művelődési, információs, közösségfejlesztési stb. munkát.

közeli módszertani központ tehát, szakmai gazda s egyidejűleg munkatársait különös gonddal óvó munkaadó; továbbképzéseik, találkozói szervezője, mindennapos gondjaik tudója és megoldója.

*

Itthon mindebből megvan a legfontosabb: az *egyesületi alapon szervezett, a jobbára önkormányzati tulajdonú, de használatukra hosszú távra átadott épületben működő intézmény*, s ráadásul nemcsak az erre vonatkozó szándék, hanem több éves, némelyiküknek évtizedes gyakorlat a háta mögött. Sok helyütt hiányzik azonban a képzett népművelő. Nincs koordinatív, segítő-fejlesztő szervezet. Nincsenek a tevékenység folytonosságát garantáló országos pénzalapok.

A rendszerváltozás kezdetén éppen ez utóbbiakat, a megfelelő támogató rendszert kellett volna megteremteni, hogy a rendszer kereteinek kialakításával lehessen szorgalmazni a helyi művelődés, a helyi közösségi élet társadalmiasított működésének megteremtését. Ehelyett minden maradt a régiben. Aztán lám, minden erre szolgáló bátorítás híján (csak néhány elvetemültnek minősített népművelő segítségével, másutt éppen a népművelők ellenében) megjelent néhány, helyben immár több éve működő társadalmiasított intézményi kezdeményezés. Most tehát már az a feladat, hogy a létezőket, a működőket bátorítsuk. Hogy kikínlódott eredményeiket országosan általánosítsuk. Hogy elemezzük tevékenységüket, működésüket, fejlesztésük feltételeit. Hogy példaként állítsuk azok elé, akik hasonlóba kezdenének.

Ha komolyan gondoljuk hazai fejlesztésüket, meg kell teremteni azt a módszertani segítő bázist, amely a már meglévő és a majdan születő kezdeményezéseket folyamatosan támogatja. Szerencsés lenne, ha ez sem *állami intézményként* gyámolítaná a *civileket*. Talán éppen az országos egyesületbe tömörülő társadalmiasított művelődési otthonok hozhatnák létre testületileg a *maguk szükségére szolgáló intézmény* ugyancsak civil formáját. Vélhető azonban, hogy ennek működtetésére hosszú távon garantált állami támogatás kell, valahogy úgy, mint Franciaországban, és valahogy úgy, ahogyan a hasonlóképp fontos, a társadalom jólétét és jó érzését szolgáló társadalmi szervezetek működését segíti az állam immár évtizede.

Ha valóban komolyan gondoljuk Magyarországon a társadalmiasított közművelődési intézmények sokasítását, meg kell teremteni azt az elkülönített, csak őket szolgáló alapot, amely az egyesületként átszervezett művelődési otthon népművelőit és tevékenységét pénzeli. Az *állam által pénzzel szorgalmazott kívánatos jelenségekre* vannak már működő példák olyan területeken, ami neki (az államnak tehát) már régebb óta fontos. A körjegyzőségeket például érthető okokból fontosnak minősítették, így a körjegyzőként alkalmazott szakemberek fizetésének fele a központból érkezik az őket alkalmazó hivatalba. A körjegyzőt alkalmazni tehát *olcsóbb* az erre társuló önkor-

mányzatoknak. Egy másik példa: a helyi idegenforgalmi bevételek legalitása is országos érdek. Bizonyára ezért döntöttek úgy, hogy minden helyben beszedett egy forintnyi idegenforgalmi adóbevételekhez két további forintot ad az állam támogatásként. Az önkormányzatok így érdekeltek abban, hogy idegenforgalmi adóbevételeik növekedjenek, hogy bevételeiket polgáraik ne sunnyogják el. Hasonló logikát követ a közművelődési intézmények úgynevezett 'érdekeltség-növelő pályázata, amelyben annyi az 'érdekeltség', hogy az állam egy pályázat keretében a szükséges beruházáshoz legalább annyit ad, amennyit a helyi önkormányzat is fordít a feladatra. Csak döntés kérdése tehát, hogy az állam kijelentse: számára *érték az emberek közösségi művelődési öntevékenysége*, amit viszont csak akkor támogat, ha az önkormányzat is hozzáad valamit; például az épület használatát biztosítja, fedezi a működési kiadás felét-kétharmadát stb. A hiányzó hányadot az állam adja. Ám az állam azt is kikötheti, hogy a polgárok öntevékeny művelődési együttműködését csak akkor támogatja, ha ők szakembert, vagyis népművelő(ket) alkalmaznak saját boldogulásuk segítőjéül. Az állam eldöntheti a helyben, az adott tevékenységek animálásához szükségesnek ítélt szakemberek számát, képesítésük mértékét. Célprémiumokat, céltámogatási rendszereket működtethet az általa fontosnak ítélt feladatok ilyen intézményekben történő megvalósítása érdekében.

Nagy könnyebbség, hogy végre van egy központi hivatal, amelyik ugyanezt akarja.

Késtünk ugyan egy bő évtizedet, de elkezdhetjük ifjúsági házaink (vagy ami ezzel szinoním: művelődési otthonaink) társadalmiasított átalakítását. Elkezdhetjük ott, ahol jelenleg, és már több évtizede a közművelődési lehetőségekből semmi sincs: az aprófalvakban, a kistelepülésekben, a nagyvárosi perifériákon. Elkezdhetjük kialakításukat mindenütt, ahol *a másik emberre érzékeny, a közösségi művelődés bármely formáját igénylő emberek* élnek. Az évek óta vagy évtizede titokban működő minták bemutatásával kellene kezdjük, de a működést garantáló rendszer kiépítésével kellene folytassuk ezt a munkát. A segítő-fejlesztő, e törekeny tüneményt szelíden gyámolító rendszer híján ugyanis soha nem érjük utol a boldogabb sorsú országok kiszolgáltabb, s ettől kiegyensúlyozottabb polgárait.

Mindez persze csak ott érvényes, ahol ezeket tenni akarják. Ha a helybéli óhaj az, hogy minden maradjon a régiben, hát maradjon! Ha azt akarják, hogy ne változzék, hát ne változzon! Manapság már mindenki a maga szerencséjének és jólétének kovácsa.

A francia gyakorlat, mint minta átgondolt és tudatos honosítása a tevékenység alapos helyszíni megismertetését, a tapasztalatszerzést igényli; francia kollegáink ebben az útkalauz és az értekezési szerepét szívesen vállalják. A régóta barátta vált odavalósi szakemberek az itthoni adaptáció során a 'társalkodónő' szerepét tölthetik be, hiszen a honosítás konkrét munkálatait nem adhatjuk át nekik.

Ők egyébként már régen túl vannak saját rendszerük kiépítésén, sőt: többszöri átalakításán, javításán is. Az ifjúsági és művelődési házak mára kialakult és kikristályosodott rendszere náluk 1945-ben született, a németekkel kollaboráns vichy kormányzat művelődéspolitikai gyakorlatának ellenpontjaként. Mint nálunk a szabadművelődési mozgalom ugyanakkor, s hasonló okokból. A különbség pusztán annyi, hogy ott az először Fiatalok Köztársasága

ként emlegetett rendszer ki is épülhetett, és a szükség diktálta folyamatos átalakításokkal vált idővel olyanná, amiként idéztem. Mert nem számolták fel kezdeményezésüket a kezdeteihez képest három esztendő múltán.

A tiltás itthon is régen elmúlt. Az ifjúsági közösségi házak, a művelődésotthon-egyesületek itthon is sokasodhatnak már vagy egy évtizede. Ha akarnánk.



BARSÍ HAJNA

„FELELET A MONDOLATRA”

A Népi Iparművészeti Titkárság a tevékenységével kapcsolatos vitaanyagról

Mondandómat nem szívesen kezdem közhellyel, de kénytelen vagyok: a hozzászólásokra való reflektálás igen nehéz feladat elé állít. Ez nem szokatlan számomra, hiszen az elmúlt években elég gyakran kerültem ebbe a helyzetbe. Az itt elének tárt véleményeket és javaslatokat összegezni és rendszerezni hosszabb próbálkozást igényelne, ezúttal főbb tapasztalataimat és benyomásaimat igyekszem csokorba gyűjteni.

Ami erre feljogosít, az a NIT-nél töltött 16 év, melynek során nem kevés tapasztalatot szereztem erről a tevékenységről. Hivatásomon, a néprajztudományon belül ezt a területet minden energiámmal felvállaltam, szívügyemnek tekintettem és tekintem ma is. Igyekeztem magamévá tenni azokat a pozitív értékeket, melyeket neves szakemberek sora hozott létre az évtizedek során, és ezeket igyekszem képviselni, megőrizni és koncepciójában továbbvinni az elkövetkezendő időkre. Hiszem, hogy olyan nemes ügyet szolgálok, amely méltó nemcsak a megmaradásra, hanem a segítő támogatással megvalósuló továbbélésre is.

Amit az alap „elemzés”-ből teljes egészében, a hozzászólásokból részben a legjobban hiányolok, az az objektivitás és a segítő szándék. Úgy érzem, ezen a területen is eluralkodott a „jó” magyar betegség: a széthúzás és az egyéni érdekek előtérbe helyezése. Pedig abban mindenki egyetért, hogy ez a művészeti ág komoly értékekkel bír, a magyar kultúra fontos és szerves része, létjogosultsága van a XXI. században is, s az Európai Unió számára is sajátos és különös értéket jelenthet. A cél közös, tehát az eléréséhez vezető útnak is közösnek kellene lennie. Ha különböző módon közelítjük is meg a kérdést, különböző szeptet is vállaltuk fel több intézményben és szervezetben a terület képviselőjének és továbbfejlesztésének, az út és az úti cél mégiscsak egy. Ezért elengedhetetlenül fontos lenne egymás munkájának megbecsülése, egymás segítése, az építő együttműködés. A meglévő intézményrendszer nem véletlenül alakult így ki, mindenkinek megvan a maga igen fontos tevékenységi köre, amelyek egymást jól kiegészítik és kiegészíthetik, és nagyon jól egymásra épülhetnek. Van, amelyiknek jól megy a szekere, van, amelyik nehéz időket él meg, akarata ellenére. A nehéz helyzetben lévőket pedig mindig könnyű megítélni és elítélni. Az építő kritikára természetesen szükség van, de a sokszor méltatlan gáncsoskodás inkább árt, mint használ, hosszú távon nagyon deprimáló hatású, s a mindennapi tisztas munkavégzést – amelyről sajnos, elég kevés szó esik – el lehetetleníti.

A vádak egy részét méltatlannak tartom, és mögöttük önös érdekek jelenlétét érzékelem, de sok negatív bírálat

mögött egyszerűen csak nagyfokú tájékozatlanságot látok. Vannak, akik be is vallják, hogy nem ismerik a NIT-et. Akik ismerni vélik sem biztos, hogy ismerik. Nagyon méltányolom a NKÖM igen tisztas szándékát és demokratikus törekvéseit, de talán nagyobb súlyt kellene helyezni azon szakemberek megkeresésére és véleményük figyelembe vételére, akik ezt az intézményt valóban ismerik, felelősséget éreznek iránta, netán aktív részesei tevékenységének.

Érdekes kérdés számomra az is, hogyha ennyi értéktelen, csapnivaló dogot produkált és produkál a NIT, miért szeretnének mégis többen megszerezni 1-1 szeletet ebből a pocsként tortából?

A hozzászólásokból egyértelműen kiderül az is, hogy a NIT tevékenységéből 3 dologra van szükség: 1. a zsűrizésre, 2. a Tanácsadó Testületre, 3. a gyűjteményre.

Vagyis magára a NIT-re.

A sarkalatos vitapontokhoz a következő megjegyzéseket szeretném fűzni:

a terminológiai vitában azokkal értek egyet, akik a népi iparművészet „terminus technikus”-át szeretnék megtartani. Jól fedi a fogalmat, és fél évszázad alatt mélyen beivódott a köztudatba. A megváltoztatására tett kísérletek eddig sem voltak sikeresek, s ennyi idő után (bár jó javaslat nem is érkezett rá) komoly zavarokat okozna a tevékenység szóhasználatában.

A szervezeti kérdésben változatlanul az a véleményem, hogy a 3 alappillér mind történetileg, mind funkciójában együvé tartozik. Mindhárom tevékenység egymásra épül, és szorosan összefügg. Ha bármelyiket kiemeljük, az épület összeomlik. Ha ez a célunk, ám tegyük. De nemcsak az épület nem áll meg a pillérei nélkül, de önmagukban ugyanúgy életképtelenek maradnak.

Legideálisabb megoldás az lenne, ha a NKÖM felvállalná a NIT-et, mint önálló intézményt, a megfelelő tárgyi és személyi feltételekkel. Amennyiben erre most sincs módja, továbbra is maradjon együtt a Magyar Művelődési Intézettel, de jobb kondíciókkal. A legtöbb probléma gyökere anyagi eredetű.

A Bíráló Bizottság nem „ad hoc” működik, hanem a Minisztérium által jóváhagyott szabályzatok szerint. Összeállítása a Titkárság feladata a szabályzatban jóváhagyott névsorból, s nem a zsűrizést kérő fél joga.

Megjegyzem, a 2002-ben tartott 32 zsűrizés alkalmával 36 szakembert foglalkoztattunk.

Az alkotók zsűrizésbe vonására már többször tettünk kísérletet, s mindahányszor kudarcba fulladt. Sokszor összeférhetetlen szituációkról van szó, ráadásul az alkotók sosem tud objektív lenni. Egyrészt ő maga is rendkívül

nehezen tudja elfogadni a másik munkáját, másrészt a megbíráltak sem bírják elfogadni a véleményét. Megjegyzem, az Iparművészeti Lektorátus zsűrijein sem vesznek részt művészek. De egy vizsgabizottságban sem egy másik vizsgáló osztályoz, s nem a vizsgáló szavazza meg, hogy ki vizsgáztathatja.

A bírálati szempontok alapjait kiváló szakemberek több évtizedes elméleti és gyakorlati munkával fektették le. Nyomtatásban 1985-ben jelent meg dr. Füzes Endre tollából, s ma is érvényben van. Ugyan az egyes részletek időről időre módosulhatnak, hiszen mint minden művészeti ág, a népi iparművészet is változik, alakul, fejlődik, de az alapok alapok maradnak, és nagyon is működnek.

Az időközben felmerülő problémák, új területek, kérdések „tisztába tételére” a mindenkori Népi Iparművészeti Tanács, mint elméleti bizottság lenne hivatott, sajnos pont ezt nem tette meg az elmúlt években, s ezen feltétlenül változtatni kell.

Pontosan körül kell határolni a testület feladatkörét, s tevékenységét a saját maga által kialakított munkatervben rögzítve végeznie. Erre már többször tettem javaslatot, de nem történt meg, illetve nem egy esetben maga a Tanács keverte össze a saját és a titkárság feladatát. A következő testület felállításkor tehát a szerepeket és a feladatokat feltétlenül pontosítani kell.

A Bíráló Bizottság tölti be napjainkban a kontroll és a „szűrő” szerepét, ezért felelőssége nagy, de munkája elengedhetetlenül szükséges. Ahol nincs ilyen kifinomult bírálati rendszer, mint náluk, még nagyobb a veszélye a giccsáradat tényeresésének, tradícióit pedig eddig még őrző országokban is gyorsabbá és visszafordíthatatlanná teszi a bomlási folyamatokat.

A díjazás „problematikája” előtt kissé értetlenül állok, hisz évenkénti megállapítása jelenleg a Magyar Művelődési Intézet hatásköre, de már 6 éve nem élt ezzel a jogával, figyelembe vette a kívülállók ellenkezését. Nem tudok egy területet sem párhuzamba állítani, ahol ez így „működne”. Nem ismerek olyan szolgáltatást vagy hatósági tevékenységet sem, ahol az azt igénybe vevő szabná meg a díjazást.

Megjegyzem, a NIT sem szólt bele sem „működőképes”, azaz „irigylésre méltó” anyagi kondíciókkal rendelkező korában, sem működésképtelen, azaz napi gondokkal küszködő mai időszakában más intézmények és szervezetek hasonló ügyeibe.

Azt is megjegyezném, hogy olyan összegről van szó, amely messze nem fedezi a kiadásokat. Olyan összeget lehetetlen is lenne kémi, amely arra alkalmas lenne. Ám számomra kissé ellentmondásos egyik oldalról az az elvárás, hogy a NIT ugyan minden lehetséges kiadást vállaljon magára, ugyanakkor nehogy egy minimális bevétele is legyen.

A helyszínen végzett szakértői tevékenységnek más rokon területen is megemelt tarifái vannak. A NIT mellesleg ugyanannyi díjat számol fel a zsűrizendő tárgyak

után mindenütt, az egész napos munka többletköltségeit számolja csak fel külön a megrendelőnek, más területeken is bevett módon. Ha ezt a megrendelő ráterheli a zsűrizendő tárgyakra, azért tán nem a NIT felelős. Érdekes módon ezekben a kérdésekben az Iparművészeti Lektorátust sosem érte támadás (kívánom, hogy ezután se érje).

A gyűjtemény történetéről sem sokat tudnak az érintettek. Mint ahogy arról sem, hogy nincs szükség egy múzeum létrehozására sem, mert létezik. A Magyar Népi Iparművészeti Múzeumnak már történeti jelentőséggel bíró tárgyait a NIT 1966 óta gyűjti. Kiállítóhelye 1984-ben lett Kecskemét, a NIT akkori elnökének személyes kapcsolata révén. 1990 óta országos szakmúzeum, tulajdonosa 1992 óta a Magyar Művelődési Intézet. Gyarapítására azóta valóban nem került sor. Kizárólag anyagi okokból. Sem költségvetési, sem pályázati támogatásban nem részesült, hiába tettem sokszor szóvá szükségességét. Ez az a pont, ahol feltétlenül változtatni kell.

A nyilvántartás digitalizációja a NKÖM és az NKA támogatásával folyamatos. Megjegyzem, a zsűri nyilvántartás és a múzeumi, az két különböző dolog. A raktári anyag nincs „eltüntetve”, rendszeresen szerepeltetjük bel- és külföldi kiállításokon. Csak idén négy alkalommal rendeztünk belőlük kiállítást.

Tanfolyamaink, konzultációink során mindig ezekre a tárgyakra támaszkodtunk. Csak azt kérhetjük számon egy-egy zsűrizés alkalmával, amit meg is tudunk mutatni.

Igazából Budapesten lenne a helye a letétbe helyezett tárgyaknak is, együtt a zsűrizéssel és a Tanács elméleti munkájával. Érdemes lenne elgondolkodni, hogy nem lenne-e méltó helye a Budai Vígadó részben rövidesen megürülő épülete?

A bemutatóterem jelenleg a Népi Iparművészeti Titkárság összes tevékenységének egyetlen színtere. Ha minden más feltétellel rendelkezni is, akkor sem lenne elvárható, hogy egy légtérben, ugyanazzal a néhány emberrel tökéletes kiállítóhely, zsűrizőhely, zsűri- és múzeumi tárgyraktár, valamint hivatal és iroda is legyen. Amennyire csak lehetséges, igyekszünk megfelelni mindezen funkcióknak.

Ha meglennének a feltételei, a hétfégi nyitva tartást akkor sem javasolnám, mert 16 év tapasztalata szerint – s ez nem csak az én tapasztalatom – ez a környék hétféteken teljesen kihalt.

Az a többször is elhangzott vélemény, hogy az itteni kiállítások esetlegesek és nem előre mutatóak, azokra az Egyesületekre, alkotóközösségekre, kiváló népi iparművészekre és mesterekre sértő, akik örömmel állítanak itt ki, megtiszteltetésnek veszik az itteni bemutatkozási lehetőséget, és még sorban is állnak érte.

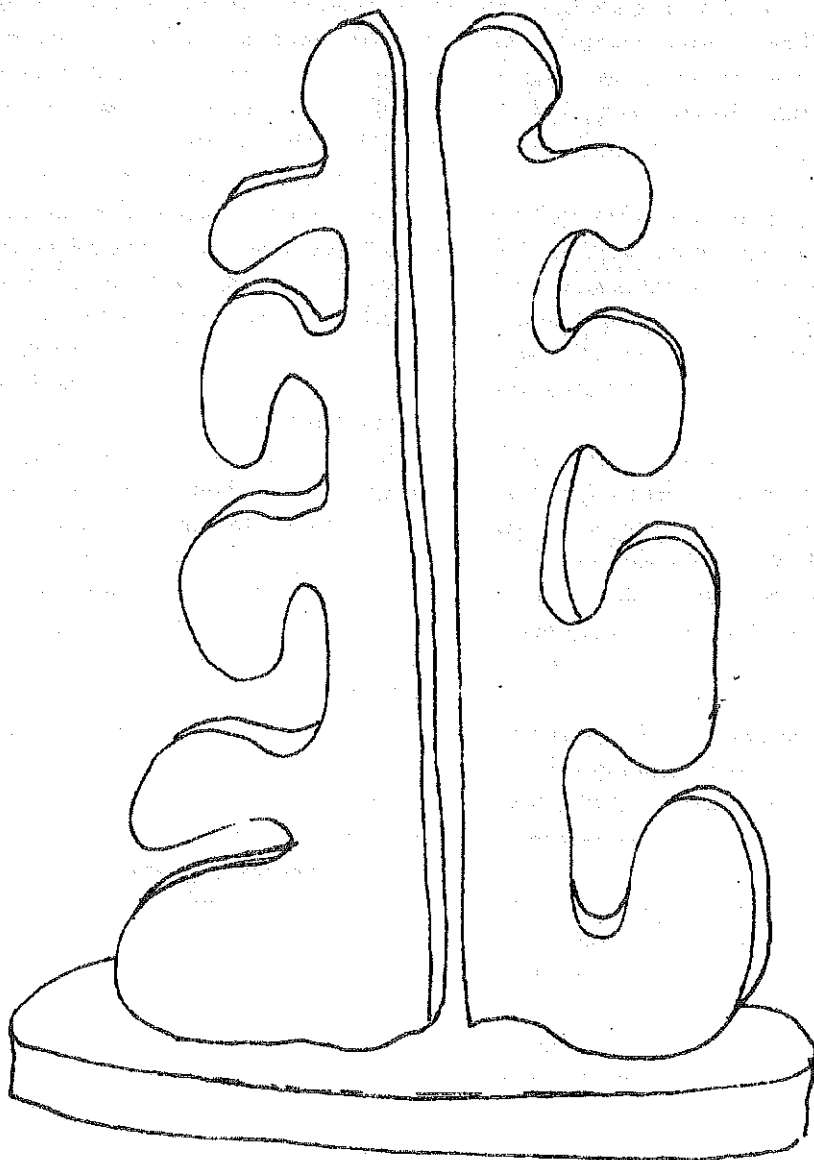
A fentiek mellett szíves figyelmükbe ajánlom egyéb kiállításainkat, konferenciáinkat, mindennapos, „szürke” tevékenységeinket, konzultációs munkánkat. Talán megkéne kérdezni azt a nem kis létszámú alkotót is, akinek nap mint nap rendelkezésére állunk, a szakmai tanács-

adástól az adóbevallás elkészítéséig. Lehet, hogy publikálni kellett volna munkabeszámolóinkat. Valószínűleg hibát követtünk el, amikor nem „reklámoztuk” eléggé magunkat. Azt gondoltuk, az a legfontosabb, ha erőnkhez és lehetőségeinkhez mérten (sokszor azon felül is) tesszük a dolgunkat. Ezért méltatlannak érezzük az olyan megnyilatkozásokat, hogy a „NIT nem csinál semmit”. Sokszor árral szemben úszva, pénz nélkül, de sok mindent viszünk tovább a régi NIT pozitív hagyományaiból. Ha dicséretet nem is várunk, időnként azért legalább egy-egy jó szót megérdemelnénk a bírálatok mellett. Amennyiben a régi NIT jól működött, csak a mostani nem, miért nem arra hajlunk, hogy egy jól bevált konstrukciót állítsunk helyre, és annak a pozitívumait mentjük át az elkövetkező időkre?

Természetesen a hozzászólások között több is van,

mellyel részben vagy egyes pontjaival egyetérttek. Ezek tételes felsorolása csak egy nagyobb tanulmány keretébe férne le. A NIT-tel való megismerkedésre szíves figyelmükbe ajánlom dr. Varga Marianna írását. Kifejezetten javaslom az áttanulmányozásra és megszívelésre dr. Flórián Mária rávallóan precíz, korrekt és a területen szerzett rendkívül nagy tapasztalatát hűen tükröző véleményét, valamint Földiák Andrásnak a jelenlegi helyzetet igen érzékletesen megfogalmazó hozzászólását.

Végezetül hadd idézzem Kodály Zoltán szavait: „Mindен ember annyit ér, amennyit embertársainak használni, hazájának szolgálni tud.” A NIT ugyan nem személy, hanem intézmény, amely számos egyént képvisel, de úgy érzem, használt valamit az elmúlt fél évszázadban. De hogy szolgált, az biztos. Kérem, segítsék, hogy a jövőben is szolgálni tudjon!



A HÚSZ ÉVES SÁROSPATAKI MŰVELŐDÉSI HÁZ

Interjú Makovecz Imre építőművésszel

– Tavaly ünnepeltük a sárospataki művelődési ház megépítésének, átadásának huszadik esztendejét. A sárospataki művelődési háznak története és bizonyos legendája is van. Túl azon, hogy „adminisztratív okok miatt” hosszasan készülődtött az épület, hiszen 1975-ben kezdtek hozzá, de csak 1982-ben tudták átadni, azt hiszem, az épület az ön építőművészi pályájának is, de valamiképpen a magyar művelődés, kultúra történetének is emblematikus állomása. Fordulópontot jelent abban az értelemben, hogy a művész és az úgynevezett elit értelmiség, kilépve szűkebb szakmai-művészi territóriumából, ekkortájt fordult határozottan a közösek felé, és kereste az emberekkel az élő kapcsolatot. Ön hogyan emlékezik vissza erre az időszakra?

– Sok minden párhuzamosan történt azokban az években. A hatvanas évek végén jártam először Románia területén. Olyan világ volt akkor, hogy a pótkerék fellnijében vittük a magyar nyelvű Bibliát, amit a Kálvin téri református templom irodájában szereztünk be. Sose felejttem el, Kolozsváron Almási István népzene-tudós lakásában egy kis csempész-magnón vettem föl – nem közvetlenül, hanem hangzás által Kallós Zoltán katonai hátizsákban odahozott Teslájáról – mezősegi hangszeres zenét, amit a határon eldugva hoztam haza. A Prizma 13 iparművész csoport tartott ülést a lakásunkon az egyik szobában, a másik szobában pedig Halmos Bélával és Sebő Ferencsel ültünk. Ők a Ki mit tud?-on gitárral énekelték a népdalt. Megkérdeztem tőlük, hogy „instrumentális népzene érdekel-e benneteket”? Mondták, hogy igen. És akkor lejátszottam nekik azt a zenét, amit áthoztam Kallóstól. Aztán a hetvenes évek legelejétől kezdve Zelnik József komoly háttérmunkájának eredményeképpen úgynevezett népművész tábort szerveztünk Tokajban. A Szigetköz csücskén építettünk egy házat. Régi, természetes kerámia kiegészítéssel, szövessel és hasonló dolgokkal foglalkoztunk. Éveken keresztül vezettem a tábort, Zelnik a *Nomád nemzedék* című könyvében sokat ír erről is. Ezekkel párhuzamosan folyt az az építész munka, amivel én foglalkoztam.

Azokban az években egy olyan folyamat indult el Magyarországon, amilyen Európában, Nyugaton és Keleten egyaránt, elképzelhetetlen volt. Megpróbáltuk a parasztművészetben megtalálható sokezer éves kultúrát újra a felszínre hozni, és azon keresztül impulzust gyakorolni arra az elviselhetetlen totalitárius rendszerre, amelyik Aczél elvtárs rendkívül eszes technikájával a kultúra területén a „három T” elve és gyakorlataként vált ismertté, s amelynek az volt a célja és az eredménye, hogy a valódi tehetségeket félreállítsa, a gyenge gerincű, közepes művészeket pedig, ha csak a legkisebb gesztust is teszi az ideológia irányában, támogassa. Beke Pállal, Varga A. Tamással és többekkel együtt a sors úgy hozott össze, hogy a sárospa-

taki művelődési házat a munkahelyi főnököm és a minisztérium egyként támadta –, annak ellenére, hogy én meglehetősen agyafúrt taktikával próbáltam kikerülni az aczéli kultúrpolitika csápjait. Végül Bekéék a Népművelési Intézet művelődési otthon osztályán keresztül hivatalosan megerősítették, hogy a terv, amit én csinállok, az jó, az a korszerű népművelés elvárásainak megfelel. Nagyon hálás voltam ezért a gesztusért, és aztán együttműködtem velük. Jártuk az országot, így került sor a zalaszentlászlói faluházra, és sorolhatnám a zalai, jászági falvakat. Én közben elvesztettem az állásomat, mert a sárospataki tanács – hátsó sugalmazásra – a művelődési házat megépíthetetlennek minősítette, sőt az állásommal együtt elveszítettem a tervezői jogosultságomat is, mert akkor az vállalathoz kötött volt, és nem személyhez. Így kerültem a Pilis Parkerdő Gazdasághoz, ahonnan mint művezető ki tudtam jární Sárospatakra. Tehát tulajdonképpen mind az állami ideológia, mind a közigazgatás, mind a kollégák ellenében sikerült azt az épületet megépíteni.

– A hatvanas-hetvenes évek falusi-kisvárosi művelődési házai általában betonmonstrum voltak. Rendszerint egy nagy előtér fogadta a belépőt, aztán itt-ott kisebb szobákat lehetett sejteni. Az ön által épített faluház nevében is jelzi, hogy másként gondolkodtak a kisközösségek kulturális épületeiről. Miben különbözött funkcionálisan a faluház a szokásos művelődési házaktól? Egyáltalán szükséges-e, hogy egy építésznek népművelési, közművelődési elképzelései legyenek, vagy elegendő, ha megvalósítja egy másik „szakma” elgondolását?

– Gyorsan a második kérdésre válaszolok. Az építésznek soha nem elég a szakmai tudás. Ha egy építész csak szakmailag közelít valamihez – ami nincs is egyébként –, akkor az rossz építész. Akkor is, ha csak egy családi házat tervez. Ha nem érdekli, hogy az emberek hogyan élnek, de a vonatkozó építési szabályokat betartja, egy közepes színvonalú, lakható lakást épít. De ha odafigyel arra, hogy mit szeretne az asszony, hány gyereket akar, mivel foglalkozik a család és így tovább, akkor másmilyen lesz az épület. Ugyanígy van ez a művelődési házzal, a templommal és bármilyen épülettel. A mi témánknál maradván: egy építészt kell hogy érdekelje, hogy Magyarországon a háború előtt egy ezer fős faluban – túl az iparegyleten, túl a kereskedők kamaráján – legalább négy egyesület létezett, a katolikus leányegylet, a legényegylet, és így tovább, olvasókör, rengeteg mindenféle, hiszen ha egy társadalom szellemileg erős, a koherencia nagy, akkor az integráció következtében az emberek sok olyasmivel foglalkoznak, ami közös. És mi a közös? Közös a szülőföld és közös az a szellemiség, amely mindannyiunk számára rendelkezésre

ÜZENŐ

áll. Ha visszaemlékszünk, ezeket mind fölszámolta a kommunizmus, és egyetlen kultúra lett. Annak a kultúrának az volt a lényege, hogy van egy nagy terem, van egy akármilyen kicsi, de színpad, a színpadra föl lehet tenni egy asztalt vörös lepellel és a népköztársaság címerével, Sztálin képével vagy akármmivel. Fönt ülnek az „okosok”, lent ülnek a „hülyék” – a termelés-elosztás elve működik a kultúrában is, hiszen a kultúra felépítmény; nagyon egyszerű. Mi kell ehhez? Először is az kell, hogy a biztonság és az éberség működjön. Tehát az előcsarnokban kell legyen egy üveggel körülhatárolt terület, ahol egy megbízható portás van, aki, ha belép valaki a házba, és az történetesen nyitva van, akkor azt kérdezi, „maga hova megy, meg kit keres, meg ki küldte”. Mi pedig arra gondoltunk, hogy ezt meg kell szüntetni, ezt a bizonyos „portát” likvidálni kell. Ferenc István diplomamunkája alapján átmenetileg azt találta ki Varga A. Tamás, hogy olyan kinyitható és elmozdítható szekrényeket és eszközöket kell elhelyezni az előtérben, ahol az emberek például varrhatnak, bizonyos tárgyakat elkészíthetnek, olvashatnak, mert a szekrény tele van könyvvel, folyóirattal, tehát eleven az egész tér. Valamint azért is találta ki, mert ezekben a házakban az előcsarnokon, a nagytermen és néhány apró helyiségen kívül nem is volt más.

Amikor az újról gondoltunk, azt mondtuk, hogy olyan univerzális teret kell létrehozni, amely alkalmanként színházi összejövetelekre, bálra, találkahelyre egyaránt megfelel – most a zalaszentlászlói faluházra emlékszem –, ahol az öregeknek ennivalót is osztanak, sőt az öregek nézhetik, hogy a gyerekek hogy tornásznak. Tehát megpróbáltuk közelebb hozni azokat az embereket, akiket a szocializmus szétválasztott. Ez nem volt megfogalmazva, hanem ezt így csináltuk. Egészen addig, hogy a gyáva tanácselnököket bátor tanácselnökökhöz vittük el autóbusszal (a Népművelési Intézet ezeket az utaztatásokat támogatta), összejöveteleket szerveztünk, és arról beszéltünk, hogy hogyan kellene élni, és hogy kulturális egyesületeket kellene szervezni. Ez 1975 után vált aktuálissá, amikor a VÁTI tudományos irodáján miniszteri megrendelésre a járással és a megyékkel szemben kidolgozták az ország regionális új rendszerét. Konrád György, Szelényi Iván és mások dogoztak ott, akik az egész átalakítási tervet hivatali munkaként elvégezték. Ennek eredményeként az akkor még 3300 magyar településből 1700-at szerep nélkülivé minősítettek, a többiből körzetközpontot és stagnálásra ítélt települést csináltak. Rendeleti formában pedig úgy érvényesítették, hogy első lépésben a térszeket egyesítették, aztán az iskolákat körzetesítették, s csak ezután következett a közigazgatás körzetesítése, az egészségügyé, stb. Ekkor mondták a kis településeken élő emberek a gyerekeiknek, hogy „ti menjete el”. És egy hatalmas tömeg indult a városokba, ahol mesterségesen létrejött egy hatalmas lakáshiány, amire tizenkét szovjet házgár behozatala volt a válasz. Akkor keletkeztek a földönfutó, paraszt ivadékok, számukra pedig a tízszintes, ötvenhárom

négyzetméteres lakások.

Ebben az időben, egészen a nyolcvanas évek végéig rengeteg faluházat terveztünk Békésszentandrásról kezdve az ország legkülönbözőbb pontjain. Addigra én már – 1983-ban – magánirodát nyitottam. Fialtal emberekkel jártuk az országot, és meghirdettem a falu és a város revitalizációs programját, ami azt jelentette, hogy a tönkretett településeinket fel kell éleszteni. Nem csak az infrastruktúra volt rendkívül módon elmaradott, hanem mint rekvizítumokat, tárgyak formájában őriztük az ötvenes-hatvanas-hetvenes évek összes következményeit: a betört üvegű faliújságtól a traktorral megnyomott korlátokon át a betemetett árkokig, amelyek nem vitték el a felszíni vizet, a tartóhatatlan állapotokat. Magammal vittem a népművelőket, Vargát, Szentpéteri Zolit, és helyi művelődési központok nagyon tehetséges társaságából országos hálózatot sikerült létrehozni. Azonban ennek a folyamatnak a rendszerváltás, a kilencvenes évek eleje véget vetett. Másfelé fordultak az emberek, más irányba voltak kénytelenek fordulni. Mert a legelemibb közösségi és anyagi érdekeiket egyre keményebben veszélyeztette az az erős centralizációs politika, amit most már a tőke révén hozott létre a központosításra mindig rendkívül hajlandó „szocialista” vezetés.

– Már egy 1992-es interjúban olvastam erről a csalódásról. Én viszont azt gondolom, hogy most, az ezredforduló körül, főleg a nyugat-dunántúli falvakban újra életre kelnek, működnek ezek az egykor megépített faluházak. Azokban a falvakban, amelyek gazdaságilag megerősödtek, nagyon erős a lokálpatriotizmus, és keresik a közös lét és a kultúralódás lehetőségeit.

– Ahol elegendő földet tudtak venni és bérelni, ott megindult, hogyne! Most is jó néhány faluval vagyunk kapcsolatban országhatáron belül és kívül. Petőhelyén például templomot építettünk és megpróbáltuk életre kelteni a jó fekvésű települést. De sokkal nehezebb volt most, mint a nyolcvanas évek elején.

– Érdekes paradoxon, hogy a lefojtás évtizedeiben aktívabbak voltak az emberek, mint most...

– Nem az emberekkel van probléma, Petőhelyén a rendőrrel van probléma! Azokkal a régi káderekkel, akik annak idején nem mertek szembeszállni azzal a folyamattal, amit mi indikáltunk, most mindent megtesznek, hogy megakadályozzák. Például Petőhelyén azt, hogy templomot lehessen építeni, hogy előre lehessen haladni. A nyolcvanas években a pártapparátusban lévő embereknek egy jelentős része igenis Magyarország fennmaradásáért dolgozott, és nem azt a nótát fújta, amit az ipari lobbis a kommunistákon belül képviselt. Szűrös Mátyás, Pozsgay Imre és mások abszolút partnerként működtek. Ma ez nem létezik. Azok az emberek, akik annak idején Pozsgay, Szűrös és mások oldalán álltak, és megpróbálták Magyarországon komolyan, intelligensen és szívbéli módon viselkedni, azok hallgatnak. Azok a szélsőséges elemek pedig,

akik akkor is azok voltak, most sokkal gátlástalanabban háborúznak velünk.

– A hetvenes-nyolcvanas években a magyar kultúra képlet szinten adott választ arra a kulturális föllazulásra, amit a szocialista-kommunista kultúrpolitika tényerése eredményezett: a népi kultúrának egy hihetetlenül erőteljes és páratlan reneszánsza lett a válasz. Azt hiszem, igazából akkor épült be a magyar kultúrába a népi kultúra. A tánc-ház mozgalomra gondolok, aztán az újnépi írók mozgalmára, amelynek reprezentatív része volt a határon túli magyar irodalom. Akkor a paraszti kultúrának volt egyfajta egyetemesen elfogadott presztízse, ma olykor közneveltség tárgya, és anakronizmusnak minősül.

– A magyar parasztművészet reneszánsza nem vidékről indult el, hanem nagyon érdekes módon, városi folklór formájában, városi kultúra formájában adott impulzust a vidéknek is. Ez Európában példa nélküli, mert valóban hihetetlen értékek kerültek felszínre. A rendszerváltozástól kezdődően azonban elindult egy rendkívül erős háttér-munka minden olyan művészeti és egyéb megnyilvánulással szemben, amely ezt a szellemiséget képviseli. Az én szakmában is és másutt is. Jött helyette egy mesterségesen létrehozott különös kettősség, poláris ellentét, amely leegyszerűsítve úgy hangzik, hogy a nemzetközi nagytőke oldalán az avantgárd és a nemzetközileg értékesíthető művészet pártolása, a másik oldalon a hatalomban soha nem volt, a kontraszelekció ellenére létrejött szellemi felfogás helyezkedik el. Jóllehet ez utóbbi képviselői soha nem támadtak senkit, a mai napig támadásoknak vannak kitéve a globalizáció és a Soros György által finanszírozott újságokon és személyiségeken keresztül. De hangsúlyozom, hogy ez az ellentét ál-ellentét, mert az, amelyik egy ősi kultúrának az üzeneteit akarja behozni az életünkbe, az nem foglalkozik az úgynevezett avantgárd művészeti irányzatokkal és a képviselőivel, hanem járja a maga útját, amennyire tudja. Azonban egyre nehezebb a dolga, mert a televíziózás és az újságok több mint 90%-a azt akarja elhitetni, hogy csak egyetlen igazi univerzális szellemiség van, a pénz szellemisége, amelyből sokat kell megszerezni, és ez a jövő útja. Ennek jegyében az iskolák olyan értelmű fokozatos átalakítása zajlik, hogy eltűnjön az, amit mi európai kultúrának nevezünk. Nem lehet „árnyaltan” fogalmazni, sajnos ez így működik. Magyarul: egy gypűvé lealjasított világban végvári vitézésként kell ma azoknak élniük, akik továbbra is hisznek abban, hogy Isten teremtette az embereket.

– A hetvenes-nyolcvanas években – ahogy végignéztem az ön munkáiról készült monográfiát – elsősorban falvakban, kisebb városokban épített faluházakat. Próbálkoztak-e, próbálkoztak-e Budapesten, és főleg lakótelepeken hasonló közösség-szervező funkciót betöltő épülettel? Volt-e, van-e elképzelése arra, hogy a házigyárakba zsúfolt-préselt hontalan embereket valahogy megpróbálják önmaguk hely-

zetének tudatosítására, helyzetük megváltoztatására ráébreszteni, a közösség formálását segíteni?

– Rengeteg energiát fordítottunk erre, hiába. Nemcsak Budapesten, Salgótarjánban és más helyeken is megpróbáltunk lakótelepi klubokat létrehozni. Terveket készítettünk, hogy ócskaságokra és raktár célra használt helyiségekből közösségi helyiségeket csináljunk. Megpróbáltunk lakossági fórumokat szervezni, és megpróbáltuk ráébreszteni őket arra a kegyetlen helyzetre, amiben vannak. Nem ment! Mert nem tudjuk azt mondani, hogy az 50 ezer forintos fizetésed helyett holnaptól kezdve 170 ezer lesz a fizetésed! Nem mondhatjuk, hogy elintézzük, hogy ne 30 ezer forint legyen a havi távfűtési díjad a 70 ezer forintos fizetésedből! Nem tudjuk azt mondani, hogy noha elsőrangú eszteregályos voltál, holnaptól kezdve kvázi nem utcasepressel kell foglalkoznod, hanem újra a szakmában dolgozhatsz, holott erre volna szükség!

Azzal, hogy tetőt tervezünk egy tízemeletes ház tetejére, kifestjük szép színűre, semmit nem tettünk. Mert ezekben a házakban gyakorlatilag nem létezik a hő- és hangszigetelés, tele vannak csótánnal, az életnívó pedig egyre alacsonyabb szintre száll. Az előző kormányzat foglalkozott ezzel a kérdéssel, létrejött az a lakáshitel-rendszer, amelyik lehetővé tette, hogy egy fiatal házaspár lakáshoz jusson és ne 51 négyzetméteres lakásban osztozzon a szülőkkel, és ne egy élehetetlen életet kezdjen el –, ez most leáll. A mostani kormányzat abszolút nem foglalkozik ezzel az egész ügygel, és a privatizáció tovább folyik. Most már minden eladó, még az is, amiről úgy gondoltam, hogy mégsem fog megtörténni, eladó a termőföld is. Ami azt jelenti, hogy a talpunk alól is eladják a földet! Nem vagyok pesszimista távolról sem, nehezebb helyzetekben is élt és nehezebb helyzeteket is átvészelt a magyar nép, de annak nem örülök, hogy olyan vezetőink vannak, akiket az, amiről beszélgetünk, egyáltalán nem érdekel, sőt veszélyesnek tartják saját céljuk és politikájuk szempontjából.

– Az ezredfordulótól a globalizáció közvetlenül és erőteljesen érezteti hatását és erejét. Ma már egyértelműen látszik, hogy a népi kultúra a hetvenes-nyolcvanas években adekvát válasz volt. Ugyanakkor ez a paraszti kultúra a mai, megváltozott körülmények között nem képes érvényesen megszólítani embereket sokaságát; legalább is így érzékelem. Ön szerint milyen választ adhat a techno, a pénzorientált kultúra kihívására és folyamatos provokációjára a magyar kultúra? Milyen, felelészthető tartalékaink vannak?

– Én úgy látom, hogy az a fogyasztói struktúra, ami ide is benyomul – egy autót három évre kell megtervezni, egy ruhát fél-egy évre megcsinálni, hogy nem kell a gyerek, hogy a tv az élet fordítottját hiteti el életnek Való világ, Big Brother címmel, hogy a híryanagy 90%-a negatív hír –, ez egy válságnak a tünetcsoportja, amely azonban nem tud érvényes lenni a világban mindenütt. Sem Kínában, sem Amerikában, sem Dél-Amerikában. Úgy gondolom,

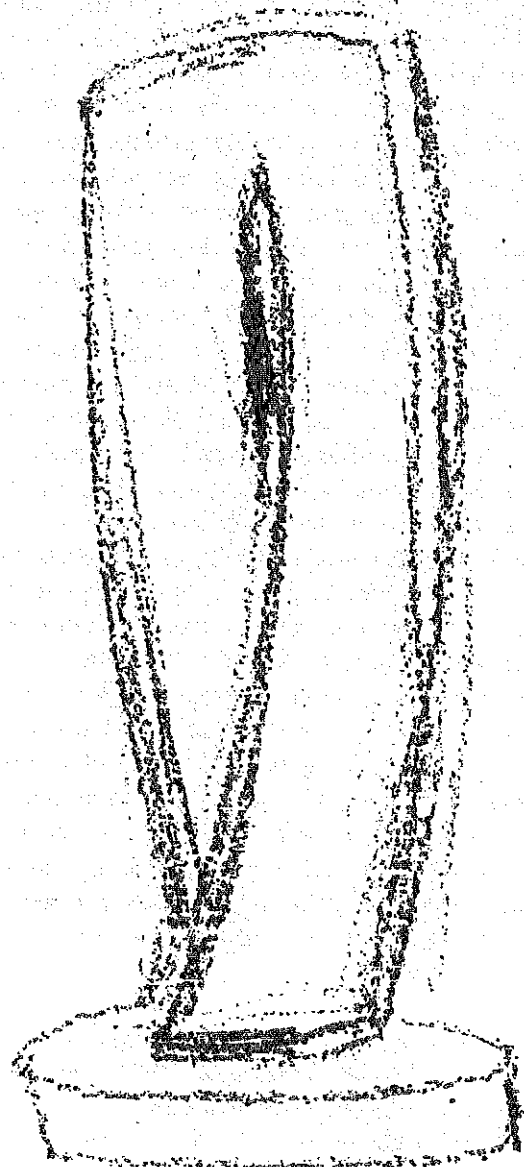
ÜZENŐ

súlyos válság következik – az állandó tévzés, a drog, az alkohol romboló hatása –, de ezzel párhuzamosan az emberekben egyre jobban megérlelődik az az igény, hogy változtassanak az életkörülményeiken, amelyet egyelőre kérdés formájában tesznek föl, hogy „mi lesz velünk, Makovecz úr?” Bennem kitörölhetetlen sebként van jelen ez a kérdés. Mert amikor a víz elárasztotta Bereget, Szatmárt, azonnal megszerveztem a vándoriskolásokkal egy komplett, húsztörvöl álló fűzetet, amely a szatmári építészeti hagyományoknak és az ottani életformának megfelelő épületeket tartalmazott, és a katasztrófa bizottságon keresztül több mint négyszáz házat építettünk föl azon a területen. Amikor a katasztrófa bekövetkezett, térdig érő vízben állt velem szemben egy velem korú házaspár; a tehén ott úszott a vízben, nem tudták kimenteni, a kakas meg a tyúk fönnt a fán, ott volt összedőlve a házuk. Szemben álltak velem a vízben, és azt kérdezték, „mi lesz velünk?” Házat építettünk nekik és most ott élnek, amit újra el fog önteni a víz – mert Trianon gondoskodott arról, hogy abszurd világ jöjjön létre a Kárpát-medencében –, de most már nem fogja tudni összedönteni!

Ezt az élményt vagy alaphelyzetet én kiterjesztem mindenre. Az értelmiség helyzetére, felelősségére, az embereknek a környező világgal való magatartására és mindenre. Ez egy alapkérdés, majdnem azt mondom, ismeretelméleti alapkérdés –, a többi nem érdekes. Ha tehát templomot kell építenem, mindent megteszek érte. Ha családi házat kell terveznem, akkor asszony nélkül nem tervezem meg. Nem előszobát csinállok, hanem egy nagy lakóelőteret, ahonnan a konyha és az összes többi helyiség nyílik: Oda jön a Jézuska, a gyerek ott tanul. Magyarul: visszacsinálom bonyolultabb, gazdagabb formában azt, ami egy háromosztatú parasztházban zseniális és jó. És nem érdekel, hogy az Oktogon és a hozzá hasonló szennylapok mit hazudoznak és mocskolnak a saját lapjukban, mert engem azóta is az a két öregember inspirál.

Nekem csak azok a partnereim, akik velem együtt most másfél év óta járják az országot, heti két alkalommal mondják az embereknek, hogy ne búsuljatok. És vegyetek földet és takarítsátok ki az árkot! És konfrontáljatok az áramszolgáltatóval, hogy ne merészelje levágni az előkertben lévő fáitokat, menjetek be az önkormányzatokhoz és intézzétek el, hogy a víz mindig víz legyen, hogy a szennyvízcsatornákat ki kell építeni, fákat kell ültetni az utcára és így tovább. És nem foglalkozom azzal, aki nem jön rá, hogy nemcsak a saját élete van a kezében, hanem a többié is.

Pécsi Györgyi



KÍGYÓS SÁNDOR EMLÉKEZETE

(1943-1984)

„Ifjan hal meg, az istenek kit szeretnek” – jut eszünkbe a régi római mondás, ahogy haladunk előre az időben, és tűnik egyre messzebb az 1984-es orwelli esztendő, amikor Kígyós Sándor eltávozott az élők sorából. Egy akkor még fiatal, a nagy feladatoknak épp csak nekirugaszkodó nemzedék egyik legtehetségesebb tagját temette azon az őszön. Szinte elsőnek ment el negyvenegy évesen egy népes és produktív generációból, amelynek tagjai az 1940-es években születtek, a hatvanas években eszméltek, hozzájárultak az 1980-as évek erjedéséhez, és munkájuk beleépült a szabad Magyarország falaiba. Tudjuk, ezekben a falakban azok verejtéke és okossága is benne van, akik nem érték meg 1990-et. E nemzedék tagjai nem biztos, hogy sikertörténeteket éltek át, életútjuk minden esetre hallatlanul érdekes, hiszen közvetlenül a második világháború utáni időkből indul, és átível a rendszerváltozáson, az új évezredbe.

A majdnem húsz évvel ezelőtt eltávozott nemzedéktárs ma szinte a Karinthy által megírt fiatalember, akivel szembe találkozik az érett, sokat próbált felnőtt, és szembesül egykori önmagával. Ha erre teszünk kísérletet, akkor Kígyós Sándor 1984-ben lezárult életpályája úgy rajzolódik ki sokunk számára mint előzmény, mint előtanulmány egy nemzedéki portréhoz. Olyan módon kutatjuk ma elmúlt korok életünkön hagyott lenyomatát, ahogyan művészi hitvallását fogalmazta meg 1978-ban, ahogyan figyelte az anyag és a reá ható erők viszonyát:

„Keresem azokat a láthatatlan erőket, melyek nyomot hagyva az ideális alakzaton megmutatkoznak... Úgy gondolom, hogy ezek a szituációk, a helyzetek történetét mondják el ugyanúgy, mint a megkarcolt autó, a sebhelyes arc, a megrokkant ember. Ezek után nem tartom szükségesnek tevékenységem társadalmi vonatkozásait tisztázni, mert egyéb nem is érdekel.”

Egy készülődő korszakban élte le életét, olyan négy évtizedben, amelynek hősei és szenvedő alanyai mintha állandó készülődésben lettek volna. Amit fokról fokra valóra akartak váltani az 1960-as, 70-es, 80-as években, az nem volt más, mint a szabadság tereinek feltárása, kitágítása. Egészen konkrétan a megszerezhető információk birtokbavétele, és a dolgok nevének nevezése. Történt mindez a létező szocializmus idején, a magyar vidéken, egy sokszorosan zárt társadalomban.

Pécsvárad, 1966

Frissen végzett diplomásként, új házasként érkezik Debrecenből Pécsváradra, a baranyai járási székhelyre, a járási művelődési házba. Szinte belerobban a helyi közéletbe, klubokat, csoportokat szervez tizenéveseknek, húszasoknak, értelmiségieknek. Honismereti, helytörténeti

hagyományokat éleszt újjá. Szabad emberként nyilvánul meg, és azok, akiket megszólít, mintha csak a hívására vártak volna.

– Az a megfélemlített vidéki értelmiség, az volt mindenütt körülöttünk, amikor megérkeztünk – emlékezett egy ízben a kezdetekre. – Az édig nyúló gízgázok, az elhanyagoltság ezen a gyönyörű helyen. Egy este felsétáltunk Katával a templom fölé, a hegyre, és elénk tárult a Mosó házcsoportja a völgyben. Akkor éreztük úgy, hogy igen, ezért jöttünk ide, hogy ez a hely gyönyörű – beszélt egyszer az első pécsváradai benyomásokról.

A pártirányelvek megszabta népművelés idején abból indult ki, hogy megpróbálta felmérni a számára teljesen ismeretlen dunántúli települést, az akkor 3000 lakosú Pécsvárad kulturális hagyományait. Feltérképezte az ott élő emberek különböző csoportjait, megszólította a tanárokat – kevéssel korábban indult a gimnázium, akkoriban alakult a mezőgazdasági szakiskola – és hívta a lelkészeket, a katolikus papot és a reformátust, barátságot kötött az idős állatorvossal, és vele járta végig a környező falvakat. Összehívta őket a helyi gazdasági vezetőkkel együtt, beszéljenek a tennivalókról, s az összegyűlteket úgy nevezte, a Jóemberek Tanácsa. S akik tagjai lettek e körnek, úgy érezték, lehet és kell tenniük valamit Pécsváradért.

A vidéki népművelősködés, egyáltalán a vidéki élet valóban valami végtelen elzártságot és isten hátamögöttiséget jelentett minden tekintetben. Akkor különösen. Az információktól és a szabadságtól való távolságot, olyan közeget, ahova csak az ott élők hihetetlen erőfeszítése révén szüremkedhetett be némi információ a világról. Némi szabadság. Sajátos körülményei révén Kígyós Sándornak volt érzéke, bátorsága és okossága, műveltsége is az effajta szabadság megteremtéséhez. Az annak jegyében létrehozott közösségekhez. A klubokkal, kiállításokkal, vitaestekkel résnyi ablak nyílt a világra, a szabadságra. 1968 előtt s után voltunk ekkor...

A közösségi művelődés terei

„Kezdetből fogva beletartozott a magyar közművelődés, a szakmai gondolkodás progresszív élvonalába. Egyik legjelesebb tagja lett a Népművelési Intézetben megalakított szakmai kollégiumunknak, mert valamilyen csoda folytán a tiszta, elfogulatlan gondolkodást képviselte. Ő beszélt közülünk a legtisztábban, legvilágosabban. Talán mert zenészként is gondolkodott, és bizonyára az sem véletlen hogy a közsobrászat lett az a műfaj, amelyben igazán salangmentesen közölhette gondolatait. Ezt képviselte később főiskolai, egyetemi oktatóként is” ... emlékezett rá halála után barátja és kollégája Beke Pál.

Vitányi Iván, a Művelődéskutató Intézet igazgatója

ként 1985-ben így idézte fel ezeket az idők: „Azok közé tartozott, akik akkor – a hetvenes évek elején – a sok megkötöttség ellenére is eleven, friss szellemet vittek a közművelődésbe. Ő valahogy egyaránt pontosan érezte, tudta, mi és milyen a nép (a köz) és mi a művelődés, ezért frázisok nélkül, egyszerűen és természetes módon igyekezett a kettőt összekapcsolni. Népművelői munkájának nagy híre, tekintélye volt a pályatársak körében”.

Rétfalvy Sándor szobrászművész ad pontos képet arról, milyen volt a „kultúrház”, amit vezetett Pécsváradon a hatvanas években:

„Sokat jártunk hozzá, ott volt tulajdonképpen a szellemi tanyánk. Ott tartottak igazi író-olvasó találkozókat, igazi kiállításokat, és ezekre sokan eljártunk Pécsről. Képzőművészek, fiatal színészek, írók, bábosok, építészek körében folytattunk éjszakába nyúló hosszú beszélgetéseket.”

– Itt akkor olyan műhelymunka folyt, a népművelés újfajta értelmezésén alapuló program volt kialakulóban, ami országos szakmai figyelem középpontjában állt – emlékezik Kígyósrá munkatársa és utódja a pécsváradai művelődési ház élén, Dretzky Katalin. – A helyi örökséget, a helyi hagyományokat figyelembe véve, esetenként az akkori kultúrpolitikai elvárásokat figyelembe véve, új közösségeket is létrehozva dolgoztunk, és kapcsolódtunk a szűkebb régió túl országos jelentőségű programokhoz is.

Ma felidézve a több mint harminc évvel ezelőtti közös munkát, voltaképp a közös indulást, Dretzky Katalin úgy fogalmaz, hogy a szakmai alapvetést Kígyós adta meg munkájához. Igaz, hogy a szakmát nevezték népművelésnek, közművelődésnek, művelőit ma előszeretettel hívják kulturális menedzsernek, a lényeg nem változott. És hogy mit lehet, mi az amit meg lehet, és meg kell csinálni ezen a területen, voltaképp azokban a korai, ifjúkori beszélgetésekben megfogalmazódott. A pécsváradai művelődési ház, és 1988 óta a vár, 1992 óta a funkciójába visszahelyezett Városháza, 2000-tól a Samu Géza Múzeum mind úgy fonódik eggyé, alkotja a művelődés tereit az öntudatára ébredő, önnön értékeire rácsodálkozó ősi településen, ahogyan kell. És a hatvanas évek második felében együtt töprengő fiatalok, a vidéki dermedtségbe toppanó Kígyós Sándor, tán nem is vették észre, de korábbi nemzedékek elkezdett – majd háborúk, történelmi katasztrófák által megszakított – gondolatmenetét gondolták tovább. Fülep Lajosét, Dombay Jánosét, Entz Béláét – hogy a magyar szellemi élet ide kötődő legkiválóbbjait említsük. Nem hittük, hogy Kígyós is olyan hamar belép ebbe a pantheonba, kedves példaképei közé...

Az eszményi kultúrház sohasem épült fel. Talán csak gondolatban. Egyik megálmodója Kígyós Sándor, akinek tervezetében együtt szólal meg a kultúrát szervező szakember és a képzőművész. A hetvenes évek végén, amikor még Pécs is nagy művelődési központot akart építeni, így fogalmazza meg az objektum alapelveit:

„Alábbi mondandóm csupán elvi és nem tárgyi konkrétóságban értendő.

A belépő, miután átjut azokon a tereken, szerkezeteken, amelyek védik és elkülönítik az intézményt a külső tértől, s melyeken átjutva megszabadulhat felesleges ruházatától és csomagjaitól, az épület központi terebe lép. Ez az egység találkozásánál keletkező vagy az egységek által bezárt tér az épület élettere, főtere, mint ahogy a főutak találkozásánál létrejött tér fóruma, szíve egy városnak. Ez jelenti a kiindulást, a megérkezést, az együttlevést és az elkülönülést. Az épület horizontális és vertikális egységeivel egyszerre van kapcsolatban, hisz mint egy oszlopra, erre és e kör köré van felfonva az egész építmény. Az alsó szinttől a felső szintig egyszerre átfogható és érezhető az egész térrendszer. E fórum ezáltal egységbe fogja a mindenütt folyó sokfajta tevékenységet, a sokféle embert és közösséget. Ez az a tér, ahol szinte egyszerre jelen tud lenni mindenki.”

Sík és halom

Ez az érdekes, színes egyéniség, Kígyós Sándor, aki annak idején betoppant Pécsváradra, persze múlttal, örökséggel érkezett. Másfélével, mint amilyen a Mecsek lábánál formálódik:

„Születtem 1943. július 7-én, Debrecenben, Kígyós Sándor és Tóth Ilona házasságából másodiknak, László bátyám és Erzsébet húgom között. Apám Hajdúszoboszlón tanított, anyám pedig korai haláláig (1949) háztartásunkat vezette. 1954-ben apám Debrecenben kapott állást, s attól kezdve tanulmányaim befejezéséig ott éltem. Életem és neveltetésem alapélménye a két ellentétes életfelfogás közötti vándorlás, melyet az apai és anyai ágú rokonság nevelési ciklusai között megtettem. Apai nagyanyámnál a szikkadt, verejtékező paraszti életet, a kínnal élő, mégis büszke küzdelmet tanulhattam. Anyám családjánál, ha szűkséget érezhettem is, a kínt sohasem láttam. Az erdélyi tanító családjának bohém kedélye felülemelkedett a nehézségeken, legalábbis mi, gyermekek így láttuk.”

Ismerői elmondják, hogy hatalmas ellentétek feszültek benne. A dunántúli ember számára messzi és szinte egzotikus táj, a Hajdúság szülőtte volt. Az Alföld hihetetlen energiáit, szenvedélyeit és indulatait hordozta magában, s ezekhez kő kellett. Baranyába, Pécsváradra érkezvén arról beszélt, a Dunántúl dombos, lankás vidéke szinte plasztikai kihívásként érte. Ez a táj hívta elő belőle a szobrászt. A muzsikálást odahagyta, s választotta a képzőművészetet, a szobrászkodást. – Amikor megkérdeztem egyszer, hogy miért választott így, hiszen nagyon fontos volt számára a muzsikálás, azt felelte: – Mert ez itt marad. A zene elszáll, a kő azonban itt marad.

Kell-e mondani, hogy a szobrászkodás is váratlanul, robbanásszerűen tört ki belőle. A Dombay-tónál élvezték a nyár szépségeit, s odahallatszott messziről valami hupogás, kopácsolás. – Sanyi üti a követ – jelentette Kata –, farag. – Készült az egyik első fejszobra, és elkezdődött valamikor 1968-ban. A szobrászata is különös, egyedi út volt, sajátos történet. Dr. Romváry Ferenc művészettörténész, a pécsi modern magyar képzőművészeti gyűj-

temény létrehozója így jellemezte pályáját, közvetlenül Kígyós Sándor halála után:

„Szobrászművészként azt az utat járta be, ami Magyarországon szokatlan, pedig a világ legtermészetesebb dolga kellene hogy legyen. Nevezetesen, Kígyós Sándor akkor érkezett el a pályamódosítás gondolatáig, amikor már sikerrel elindult másutt – a népművelésben. Meg kellett élnie a „tojásba való bekerülés” minden kínját, viszont kikerülte a lelki kényelmességet, restséget előidéző állapotot, amely gyakorta fenyegeti azokat a tehetségeket, akik fiatalon kerülnek egy-egy iskolába. Évszázadok óta tudjuk, hogy a túlságosan vezetett művészpálinkából nem lett igazi művész, míg az akadémiákat kikerülő vagy oda éppen csak bekapcsolódó emberek valóban izgalmas életművet hoztak létre. Kígyós Sándornál a sok küszködés mellett előnyt jelentett, hogy mindezt kikerülte, és egy olyan ponton tudott bekapcsolódni a szobrászat vérkeringésébe, ami megfelelt szellemi szintjének, és egybevágott a korabeli nemzetközi színvonallal. Képletesen szólva, ott és akkor szállt fel a vonatra, ahol és amikor kellett.”

A befogadásra mégis várni kellett, hiszen a korabeli hivatalosság szerint azt a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapjába való felvétel jelentette. Romváry Ferenc szerint Kígyós Sándor volt az utolsó avantgárd művészek egyike, aki seregnyi megalázó tortúra után lehetett csak alaptag. Kikényszerítette munkáival, hogy a szakma tudomásul vegye létezését.

„Ez a dolog engem hosszú ideig nem izgatott, de eljött egy pillanat, amikor ez már bizonyos akadályokat jelentett – mondta el Varsányi Gyulának adott interjújában, 1982-ben. – Tehát egyszerűen: nem tudok gipszet kapni, nem tudok követ kapni, de a kiállításokon való részvételtől kezdve mindenben van megkülönböztetés. Egy idő után úgy gondoltam, mások ösztönzésére is, hogy beadom jelentkezésemet az Alapba. Őt szobrot be kellett vinni, én bevittem azokat a szobraimat, amelyeket kiállításon több helyen is bemutattam. Lezsúrízték. Kaptam egy olyan véleményét, hogy a beküldött munkáimból nem állapítható meg, hogy képes vagyok-e olyan feladatokra, amelyeket figurális szobrászok csinálnak. Ezért kérik, hogy a központi műteremben, a kollektív műteremben, Budapesten egy aktot mintázzak meg modell után. Nekiláttam az aktoknak – meg kell mondanom, nagy félelemmel, mert a figyelmem középpontjában nem ez állt, hanem a figura... Végül is: a vártnál jobban sikerült.”

A legnagyobb művészi elismerést, Amerigo Tot barátsága hozta 1982 márciusában. Ekkor mutatkozott be Kígyós Sándor a Magyar Nemzeti Galériában, és Tot lelkes sorokat írt a vendégkönyvbe. Majd egy interjúban az általa legjobban tisztelt hazai szobrászok között említette Kígyós Sándort: „... akiből valaki lesz: kőből vannak olyan formái, mintha a kő nem is létezne, annyira ura az anyagnak...” Ezek a szavak jelentették Kígyós számára a beavattatást, nem az „Alap” által kiadott passzus az amúgy kiváló pályaműre, az Aktra.

A műterem

Életművének része volt az is, ahogyan megteremtette műtermét a pécsváradi hegy aljában. Földije, Széll Júlia rádióriporter így idézte fel a pécsváradi műterem hangulatát:

„A pécsváradi hegyoldal déli felén, jó nagy kövekből épült a műterem. Illett a szobraihoz. A teteje nád volt. Akkoriban, 1978 táján a *Válogatott percek* műsorához járt vendégségbe, akkor szerezte össze az anyagát. Régi házak szanalásakor a gerendákat, a tóról a nádat. Mikor felrakták a nádtetőt, mesélte Sándor, egyszer megszólalt a pici nádirigó. Valószínű, a nádkévében hozták a fészket, és ide kísérte, itt is lakott a hegyoldalban, messze a vizektől. A műterem bánata volt a nagy üvegablak. Át lehetett látni rajta a ház egyik oldaláról a másikra. A madarak nem érzékelték, nagyot koppantak az üvegen, és holtan hulltak le róla. A műterem egy vén almásba épült. A fák gazdáját talán kitelepítették. Kis gondozás után újra hozták a gyönyörű termést, a lapos, kemény pogácsalmát, ami kiveszett már minden élő kertből. Minden évben kaptam belőle én is.”

Kígyóst nemcsak a dunántúli táj lágy formái ihlették meg, hanem a közvetlen környezetében talált tárgyak is. *Parasztoltára*, mely ma is ott áll a műteremben, a Felvidékről áttelepített néhai Vörös Lajossal való találkozásból született. A szomszédságból jó barátság szövődött kettejük között. Széll Júlia adja a múrról az egyik legszebb leírást:

„Vén gerendába állítva, kaszák meredtek az égre. Tizenegy, vékonyra kalapált, kicsorbult kaszapenge. Ennyit nyúlt el életében Vörös Lajos, ő vitte őket a műterembe. Át is jött, elsorolta valamennyinek a történetét, minden csorbára külön emlékezve. A sok, rozsdásra vakult penge jelentést kapott, persze csak a személyes történetben.

Ajtófél, kútágas vagy ablakszemöldök, mindenképpen az élet fontos tartógerendája lehetett az a súlyos, repedezett fadarab, melybe beleállították egy élet összes kaszapengéjét, kétoldalt rendezve, mint oltáron a gyertyákat. Közöttük, ahol a feszület, a megpróbáltatás jelképe szokott lenni, semmi. A mondandó helyét hagyták üresen, mert az ránk tartozik, akik nézzük. A régi paraszti életnek szükségzavú megörökítése.”

A Kígyós Emlékkör

Kevés művésszel fordul elő, hogy halála után majd egy évtizeddel szobrának felállítását terveznék. Kígyós Sándorral ez történt a kilencvenes években Hajdúszoboszlón és Pécsváradon. Olyan erős hatású személyiség volt, olyan sok emberrel állt alkotói, munkatársi, oktatói kapcsolatban, hogy neve évekkel halála után is hívó szó lehetett.

Halála után barátai rövidesen megrendezték az első kiállításokat: Pinczehelyi Sándor 1985-ben, a Pécsi Galériában, majd a Várbaráti Kör Pécsváradon, a Fülep Lajos Művelődési Központban, Kígyós igazgatóságának egykori helyszínén. Kollégái díjat alapítottak emlékére, és a nyolcvanas évek végén adományozni kezdték a közmű-

velődés területén érdemlegesen alkotó pályatársaknak.

1988-ban, amikor megnyílt a helyreállított pécsváradi vár, annak egy barokk épületét nem idegenforgalmi ajándékboltnak rendezték be, hanem Kígyós Sándor állandó kiállítását helyezte el benne a Baranya Megyei Múzeumok igazgatósága. Makovecz Imre avatta fel 1988. augusztus 19-én. Ez az esemény sok régi barátot és tanítványt hozott el Pécsváradra, akárcsak kilenc évvel halála után, 1993-ban az 50. születésnapjára tartott emléknapp, a Pécsváradi Várbaráti Kör és a Baranya Megyei Múzeumok szervezésében. Több mint kétszázan jöttek össze ekkor a meghívásra, előbb a várba, az állandó kiállításához, ahol Bükkösi László idézte fel a követ hajlító szobrászt, majd a Kígyós által olyanmire szeretett műteremnél folytatódott a megemlékezés. Itt beszélt dr. Újvári Jenő, akkor a Baranya Megyei Múzeumok igazgatója a rég eltávozott barátról, aki sok év után is egymás tiszteletére tanít bennünket. Tőle hangzott el az indítvány egy emlékkör létrehozására, amely Kígyós Sándor egy műve, a később kiválasztott *Gömb-Hasáb* felállítását tűzte ki célul.

Ezzel alakult meg a Kígyós Emlékkör, és munkához látott. Hajdúszoboszlón, 1993 tavaszán barátai felállították a talán legszebb, *Zászló* című alkotásának felnagyított mását. A második köztéri szobrot 1995 áprilisában avatták Pécsváradon, a Művelődési Ház előtt, azon a helyen, ahol faragni kezdett, s amelyhez élete végéig hű maradt.

Mindkét szobrot Ion Pop román szobrász faragta újra sötétszürke afrikai gránitból. Pécsváradi polgárok, Pécsvárad Önkormányzata, helyi cégek és intézmények, a művész barátai, kollégái, művésztársai az ország minden tájáról, japán művésztársak adományaiából valamint a Nemzeti és az Országépítő Alapítvány segítségével jött létre a *Gömb-Hasáb*.

Kevés olyan köztéri szobrot avattak ezzel a kilencve-

nes évek közepén, amely nem történelmi évfordulóhoz, valamely politikai eseményhez kötődött. Kígyós Sándor pécsváradi szoboravatása barátságból és szeretetből született, és a művészetnek állított mementót az időtlen idő-kig elálló sötét gránitból.

A „Gömb-Hasáb” a kezdeti évek plasztikai gondolatait összegezte 1971-72-ben – olvassuk Keserű Katalin műleírásában: „Kígyós megtalálta az ellentétek legkoncentráltabb egységét: mellérendelés helyett egymásba helyezte formáit. Klasszikusan zárt a kompozíció, a két forma viszonyának történetéből azt a pillanatot mutatja, amiben „minden benne van”, az előzmény és a következő is: a gömb növekedése szétrobbanással fenyegeti a hasábot, s ha még emelkedik is közben, maga alá gyűri azt. 'Ha az egyik forma nagyobb mértékben van jelen, akkor többnyire az állandó, a szenvedő, a torzuló, a passzív érzelmi elemeket hordozza' – írta Kígyós ez idő tájt naplójába. Ez esetben a hasáb a torzuló forma. Későbbi interjújában történelmi, társadalmi tapasztalattal egészítette ki a szobrászt: a létrehozó ellen fordul a létrehozott (a hasáb ellen a gömb). A választott pillanatban a formák átmenetisége érdekelt, az eddig használt, mellérendelt, ellentétes formák helyett az ellentéteket egyesítő átmeneti forma.”

Mintha tulajdon korának volna jelképe a *Gömb-Hasáb*, az egymásnak feszülő ellentéteknek, melyek kiforrták magukból az ezredforduló Magyarországot. S a kor emberének, akit egyszerre feszített ezer ellentmondás. Maga így öntötte szóba azt, amit kőbe faragott:

„Ebben az időben szobrászati mintaképeimet nem a korábbi szobrászatból próbáltam meríteni, hanem abból a társadalmi valóságból, amiben éltem. Tehát, hogy megmutassam azt, hogy semmi sem marad az eredeti állapotában.”

Gállos Orsolya

GÁBRIELNÉ JÁGER TERÉZ

KODÁLY NYOMDOKAIN

Tegzes György (1921-2002)

„Csakis művészi érték szólaljon meg az iskolában”
(Kodály)

Tegzes György fővárosi szakfelügyelő (1956-1981) új zenepedagógiai, módszertani koncepció kidolgozásával vált ismertté. A 60-as évektől kezdte el a csepeli Ligeti Károly Általános Iskola tanulóival a zenei írás-olvasás módszertani kísérleteit. 1970-ben „A zenei írás-olvasás korszerű tanítása az általános iskolában” c. munkájával a Kodály szisztéma általánossá tételét szorgalmazta. Az OPI felügyelétével 1973-ban országos kísérletek indultak Budapesten, Pécsen és Veszprém megyében, köztük a pápai Kilián György Általános Iskolában (ma Weöres Sándor Általános Iskola). A kipróbálás során szoros munkakap-

csolatok fűzték Szekeres Lajos majd Gábel Sándorné vezetői működéséhez. Az énektanárok, munkaközösség-vezetők felkészítése, óralátogatások, előadások következtében sokat járt Veszprém és Pápán. Ügybuzgalommal szolgálta a Kodály eszmék terjesztését, kimagasló szaktudását, módszertani jártasságát szerénységgel párosult határozottsággal adta át kollégáinak.

Ének-zenei nevelő-oktató munkája során kitartóan vizsgálta azt a tényt, hogy miért nem felelnek meg a tanulók a *kodályi elvárásoknak*. A híres zenetudós énektanári munkáit, írásait tanulmányozva rájött, hogy az eredménytelenség okai módszereinkben keresendők. Mindezt felismerve, a hetvenes évektől sorra jelentették meg dokumentumait. A „Vázlatok zenei-írás olvasás tanításához”

(I. II. III.) kötetait *Falusi Tamás* né gondozásában. A *nívódíjas „Hétfokú gyakorlatok”*-at (I. II.) *Bárdos Lajos* előszavával és lektorálásával. A magyar népzene épülő dalgyűjteményét a világ minden részén ismerik és használják. Végül 1981-ben adták ki a ma is érvényben lévő 4. osztályos *Ének-zene tankönyvét* és *Tanári kézikönyvét*.

A Tanár úr éveken keresztül bemutató órákat tartott számos hazai és külföldi (amerikai, belga, csehszlovák, dán, francia, norvég és japán) tanársoportok részére. Nemcsak a *Győri Országos Nevelési Konferencián* és a fővárosi Pedagógiai Intézet speciális tanfolyamain adott elő, hanem vidéken is. Eljutott *Berlinbe, Prágába, Olmützbe* és *Bechinébe*, ahol a kodályi koncepciót népszerűsítette.

Az úgynevezett „*Tegzes módszer*” eredményeiről több neves zenepedagógus írt a szaklapokban (*Csik Miklós, Falus Tamásné, dr. Rizner Dezsőné, dr. Kokas Klára, Ördög László, dr. Soltész Elekné, Szekeres Lajos, Gábel Sándorné*).

Az ének-zene munkaközösségek mindenhol segítettek az új dokumentumok s a vele járó munkáltatás módszereinek széleskörű megismertetését, aminek következtében 1978-tól a 90-es, évekig az énektanítás megújult, korszerűsödött.

*Tegzes György Pécs*ett született 1921. július 2-án „*Sarlós Boldogasszony*” napján. Tanulmányait, kántor-tanítói oklevelét a *pécsi Püspöki Tanítóképzőben* szerezte. Egyháznagyi, majd középiskolai ének-zene tanári *diplomáját* a *Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán* 1948, illetve 1949-ben négy évfolyamtársával (*Fürjes Lajos, Kósa Sándor, Lukin László, Pödör Béla*) vette át. Nagyra becsült tanáraival *Bárdos Lajossal, Harmat Artúrral* és *dr. Werner Alajossal* élete folyamán szoros emberi, szakmai kapcsolatban állt.

1945 tavaszán angol fogságba esve az észak-németországi *Borghorstban* és *Elselheidben* működő „*rendhagyó*” levanteiskolában énekkart szervezett, valamint orgonistaként szolgált. A zeneakadémista tanárjelölt így próbált lelki vigaszt nyújtani a hányatott sorsú fiataloknak szabadulásukig.

Egyházzenei működését 1948-ban – a tanzak megszűnésének évében – a XIII. kerületi „*Segítő Szűz Mária*” templom karnagyaként kezdte. Ugyancsak ettől az évtől *Harmat Artúrral* együtt oktatót a budapesti Kántorképzőben. A hallgatók számára ekkor írta meg három kötetes szolfézkönyvét, a „*Canticum Novumot*”.

A szentendrei templom „*Szent Cecília Kórusát*” 1955-től vezette, a pomázival együtt, közel 18 évig. Kiemelkedő ünnepek alkalmával lehetősége nyílt a két kórus együttes szerepeltetésére. A hatvanas években közös magnós felvételeik eljutottak a Vatikáni Rádióba, ahol magyar adásba kerültek. Többek között *Kodály Zoltán* halála napján a mester műve, az *Ave Maria Tegzes György vegyes kari útírásában* s vezényletével hangzott el szerte a világban.

A mélyen vallásos, hívő embert, ez irányú tevékeny-

ségeért többszörösen figyelmeztették, ezért egyházzenei és karnagyi munkáját 1973-ban kénytelen volt földadni.

Minden lehetőséget megragadott a tanórán kívüli zenéi szépérzék és ízlés fejlesztésére, az ifjúság és a felnőttek körében.

1947-1970 között több üzemi kórus karnagyaként tevékenykedett (Pl. *MÁVAG Acélhang férfikar, Magyar Pamütápar, Zrínyi Nyomda, Fodrász Kórus, Vasútgépészeti Technikum*).

1951-1955-ig a BM Központi Művészegyüttesében *Vásárhelyi Zoltán* karnagy mellett korrepetitorként működött közre.

A *Népművelési Intézet* külső munkatársaként jelentette meg a „*Hangzásképzés a kórusban*” c. tanulmányát.

A KOTA Ifjúsági Bizottságának vezetőjeként aktívan kapcsolódott be az *Éneklő Ifjúság* mozgalmába. Szervezte és irányította a kórusbemutatókat és népdaléneklési versenyeket.

Az Országos Filharmónia felkérésére a csepeli „*Ifjú Zenebarátok Kodály Zoltán Klubját*” hét évig vezette.

Óraadóként huzamosabb ideig tanított a *Budapesti Tanítóképzőben* és a *Budapesti Óvónőképző* esti tagozatán.

Huszonöt évig, mint szakfelügyelő szervezte az ének-zene tanárok továbbképzéseit, megismertette velük az új dokumentumokat, irányította a munkaközösségeket, s jó kapcsolatot tartott az iskolavezetőkkel. Tanácsadói munkáját a mindig megújuló, fáradhatatlan szenvedély és hivatástudat vezérelte.

1981 tavaszán a XXI. kerületi iskolák összkari próbája közben rosszul lett, infarktussal kórházba szállították. A kiváló zenetanár, aki a szakemberek és angyalföldi gyerekek generációit nevelte zeneértővé, otthonában nyugdíjasként elvonultan élt és dolgozott.

Többek között élete utolsó évében elvégezte a 4. osztályos ének-zene tankönyvének bővítését. Hosszantartó, súlyos betegségben 2002. szeptember 9-én, életének 81. évében hunyt el.

Kitüntetései (1958-2002): Az Oktatásügy Kiváló Dolgozója, A Szocialista Kultúráért, Kiváló Pedagógus, Apáczai Csere János díj, Egyházkarnagyi Diploma Arany-fokozat, Középiskolai ének-zene tanári Diploma Arany-fokozat, Tanítói Diploma Arany-fokozat, Tanítói Diploma Gyémánt-fokozat, Bárdos Emlékérem. Csepel fejlődése érdekében kifejtett munkásságáért számos *emléklappal, oklevéllel és emléklappal* ismerték el.

Alapító tagja volt a Magyar Kodály Társaságnak és az Országos Magyar Cecília Egyesületnek.

Tegzes tanár úr földi maradványait a Schola-beli kórustárs, dr. Takács Nándor székesfehérvári megyés-püspök, az Országos Magyar Cecília Egyesület elnöke közreműködésével helyezték örök nyugalomra, a Megyeri úti temetőben. A szentendrei és a pomázi egyesített összkari „*Segítő Szűz Máriához*” c. *Tegzes György* által komponált mű meghatározó előadásával emlékezett volt karnagyára. A

Bárdos társaság nevében Lukin László tanár úr, a volt osztálytárs érdemei elismerése mellett, meleg szavakkal búcsúzott el Tőle.

Életfilozófiája: „A jó harcot megharcoltam,/ a pályát

végigfutottam,/ a hitemet megtartottam” (2 Tim 4, 7)

A Kodály nyomdokain járó kiváló zenepedagógus életműve ezzel lezárult, de tovább küzdeni a „kodályi örökség” megvalósításáért ma is időszerű feladat.

MÉRLEGHÍÁNY

In memoriam Vészi János

A március 17-i napilapok közölték, hogy 76 éves korában váratlanul elhunyt Vészi János, a Nagy Imre Társaság és Alapítvány ügyvezető elnöke, aranytollas újságíró, a MÜOSZ örökös tagja.

A méltatásokban kevesen tettek arról említést, hogy kalandos életútja során a Népművelési Intézetben is dolgozott, azt pedig – legjobb tudomásom szerint – senki nem közölte, hogy az intézet két olyan osztályát is vezette, amelyeknek kiemelt szerepe volt a magyar közoktatás és közművelődés egyik sajátos intézménytípusának megteremtésében.

Talán egy kézen megszámlálható lenne, hányan vagyunk azok közül, akik együtt dolgoztak vele és személyes élmények alapján szólhatnak. Egyszerű volt tehát igent mondani a megtisztelő felkérésre, de amikor aztán az ember elkezd előhívni az emlékeket, és azok sorban maguktól is lökődnek elő, akkor hirtelen megrémül: hirtelen biztos lesz abban, hogy ezeknek a régi, felszínes benyomásoknak a tarka halmaza rendezhetetlen. Túl sokat tudsz! – suttogja belül az egyik féle szorongás; gesztusok, hangok, pedagógiai eszmék, más emberekhez való viszonyulások és szemüveg-villanások tolakodnak hatalmas kupacban egymás hátára, és azzal kérkednek, hogy ők leírhatatlanok, tűnékenyek, és úgyis kicsúsznak a kezemből. Ezzel együtt ural el mindent az attól való félelem, hogy szégyenletes módon semmit nem tudok erről az emberről. Honnan jött, milyen családnak milyen múltja igazgatta lépteit? Mi mozdította újra és újra olyan veszélyes cselekedetekre, ami miatt az életében többször is kizárták a pártból és – szintén többször – kitiltották minden hazai lapból? Honnan vett bátorságot ahhoz, hogy személyesen Rákosi Mátyásnak írt levélben sorolja fel politikai gondjait?

A halvány emlékek és a súlyos kérdések sorolásával persze nem az én nehézségeimet akarom felemlíteni, hanem azt tudatosítani, hogy mennyire kétségbeesztően felszínesen ismerjük egymást, hogy üres közhelyeket közölve cikázunk el egymás mellett éveken keresztül. Hatalmas elméleteket gyártunk, idegtépő válságokat küzdünk le, egy-egy pillanatra szárnyalóan boldogok vagyunk, és még kit tudja mennyi minden történik velünk, miközben a folyosón bizalommal fordulva egymás felé és határozott jó szándékkal, kölcsönösen építeni akarva a kapcsolatunkat, csak annyit beszélünk meg hogy „Lám, ma megint milyen rossz idő van”. S a másik bőbeszédűen

hozzáteszi, hogy „Bizony, és napok óta nem javul!”

Pedig János nem mellébeszélős ember volt, nyíltan szólt magáról, elképzeléseiről, még keserveiről is. Viszont kevéssé fogta fel a másik embert. Még csak azt sem lehet mondani, hogy nem figyelt, vagy nem próbált odafigyelni. Ahogyan általában az életben sokszor van bennünk jó szándék, a kontaktusteremtésben ennek ellenére majdnem mindig hibádzik valami. Szakmai-értelmiségi kapcsolatokban megingathatatlan hitével és világosan felépített elképzeléseivel olyan egyértelműen fölébe keveredett mások hezitálásainak vagy kevésbé kidolgozott terveinek, hogy a ledöntött érvek mögül nem nagyon látszott ki a másik ember. Márpedig olyanok vagyunk, hogy igazán az marad meg az emlékeink között, ami közös, aminek a kialakításában magunk is részt vettünk, tehát egy párbeszéd belől jobban emlékszünk a másik által elmondottakra is, mint ha csak monológot hallgatunk.

Kétségtelen, Jánosban volt készség a monologizálásra. Ezt hallva azonban nem szólunk a másiknak, nem hívjuk fel a figyelmét arra, hogy nekünk is van véleményünk, hanem továbbállunk, anélkül, hogy mondtunk volna valamit, és anélkül, hogy a másik félbeszakított előadásából felfogtunk volna morzsányi információt is. Gyanúm szerint Vészi János szakmai munkásságára is jellemző egy kicsit az, hogy bölcs és megfontolandó elméletet alakított ki, amire nem válaszolt érdemben a gyakorlat. Azért merem ezt egy méltató emlékezésben leírni, mert én ebben a helyzetben az ő oldalán állok, és azt mondom, hogy magára vessen a gyakorlat.

Miről is van szó? – hogy most már ne jelképekben beszéljek. Vészi nagy tudásra alapozott, személyes tanári munkában kiformált és aprólékosan kidolgozott pedagógiai elmélettel látott hozzá „az oktatásügy és a művelődésügy integrációjának” előmozdításához. Nem kötelező dicsérő szavakat mondok, valóban magas szinten értett mind a gyermek-, mind a felnőttnevelés tudományához is, módszertanához is.

A hetvenes években kedvező volt a politikai légkör ahhoz, hogy a korábbinál magasabb rendű nevelés és művelődés alakuljon ki. Ennek a megvalósítására elvileg képes lett volna egy újonnan értelmiségivé vált – nem annyira szocialista, mint inkább humán –, értékek által vezérelt réteg. Az Alfa születik című – talán legfontosabb közművelődési tárgyú – művének első mondataiban azt

írja János: „Új nemzedék nőtt fel a köztulajdonra épülő társadalomban.” Igaz volt ez a hetvenes évek második felében? Igen, igaz volt.

„A közgondolkozás szükségszerűen a nevelés irányába fordult.” – Olvassuk a következő állítást, és erre is azt mondhatjuk, hogy igaz. Anélkül, hogy művelődéstörténeti elemzésekbe merülnénk, el kell ismernünk, hogy soha korábban annyi (elég jól) felkészült és elhivatottságot érző humán értelmiségi nem hagyta el a felsőoktatási intézményeket, mint akkor. A hatvanas évek végétől már nem más célt szolgáló, alkalmatlan épületek átalakításával, hanem új épületekben nyíltak meg korszerűnek mondható iskolák, könyvtárak, művelődési házak. (Máig ezeket használjuk, sajnos sokszor felújítatlan, romló állapotban.)

Az itt éppen csak jelzett, a valóságban sokszínűen jelentkező tények hosszú sorából vonta le Vészi a következőt: ebben a megváltozott helyzetben érdemes átgondolni az iskolát megelőző, az iskolai és az iskolán kívüli nevelés teljes egészét. Erre is azt kell mondanunk, hogy igaza van! Hogyne lenne igaza, hiszen az, a szakmaiságát még alig kialakító tevékenység, amit akkor kezdtek el közművelődésnek nevezni, nagyon zilált múltra tekinthetett vissza, soha nem volt se szakképzett gárdája, se szakmailag elemi szinten elfogadható épülete, se módszertana. Más előzményekre épülve, de legalább ilyen horderejű átalakulás zajlott le az egykori elemi iskolákat és kezdetleges népkönyvtárakat maga mögött hagyó pedagógiában és könyvtárügyben is.

Vészi nem volt egyedül abban, hogy természetesen szükségesnek tartotta a gyökeres átalakulást, és szilárdan hitt az egész rendszer újragondolásának és megváltoztathatóságának lehetőségében, hiszen más világban élünk, más értelmiségiakkal dolgozunk, más feladataink vannak!

A levegős jegyben születettek kemény következetességével hitt ebben, és – mindig úgy láttam, hogy a szintén erre a jegyre jellemző – kissé védtelen naivitással nem értette, hogy ez a nagy mérleg miért nem készül el. És feltehetjük a kérdést: valóban, miért nem készült semmiféle leltár? Miért nem történt meg soha a nevelés legkülönbözőbb területeinek, a humán szolgáltatások rendszerének, épületeinek, tárgyi eszközparkjának, szakember szükségleteinek a következetes átgondolása?

Vészi János 1973-tól a Népművelési Intézet Művelődési Otthon Osztályának, majd az 1976-tól 1979-ig az Oktatási Osztályának vezetője volt. Az elsőnek említett osztályon igényesen és részletesen kidolgozta – Kovács Sándorral és Varga Tamással közösen – „A művelődési otthoni tevékenység távlati koncepcióját” az 1976 és 1990 közötti időszakra, azaz 15 évre előre. Fő vonalakban ebben a tervben foglaltak megvalósítására alakult meg az akkori három intézménytípus minden földrajzi területet reprezentáló kísérleti csapata, mintegy 25-30 „kiemelt” művelődési központ, ugyanennyi művelődési

ház és ugyanennyi klubkönyvtár vezetőjéből. A cél az lett volna, hogy képzéssel, közös gondolkodással, kísérletekkel mintegy mintát adjanak valamenyire intézménynek, és a közművelődési alapellátás válfajait a gyakorlatban kidolgozzák. A negyedik intézmény-típus már ekkor is az összevont intézmény volt, s már javában érlelődött – Vaikó Éva intézeti munkatárs közreműködésével – az egységes rendszert alkotó köznevelés elmélete és az ezt megvalósító intézmény modellje: a nevelési központ, vagy a komplex, vagy – a leghosszabb néven mondva: a „több funkciójú komplex nevelési-művelődési intézmény” terve.

Az oktatási osztályon vezetésével jól áttekinthetővé és gördülékennyé vált az amatőr művészeti csoportok és szakkörök képzési rendszere, az alap- (C kategóriás), közép- (B) és felsőfokú (A) tantervek, a tanfolyamok és a továbbképzések szervezése. Emellett a komplexek ügyét továbbvitte magával az oktatási osztályra, és vele együtt Vaikó Éva kolleganónk is átkerült oda. Vészi János munkássága tehát nem csak a „komplexre” irányult, de szakmailag leginkább ennek alapján jegyzik, és a legelkötelezettebb írásai erről szólnak.

Ebben az időszakban adja Vészi János az Alfa nevet a sokféle és bonyolult címekkel illetett intézmény típusnak. Először az Alfák a láthatáron című tanulmánya jelenik meg, aztán az Alfa születik című, „A közoktatás és a közművelődés egysége” alcímű legfontosabb szakmai kötete. Az alfa szó nem terjedt el, évekkel később – tudomásom szerint szintén Vészi János sugallatára – nevezi el az intézményt egy minisztériumi rendelet általános művelődési központnak. Eközben az Oktatási osztály a kiemelt három művelődési otthon típusú intézményhez hasonlóan létrehozta az ÁMK-k kísérleti munkaközösségét is. Ebbe néhány kiváló intézmény is kerül. Például Halásztelek nevelési központja és ennek vezetője: Kovács László. Nem csak ő persze, de többeket azért nem írok, mert akkor végképp igazságtalan lennék azokkal, akik mégis kimaradnak. Néhány iskolaigazgató nagyszerű programokat valósít meg, olyanok, akik gondolkodni tudnak társadalmi integrációról, gazdaságról, közösségi életéről, kultúráról, és – ilyen közönségesen egyszerűen szólva – a tantervek végrehajtása mellett az értelmes emberi boldogulásról is. Az adott település fejlesztéséért dolgozik közösen a tanulókkal és a szülőkkel, a felnőtt lakosokkal, a pedagógusokkal, a könyvtárossal és a népművelővel, mozgósítva a település művelődési házábanál – a legjobb esetben is – sokkal erősebb, több eszközzel, teremmel és lényegesen nagyobb szellemi kapacitással rendelkező intézmény.

Az Alfa tervek valamilyen mértékben megvalósultak tehát. Sok hőskorszakban alakult ÁMK ma is él, és eredményesen dolgozik. A kísérleti intézmények vezetőinek csapatából alakult az ÁMK vezetők egyesülete, amely ma is működik. Valószínűleg a világ csak úgy képes előbbre menni, hogy egy-egy ember nagyot álmodik, csodákat képzel, aztán ennek olyan tört hányada valósul meg, ami-

re nem is tudjuk, hogy mit mondjunk: azt, hogy mégis csak lett valami kevés az álmokból, vagy azt, hogy ez nem az, amiről szó volt, a terv megbukott. Hajlandó vagyok belátni, hogy csak így történhet. Régi mese. Sokféle változtatási szándék volt már a történelemben, amelynek támogatói „Reformot!” kiáltottak és magukban hozzátették: „De csak akkor, ha nem változik semmi”.

Nincs alapom arra, hogy ebben az emlékezésben féltkezzek. Azt azonban a „történet” lehető legrövidebb változása után hadd jelentsem ki, hogy ami nem valósult meg a célokból, amely szándék mellé ment, ami lényeg elsikkadt, ami az okosabb emberi életre vonatkozó szándékokból elmaszatolódott, az nagyrészt annak volt köszönhető, hogy soha nem mondtuk ki például, hogy az oktatásügy, a könyvtárügy, a művelődésügy között érdekellentétek is vannak, forrásokért való kényszerű rivalizálások, szakmai presztízs harcok vagy személyi küzdelmek. Sőt, számtalan konferencián és egyeztetésen úgy tettünk, mintha soha semmi más vágyunk nem lett volna, csak az, hogy vállvetve dolgozzunk együtt a közös célokért. A mai napig nem mondtuk ki, hogy az ÁMK-k nagy többsége csak azért jött létre, hogy az egykori tanács, illetve a mai polgármesteri hivatal az iskolaigazgató nyakába varrja a másik két szakterület minden gondját és baját – lehetőleg még egy kis pénzt is elspórolva közben. Sok esetben – nem mindig – ebből rossz kényszerházasságok lettek, amelyek a közművelődés egészét az iskolai ünnepek szervezésére szorították vissza. Soha nem mondtuk ki, ami ilyen parlagi módon kikíváncozott volna belőlünk, azt, hogy „disznóság”.

Nem vallottuk be azt sem soha, hogy Vészi Jánoson, Trencsényi Lászlón, Vankó Ildikón, Jeney Lajoson és néhány, nagyon kevés szakemberen kívül mindenki makacsul megmaradt a saját szektorális kereteinek a határán belül. Féltékenyen őrködve afölött, hogy az alsó fokú rajzoktatásnak vagy az ifjúsági klubvezetők képzésének vagy a katalóguscédulák rendezésének szakkérdéseibe ne-hogy belelásson valaki, mert akkor ő kevésbé lesz szakmailag nélkülözhetetlen.

Mindezzel nem értékelni akarok, hanem emlékezni és méltatni. Vészi János újságírói, civil szervezeti, pedagógusi munkásságát jóval kevésbé ismerem, de úgy látom, hogy a közművelődés céljainak megvalósulását leginkább a sumákolások és a kisszerű szakmai féltékenységek akadályozták. Mert, ami nincs bevallva, azt nem lehet kezelni, ami nincs kimondva, azt nem lehet megvitatni, ami elrugaszkodott idea, nincs józan érvekkel megkritizálva, azt nem lehet gyakorlatiasabbá tenni.

Ezt az emlékező elmélkedést olvasván mondhatja persze valaki, hogy az alfa-tervek elvont, nevelési eszményeket állítottak szembe a valósággal, és nem vették kellően figyelembe az eltérő helyi gyakorlatokat; tehát szó sincs reformellenességről sem, mellébeszélésről sem, hanem az történt, hogy az íróasztalnál született elképzelések nem feleltek meg a gyakorlat igényeinek és lehetőségeinek.

Rendben van – válaszolhatom erre én, de akkor miért született mégis, a tervek lényegi változtatása nélkül 3-400 intézmény? Bizonyos években gombamód szaporodtak az ÁMK-k, és sem előzetesen, sem azóta, a tapasztalatok alapján nem kritizálta senki átfogó módon a kezdeti elméleteket. Az intézmények többségéből mégsem az lett, amiről a szép álmok szóltak. A történet mindenképpen megbicsaklik valahol.

Okulhatnánk mindebből egy kicsit, mert – valljuk be, – a mellébeszélés betegségéből a mai napig nem gyógyultunk ki. Sőt, lehet, hogy csak ma uralkodott el rajtunk igazán. Bősséggel vannak olyan kedvezőtlen jelenségek, amelyek mellett következetesen elmegyünk, amiről csak rébuszokban szólunk, amit csak a szürke valamilyen tónusával próbálunk érzékeltetni, de fekete-fehéren soha. Nem mondjuk ki például, hogy idestova húsz éve egyetlen pártnak és egyetlen kormánynak sincs semmiféle elképzelése arról, hogy mit kezdjen a kultúrával. Az egyik „kulturpolitikának” hívja, a másik „kulturális politikának”, de még komolyan elnevezni sem sikerült ezt a hatalom számára olyannyira megfoghatatlan homályt. A közművelődésről pedig – szó szerint – „fogalmuk sincsen”.

Tömegek veszítették el a rendszerváltás óta a kapcsolataikat mindennel, ami művelődésnek nevezhető. Ha nem villogna a szoba sarkában a szociális segélyekből a vigéctől részletben vásárolt fekete-fehér televízió, akkor bátran állíthatnánk, hogy középkori szinten van kirekesztve a lakosság harmada korunk tudományainak és művészeinek hiánytalan teljességéből. De nem beszélünk leépülésről, nem. Nem beszélünk visszafejlődésről sem, a legjobb esetben is csak a társadalmi átalakulás nem kívánatos mellékhatásairól teszünk említést. Folyamatosan azt ígérve, hogy ezeket a mellékhatásokat majd orvosoljuk, miközben már ebben az évben is észrevehetően romlott a helyzet.

De ne kanyarodjunk a mai kulturális mélyrepülés irányába. Azokról az évekről, amikor János az intézetben dolgozott, azt mondhatjuk, hogy az idők mintha valóban megcsillantották volna egy nagyvonalú nevelési reform lehetőségét. S Vészi azok között volt, akik ezt a leghamarabb és a legszeleesebb perspektívájában fogták fel. Enélkül lényegesen szegényebb lenne az évezred utolsó évtizedeinek neveléstörténete. De végül is nem történt áttörés, majd mindenki visszamenekült a szűk szakmai keretek közé.

Lehet, hogy ez volt az utolsó olyan nevelési-művelődési eszme, amely képes volt társadalmi mozgást, képzéseket, kísérleteket, intézmények százait és valós nevelési eredményeket teremteni? Ha így van, ha ez volt az utolsó részben megvalósult nagy álmom, akkor ez adja meg a discsőségét, ha nem ez volt, akkor viszont jönnek majd újabbak, akik meríteni fognak Vészi János sokoldalúan kidolgozott terveiből is.

Földiák András

DR. VÁRNAI FERENC

A PÉCSI VASUTAS KONCERTFÚVÓSZENEKAR MÚLTJÁRÓL ÉS JELENÉRŐL

Miként ép gyökerek nélkül nem képes növekedni, fejlődni, majd termést érlelni egy gyümölcsfa, ugyanúgy egészséges zenei gyökerekre van szüksége egy színvonalra növelésére törekvő együttesnek is. Ilyen gyökerű, törekvésű és akarátú zenekarok közé tartozik a Pécsi Vasutas Koncertfúvószenekar, amelynek múltja 1945-ig nyúlik vissza. Ekkor alakította meg a tehetséges fagottista vasutas dolgozó, *Bali János* azt a szalonzenekart, amelyből 1947-ben kinőtt a pécsi MÁV fúvószenekar.

Karnagya az a kitűnő színházi és honvédkarmester, *Várhalmi Oszkár* lett, aki sokat tett éveken át Pécs zenei életének felvirágoztatásáért. Hathatós irányításával a pécsi MÁV zenekar 1948-ban országos első lett a centenáriumi fúvószenekarok versenyében. 1951 és 1954 között *Enge János*, a pécsi tanítóképző akkori zenetanára vezette eredményesen a zenekart.

Az 1950-es és 60-as évek fordulóján, mint akkoriban a fúvószenekarokat általában, csendes működés jellemezte. *Keresztvölgyi Ádám*, a muzsikusból lett karnagy tartotta a csak vasutasokból álló zenekarban, a zenészekben a lelket. Vezetésével jelentek meg 1965-ben a második, 1966-ban a harmadik Siklói Országos Fúvószenekari Találkozó. A lelkes muzsikusközött, édesapja, a vasúti kalauz *Neumayer Ferenc* mellett fújta a szárnykürtöt – tizenévesen – a zenekar jelenlegi karmestere, *Neumayer Károly* is.

Ebben a zenekarban ismerte meg *Neumayer Károly* a fúvóshangszereket, és kedvelte meg a fúvószeneletést. Ez volt zeneiskolája is. A Pécsi Zeneművészeti Szakiskolában *Galamboš János* oktatta trombitára. Aztán sikerrel végezte el a Budapesti Zeneművészeti Főiskolát. Tanítani és zenekarokat vezetni hazajött szűkebb hazájába.

Baranyai fúvószenei rendezvényeken a szászvári ifjúsági fúvószenekarral jelent meg, később a pécsi zeneművészeti zenekarával is.

A fiatal karnagy a szászvári zenekarral 1978-ban érkezett a siklói országos találkozóra, a pécsi szakiskolások együttesével 1982-ben. Zenekaraival – vezetőként – már akkor felhívta magára a szakmabeliek figyelmét. De nem restelt beülni trombitaművészként a hajdani karnagya, *Keresztvölgyi Ádám* vezette Pécsi MÁV Fúvószenekarba, amikor az 1978-ban Siklóson országos minősítő hangversenyen vett részt.

A Pécsi MÁV Fúvószenekar irányítását *Keresztvölgyi Ádám*tól *Nagy Viktor* zeneiskolai tanár (ma neves operarendező) vette át. Tőle jutott a zenekar karmesteri pálcája az egykori ifjú vasutas-trombitás *Neumayer Károly* kezébe.

Neumayer Károly jelenleg a PTE Művészeti Kara Zenetanárképző Tagozatának rézfúvós tanszékvezető tanára.

Művész-tanári diplomáját öt évvel ezelőtt a karmesterivel is kiegészítette.

A Pécsi Vasutas Koncertfúvószenekar léte és kimagasló sikerei – amelyek a következőkben kerülnek taglalásra – azt bizonyítják, hogy milyen fontosak egy zenekar történetében a múlt történései, zenei eseményei és legfőképpen meghatározó vezetőjének, karnagyának kötődése az együtteséhez.

A pécsi vasutas zenekar közel húsz év óta nevezhető – *Neumayer Károly*val az élén – az ország, és talán túlzás nélkül, Európa egyik kiemelkedő amatőr koncertfúvószenekarának.

Sebesröptű és egyenletesen felfele ívelő zenei pályájának köszönhetően, a létszámában is gyorsan megnövekedett zenekar már 1984-ben – *Neumayer Károly* vezényletével – I. díjat nyert a XV. Siklói Országos Fúvószenekari Fesztiválon, továbbá kiemelt Arany-diploma minősítést szerzett, és elnyerte a „Kiváló együttes” címet.

1985-ben összemérte felkészültségét a csehországi *Ost-ravában* a „Nagy Fúvószenekarok Versenyén”, ahol szintén első helyezést ért el. Ezt nagysikerű külföldi koncertkörutak követték – 1989-1990 – *Hollandiában*, *Bulgáriában*, *Jugoszláviában* és *Ausztriában*.

Az 1992-es év újabb sikereket hozott. A németországi *Bambergben*, ahol közel kétszáz európai zenekar ült a tekintélyes szakemberekből álló zsűri elé, kategóriájában első helyezést ért el. A XIX. Siklói Nemzetközi Fúvószenekari Versenyen I. díjat és különdíjat szerzett. Egy év múlva, 1993-ban, *Olaszországban*, a *Riva del Gardai* Nemzetközi Versenyfesztiválon szinte minden díjat elnyert, amit egy zenekar elnyerhetett: a kötelező mű legszebb megszólaltatásáért járó különdíjat, a három kategóriában versenyző zenekarok abszolút első díját és a „legjobb karmester” díját.

1994-ben a Magyar Fúvószenei Szövetség országos minősítésén megkapta a legmagasabb, a „Nemzetközi Fesztiválzenekar” címet.

Újabb nemzetközi elismerést, 1997-ben ismét két helyen szerzett, éspedig *Spanyolországban*, *Valenciában* – Nemzetközi Fesztiválon – első helyezést, és *Ausztriában* a WASBE (Fúvószenészek és Fúvószenekarok Világszövetsége) *Schladmingi Világkonferenciáján*, ahol magyar zeneszerzők műveiből adott igen sikeres koncertet.

Itt jegyezzük meg, hogy a pécsi vasutas zenekarnak és karnagyának kiemelkedő érdeme volt és van abban, hogy felvállalta, ill. vállalja ma is új magyar és külföldi fúvós-művek bemutatását, megszólaltatását. Ezt igen magas, ún. profi szinten teszi. De példát mutat régebbi korok értékes művei jó fúvószenekari átíratainak megszólaltatásával is.

A SZAKMA ÜNNEPEI

Nem véletlen tehát, hogy 2001 júliusában, Hollandiában, a Világzenei Fesztiválon már *kiemelt I. díjat* nyert.

A zenekar történetének része az is, hogy a Magyar Rádió 1984 óta évenként felvételeket készít és sugároz műsorából. Továbbá, hogy lemezei jelentek meg, melyek igen népszerűek a fúvószenét kedvelők körében, és szívesen lép fel jótékonyági koncerteken is.

Ez évben, január 22-én, a Magyar Kultúra Napján kapta – amire igen büszke! – legújabb elismerését, a Nemzeti

Kulturális Minisztérium új művészeti díját, a *Csokonai Vitéz Mihály-díjat*.

Örömmel újságolták a zenekart támogató-fenntartó Pécsi Vasutas Művelődési Házban, hogy a zenekar jelenlegi létszáma közel száz tagú, nyolcvan százaléka tanuló és különböző foglalkozású fiatal, akik az idősebb muzikusokkal együtt a zene öröméért és élmény-nyújtásáért járnak szívesen az izgalmas próbákra, és ülnek boldogan, méltán sikert remélve – itthon és külföldön – a koncertpódiumokra.

SCHÉFFER ANNA

Pataki József, a Csokonai Vitéz Mihály alkotói díjas egri művész-tanár

Társaságunk, az Országos Képző- és Iparművészeti Társaság (a továbbiakban „OKIT”), nagy örömmel üdvözölte a Nemzeti Kulturális Minisztérium által alapított Csokonai Vitéz Mihály-díjat. E díj olyan egyéni alkotóknak, alkotó-csoportoknak jelent elismerést, akik és amelyek a folyamatos alkotói tevékenység mellett az utód nevelés, a közművelődés területén is kimagasló tevékenységet folytatnak. E díj megalapítása – az Alkotó emberek című könyv megjelentetésével együtt – végre állami szinten is elismeri a magyar élő kultúra e fontos, széles társadalmi rétegeket érintő szféráját. Ez az amatőr alkotói társadalom az, amely jó értelemben véve fogyasztható közvetítője a magyar kulturális, művészeti, közösségi tradícióknak. E tény felismerése, elismerése az utolsó pillanatban történt az EU-hoz való csatlakozásunk előtt.

Számunkra ezért is volt fontos, hogy tagjaink közül jelöltet állítsunk mind egyéni, mind csoport kategóriában. Így magunkról is hírt adhattunk, miközben tudtuk, hogy a közel 400 fős tagságunkkal a magyar, nem hivatásos képzőművészeti alkotói tábor csupán kis szeletét jelentjük. E miatt nem remélt, ám így annál nagyobb örömet jelentő tény számunkra, hogy a képzőművészeti egyéni kategóriában a jelöltek közül a T. Kuratórium tagunkat, Pataki Józsefet találta e díjra érdemesnek.

Pataki József 1936-ban született Borsodszemerén. Kéz ügyességével, rajzkészségével már az általános iskolában kitűnt tanárai számára. Egerben tanítóképzői, majd földrajz-rajz szakon tanári diplomát szerzett. A képzőművészeti főiskola által szervezett emelt szintű rajztanári továbbképzőt kiváló eredménnyel végezte el. Itt kapott biztatást további alkotó munkájához mestereitől: Xantus Gyulától és Balogh Jenőtől.

Gyöngyöspátán kezdett el tanítani, majd rövidesen már Egerben dolgozott.

1965-ben megszervezte a megyében élő, alkotó rajztanárok nyári művésztelepét Szilvásváradon. Ennek a Megyei Rajztanárok Stúdiójának 20 évig volt vezetője, szervezője.

A rajz-tanárokat országos szinten összefogó Székely

Bertalan Körnek is tagja volt, kiállításaiikon rendszeresen szerepelt.

42 évi pedagógiai munkássága mellett, aktívan alkotott.

Művészi látásmódját, technikai ismereteit országos szervezésű nyári művésztelepeken (Szolnok, Mártély, Debrecen, Kőszeg, Salgótarján, stb.) fejleszti tovább, melyeken rendszeresen a mai napig részt vesz.

A képzőművészet számos műfajában elismerésre méltót hozott létre. Otthonosan mozog a grafika, festészet, kisplasztika területén. 10 éve tűzzománccal foglalkozik. A salgótarjáni Zománccművészeti Nyári Tábor rendszeresen meghívott résztvevője, ahol nagy méretű zománc táblaképeit készíti.

Nyugdíjba vonulását megelőzően 32 évig az Egri Gyermekvárosban tanított. Növendékei az általa szervezett, vezetett, jól felszerelt művészeti szakkörben tevékenykedtek, ahol a grafika és festészet mellett az agyagozás, textilfestés, tűzzománc készítés fogásait is elsajátították. Tanítványai művészeti munkáikkal szép sikereket értek el a hazai pályázatokon, három alkalommal nemzetközi pályadíjat is szereztek. Gondozottai, tanítványai közül többen kaptak tőle indíttatást rajztanári, grafikusai, festői pályához.

Az eltelt 50 évi alkotói tevékenysége során több mint 80 kollektív és egyéni kiállításon vett részt. Első önálló kiállítását 1970-ben Dr. Bánszky Pál a Magyar Művelődési Intézet akkori művészeti osztályvezetője nyitotta meg.

Egerben, a megye városaiban, a Megyei Művelődési Központban szervezett kiállításokon, biennálékon rendszeres résztvevő. Grafikai a Miskolci Grafikai Biennáléra is eljutottak. Alkotói munkásságát számos elismerés értékeli, több első és több különdíj fémjelzi. Eger Város Díját is birtokolja. Ő talán legbüszkébb arra a kiállításra 1952-ben, ahol a megye elismert festőinek képeivel együtt egy grafikáját is kiállították, ekkor a tanítóképző második évét végezte. Valamint arra a 2002-es strasbourg-i kiállításra, melyen Eger városa mutatkozott be. Ezen két nagy méretű tűzzománc képével szerepelt és aratott elismerést.

Pataki József tágabb és szűkebb értelemben is nagy patrióta. Munkássága a magyarság kultúrájának, életének tradícióit, Eger városának szépségét, történelmét rögzíti.

A város barokk épületei, történelmi hangulatot idéző létesítményei kimeríthetetlen forrásai alkotásainak. Az ezekről készített rézkarc és fametszet sorozataiból mappákat és képeslapokat adtak ki. Szeretett városa és annak történelme adja a témáját tűzzománcainak is. Az elmúlt 10 évben kizárólag ebben a témában gondolkodik és alkot. A klasszikus rekesz-zománc és aszúr-zománc magas szintű művelése mellett, az előbbieket biztos technikai tudásának háttérével bátor kísérletező. Elszakad az ötvös-zománc méreteitől, és a technika határait feszegető, a képzőművészet más műfajainak (festészet, grafika) kifejezés rendszerét néha mehökkentő módon alkalmazó, nagy méretű zománc táblaképeket készít. Ezek nem egyszer váltották ki a zsűrorok és kortársak vitáit, majd elismerésüket is. Ezzel az alkotói attitűddel Pataki József a kortárs művészet léptenyomon tetten érhető, a különböző művészeti ágakat, kifejezési formákat összemosó, mai tendenciáinak áramlatában halad.

Alkotásai állandóan megtekinthetők az egri Dobó utcai görög kávézó falain, valamint az egri galériában. Művei díszítik a Megyeháza és a Városháza falait is. Számos képe jutott el Európán kívülre, gyűjtői Hollandia, Franciaország, Anglián kívül az USA-ba és Dél Afrikába is elviszik alkotásait.

Pataki József pedagógiai, közművelődési, alkotói életútjával valóban méltó volt tanítványainak és kollégáinak, a város és megye vezetőinek szeretetére, tiszteletére. Ennek márciusban magam is tanúja voltam, annak a kiállításnak a megnyitóján, melyet a Sissi étterem galériájában Budapesten társaságunk az „OKIT” szervezett számára a Csokonai Díj alkalmából. A kiállítás látogatói az ott látható zománcképek és objektumok révén átfogó képet kaptak alkotójuk szakmai, művészi kvalitásáról.

Képei egri alkotótársát is megihlette. Az alábbi sorok Eger városa c. zománcképéhez íródtak.

A 2003-as év Csokonai Díjas képzőművészenek, az „OKIT” tagjának bemutatását e sorokkal zárom, mert ezek a kép alkotójának, Pataki Józsefnek a lelkületét is hűen tükrözik;

Eger

Magyar Athén a lakhelyem

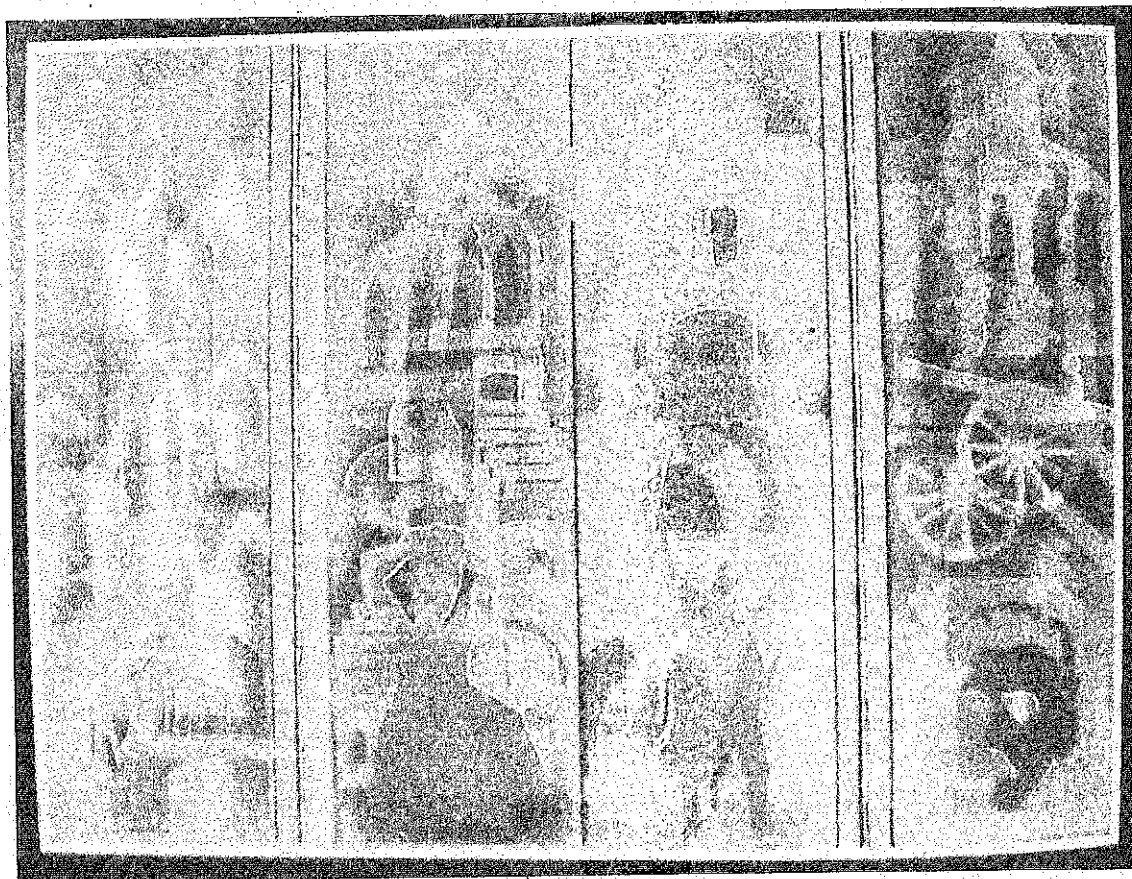
Minden titkodat ismerem.

Hőseid szívünkben élnek, mind nagyok.

Elszűnkül a múlt, fénylők az egri csillagok.

(Nagy István)

Pataki József: Eger vára (tűzzománc)



P. TÓFEJI VALÉRIA

ÜNNEPI KÖSZÖNTŐ A KÖLTÉSNET NAPJÁN*

Szép estét kívánok Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ma, a szép szó ünnepén József Attilára emlékezünk első sorban. De emlékezünk minden költőre is, mert ők azok, akik anyanyelvünk legszebb kifejezéseivel helyettünk is megfogalmazzák, amit mindannyian el szeretnénk mondani.

„Szállj költemény, szólj költemény
mindenkihez külön-külön,
hogy élünk ám és van remény,
van idő, csípjük csak fülön.”

József Attilát halála óta értelmezik, magyarázzák, skatulyázzák a széljárások függvényében, attól függően, hogy milyen rétegek kegyeit keresi az aktuális hatalom.

Pedig csak egyetlen vétke van ennek a könnyen síró, könnyen nevető poétának, az, hogy ízig-vérig költő. Vér szerinti rokona a megszállottaknak, mindenkori mércéje az emberek, emberségnek. Nem tehet róla, hogy születése pillanatában belső óráját úgy állította be a teremtető, hogy minden percet pillanatokra bontva élhessen át, azt is észlelve és fájlalva, amin a bölcsesség keresztülcsörtet.

A „való világ varázsainak mérnöke” a végtelenséggel méretkezhetett, a mindenséggel azonosulhatott, és lett a század legnagyobb lírikusává. Csak éppen nem érhetette meg.

Életében elbántak a „szépség koldusával”, és mindazokkal, akik számon merték kérni a nemzet lelkiismeretét. Szívünkbe sajtító sorainak igazságát a bőrünkön is tapasztaltuk:

„Karóval jöttél, nem virággal,
feleseltél a másvilággal,
aranyat ígértél nagy zsákkal
anyádnak, és most itt csücsülsz,
mint fák tövén a bolondgomba
(így van rád, akinek van gondja),
be vagy zárva a hét toronyba
és már sosem menekülsz.

Tejfoggal kőbe mért haraptál?
Mért siettél, ha elmaradtál?
Mért nem éjszaka álmodtál?
Végre mi kellett volna, mondd?

Magadat mindig kitakartad,
Sebedet mindig elvakartad,
Híres vagy, hogyha ezt akartad.
S hány hét a világ? Te bolond!

Sajátos otthontalanságára akkor döbbsent rá, amikor kuriózumként kezelték, vagy lesajnálták, vagy megkérdő-

jelezték dacoló önazonosságát. Méltóságában sértetten felszisszent:

„kinek verséért a halál
öles kondérban főz babot –
hej burzsoá, hej proletár
én, József Attila, itt vagyok.”

Háborgásairól, önmarcangoló életviteléről azok is tudtak, akiket az „Óda” vagy a „Hexameterek” panaszos kiáltozása elfintorított, haragos dohogása rosszállásra készítette. Bár megtehették volna, hogy a „sokasodni foszló” poétát megmentse a vértanúságtól, nem ezt tették, hanem magára hagyták.

Úgy távozott el, ahogy érkezett, a lét peremére szorítva, a család szánalmára ítélve, a rafinált frástudók szánó szívélyességének a bélyegével. Egyedül maradt. És rádöbbsent, hogy valójában mindig is egyedül volt. Beletörődve panaszojja:

„gonosz gazdáim nincsenek,
nem les a parancsomra féreg
mint a halak s az istenek
tengerben és egekben élek.”

Irodalmunkban ő a mérték, és nem rajta múlik, hogy olykor megkérdőjelezzik.

Ha megvizsgáljuk, mi a költészet, talán lehetne mondani, hogy isteni kegyben álló művészet. Mert, hiszen a múzsák közül többen is vigyáznak rá: Melpomené, Erátó, Polühimnia, Kalliópé.

Művelik sokan. Ennek örülni kell, mert ha az ember csak a saját maga számára ír szabadidejének kitöltésére, már értelmes tevékenységet folytat. Százával, ezrével születnek a rímes mondatok, szabad versek, népdalszerű strófák, szonettek. Ezek lehetnek jók, sőt szépek is. De a lélekre ható, maradandóra megkomponált költemény ritka, mint az igazgyöngy. A sors kegyelmi ajándéka, ha ilyen születik. De a verset megítélni nem a költőnek magának kell, hanem az olvasó, az utókor döntse el, hogy maradandó-e.

Felmerül a kérdés ezek után, hogy ki is a költő: isteni küldetésű jövendőmondó, a társadalom lelkiismerete, a csendesek szókimondója, hétköznapi ember? Vagy mindez együttvéve?

Juhász Gyula szerint költő az, aki megállítja a mulandóság napját az égen. A bölcsék szerint a költő a minden-ség adója, aki a kamatot és a bírságot bánattal fizeti meg.

Szerintem a költő magányos kalandor, mert az írás magányos kaland. A költő nem misztikus lény, akit néha olyan magasra emeltek, hogy alig lehetett látni az embert. Hanem olyan ember, akinek érzékeny lelke megsokszorozza a látást, így finom árnyalatokban is érzékeli az őt körülvevő világ minden rezdülését. Talán kapcsolata is

*Elhangzott a pápai Jókai Művelődési Központban 2003. április 11-én.

van az égiekkel... Mégis egész életében szegény ember marad a szó prózai értelmében. Nem hagy utódaira házat, birtokot. De példát ad hitével, a teljességre való törekvésével. Olyan szeretetre tanít, amely tiszteletben tartja az emberi méltóságot: tiszta, megértő, együttérző, minden ember iránt nyitott a szeretetre.

Ebben a törekény, békétlen békében, amelyben élünk, egyre több az emberhez méltó, megoldásra váró feladat, jogosan vetődik fel a kérdés: kell-e a vers? Nem lehet vitás: igen, kell! Mert a vers elringat, felráz, simogat, megdöbent... Ha kell, parancsol: „Talpra magyar!”, ha kell, megérteti, hogy miért: „Ne lőj, fiam!”. Figyelmeztet, hogy:

„Beszéljétek majd el az unokáknak a vért hullajtó, véres zivatart!”. Táplálja bennünk a reményt: „Megládd, megint futunk a berken át, feledve a tél jegét!”. Szeretni tanít, mert egy kicsit elfelejtettük, hogy: „Szeretni jöttünk a világra magunk és mások boldogságára”.

Akik ma idejöttünk, már letettük hitünk zálogát a költészet mellett. A lelkünket ünneplőbe öltöztettük, hogy a szép szó befogadására alkalmassá legyünk. Hallgassuk meg együtt az ünnepi előadást!

Tehát: „Szállj költemény, szólj költemény Mindenkihez külön-külön”.

TÓTH ERZSÉBET

A tatabányai József Attila vers-, énekelt vers és prózamondó versenyekről

Az ezred- és századforduló utolsó évtizede Tatabánya város és a térség szénbányászatból élő lakossága számára katartikus időszak volt. Tatabányával, a „szénre épült várossal” volt tele az országos sajtó, a szénmezők kimerülése, a munkanélküliség, a bűnözés, a levegőszennyezettség szorongató helyzetét hozva a rendszerváltozást követő önkormányzatnak megoldandó feladat. Megteremteni a város új gazdasági szerkezetét, jövőt és megélhetést adni az ott élő embereknek.

Komárom-Esztergom megye legnagyobb és országosan is újjító szellemű művelődési intézménye, a művészetek művelőinek (professzionális és amatőr) menedéke volt a Közművelődés Háza.

Az itt dolgozó, elhivatott és elszánt közművelődési szakemberek hitték és vallották, tenniük kell a városért, más vérkeringésbe kell hozni, hogy ne csak a nehézségek, gondok tapadjanak a település nevéhez, hanem kezdődjön el a művészetek területén és segítségével egy új építkezés, a város arculatának barátságosabb, új tartalmakat hordozó kialakítása.

A Közművelődés Házában dolgozva és az amatőr versmondás, színjátszás területét gondolva én természetesen abban gondolkodtam, hogyan tehetném a Költészet Napját igazi versünneppé városunkban, megyénkben. Ekkor adódott az elképzelés, hogy József Attila (abban az időben egyébként is erősen vitatott) költészetét emeljük középpontba, csak úgy mint születésének dátumával a Költészet Napjának ünnepét. Természetesen nem egy alkalomra terveztünk, hanem hosszútávú, tartalmas és komoly feltételeket szabó, értékes eredményeket felmutató, felmenő rendszerű versenyt, amelynek célja József Attila költészetének a versmondása általi életben tartása, népszerűsítése az irodalombarátok, fiatalok és a felnőtt korosztály segítségével. Akartuk, hogy komoly lehetőséget jelentsen a József Attila költészetében való elmélyülésre, az egyetemes magyar irodalom megismerésére, és minden alka-

lommal az irodalom valamely más területe is hangsúlyt kapjon. Így például 2001-ben a szomszédos népek költésze, s ezen keresztül a műfordítás, vagy Petőfi Sándor születésének 180. évfordulója tiszteletére, éppen ebben az esztendőben, egy Petőfi vers választása által Petőfi Sándor költésze.

A József Attila versenyen jelent meg először a versmondó versenyekhez kapcsolva az énekelt vers kategória, új szint hozva az elhangzó költemények sorába.

A felmenő rendszerű versenyekről szólva, magam akkor vélek valóban országosnak egy versenyt, ha a kislevelektől kezdődően a nagyobb települések, megyeszékhelyek válogató megmérettetésein át kerül sor az országos döntőre. S akkor tartom igazán a költészet ünnepének, ha végezetül nem is versenyről, hanem a magyar irodalomról, a költészetéről s magukról a verseket felmutató előadókról szól.

Hogyan sikerült ezt elérni? Nem könnyen. Először is megtalálni és megnyerni azokat az országos intézményeket, szervezeteket, amelyek képviselői maguk is szívügyüknek tekintik a magyar irodalom és költészet állapotát, és fontosnak találják az ország sok-sok tehetséges amatőr versmondójának bemutatkozását, fejlődési lehetőségét, mert, mint tudjuk, kevesen vannak a hivatásos művészek között, akik a költészetre teszik föl az életüket. Tisztelet azoknak, akik a verset éltetik.

Kezdetektől a jeles esemény kiírója a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Magyar Írószövetség, a Magyar Művelődési Intézet, a Magyar Versmondók Egyesülete, Komárom-Esztergom Megye Önkormányzata, Tatabánya Megyei Jogú Város, a József Attila Megyei Könyvtár és a Közművelődés Háza KHT.

A fenti intézmények és szervezetek egyben az esemény fő támogatói is, de nem felelhetem, és köszönettel tartozunk a NKÖM Közművelődési Főosztályának a kiemelt támogatásáért és a korábbi győztes versmondóknak a felajánlott közös díjért, és mindazoknak a lokálpatriotáknak,

A SZAKMA ÜNNEPEI

aki úgy gondolták és gondolják, Tatabányáról senki ne menjen el szíves szó nélkül és „üres kézzel”, ezért mindig van, aki kérés nélkül ajánlja segítségét a rendezéshez és tehetőségét a díjazáshoz.

Elengedhetetlenül fontosnak találjuk, hogy a zsűri tagjai és elnöke tiszteletnek örvendő, jeles személyiségek legyenek.

A zsűri elnöke kezdetektől – a rendezők és versmondók nagy örömeire – Domokos Mátyás irodalomtörténész, aki őszinte kíváncsisággal várja a színpadra lépőket, és közvetlenül, lefegyverző tudással, bölcsességgel beszélget az előadott versről, az értelmezésről, akár a gimnazistával, akár a nyugdíjas, a versekre szépkorban rátalált nagymamával.

A zsűri tagjai a kiíró szervezetek képviselői, költők, előadóművészek.

2003-ban a zsűri elnöke: Domokos Mátyás irodalomtörténész.

Tagjai: Tóth Zsuzsanna előadóművész, a Magyar Művelődési Intézet osztályvezetője,

Kiss László, a Magyar Versmondók Egyesülete alelnöke, a Versmondó c. lap főszerkesztője,

Karafiath Orsolya költő,

Harsányi Sulyom László rendező, a Jászai Mari Színház igazgatója,

Debreczeni Tibor rendező, Csokonai-díjas előadóművész, drámapedagógus,

Bornai Tibor zeneszerző.

A tatabányai József Attila vers-, énekelt vers- és prózamondó verseny kemény feltételeket állít a résztvevők elé. A nevezési lapon hat választott művet kell megjelölni, ebből – az eddigiek szerint – három József Attila költszetéből választható, három pedig különböző szempontok szerint: egy biztosan az egyetemes magyar irodalomból, a második Petőfi Sándor költszetéből és harmadikként, a magyar próza előadásának is hangsúlyt adva, a Debreczeni Tibor által összeállított, szerkesztett Novelláskönyvből volt választható.

Az általános gyakorlat szerint az országos döntőkön egy, esetleg két verset hallgat meg a zsűri. Tatabányán a résztvevők mindegyike háromszor szerepel a bíráló bizottság előtt. Nincs kiesés, nincs külön döntő. Mindenki háromszor szerepel, a nevezett hat versből a zsűri által megjelölttel. (Pl. mindenki mond József Attila verset, az egyetemes magyar irodalomból választott művet, és harmadikként a versenyző a megmaradt négy alkotás közül a számára legfontosabbat adhatja elő.)

A második forduló után a szervezők alkalmat teremtenek az elemző, értékelő beszélgetésre a zsűri és az előadók között. Ezt az estét egy intenzív továbbképzésnek is felfoghatjuk, hiszen a hivatkozások, a példák mindenkiben élnek. Az előadott versek irodalomtörténeti vonatkozásai, megközelítése, elemzése, a színpadi megjelenés, a beszéd, és sok más, az előadói attitűd nagyon fontos ele-

mét beszéljük meg, sok-sok tanulsággal.

Ez az egyik legfontosabb programpontja a tatabányai József Attila versenyeknek.

A harmadik forduló rendkívüli fűtöttségének köszönhetően, egyféle döntőnek is felfogható, hiszen ki-ki – az előző esti beszélgetés hatásaként is – a költő iránti alázattal, a legszebben szeretné bemutatni, átadni az általa választott verset.

A gálaesten – mint mindenütt – a díjazottak szerepelnek, de örömeinkre elmondhatjuk, hogy a két és fél nap után együtt van a csapat, nem rohannak el sértődötten (ugyan volt ilyen is, de nem jellemző), együtt örülnek, mert megmérettetést éltek át a javából, és nagyon sokat tanulhattak egymástól és a zsűriben helyet foglaló szakemberektől, művészeketől.

A helyet és alkalmat minősíti, hogy barátságok, kapcsolatok születnek, s hogy egyre szélesebb tábor a versmondó eseményeken egymást látogatóké.

A Tatabányán megrendezett Országos József Attila versenyek díjazottjai:

1994. I. helyezett Domán Augustza – Orosháza – jogász,

1995. I. helyezett Korhecz Imola – Szabadka – műsorvezető, szerkesztő-riporter,

1997. I. helyezett Kiss Máté – Szeged – hírszerkesztő,

1999. I. helyezett Király Erika – Siófok – rádiós műsorvezető,

2001. I. helyezett megosztva dr. Tóth Krisztina – Győr – jogász és Szigeti Anna – Székesfehérvár – egyetemista.

A kezdő, s a néhány azóta egymást követő év hangsúlyt adott a tatabányai helyszínek, megerősödött a köztudatban, hogy a Költészet Napjához a József Attila vers-, énekelt vers- és prózamondó verseny is hozzátartozik.

Az első helyezettek nem a művész pályáját választották, de munkájukban nagy szerepet kap a magyar nyelv árnyalatos használata, mindannyian elkötelezett hívei a magyar költészetnek, életük minőségét meghatározza irodalomhoz kötődésük.

A tatabányai verseny rendezői nem eresztik el a győztesek kezét, visszavárják az első helyezetteket a nyitó ünnepekre, amelyeken szereplésükkel mércét adnak a fellépés előtt álló versmondóknak.

Az 1999. évi verseny gálaestjére ők viszont a „Korábbi győztesek díja”-val jelentkeztek, és adták át az arra érdemes előadónak. Ez a gesztus is mutatja, hogy ez a verseny túlnő egyszerű találkozáson, szellemisége megteremtődni látszik, és ez volt az elindulás, a tatabányai József Attila vers-, énekelt vers- és prózamondó versenyek megszervezésének a célja.

TÓTH ZSUZSANNA

VI. Országos József Attila vers-, énekelt vers és prózamondó verseny döntőjéről

Tatabányán immár hatodszor került megrendezésre az ország egyik legrangosabb versmondó eseménye, a József Attila verseny. A színvonalat a kiírás komolysága biztosítja, noha elmondható – sajnos! – hogy ez okozza évről-évre a legtöbb gondot is.

A megyei intézmények munkatársai, akiknek nagyon sokat köszönhet a verseny döntőjének szervezője, hiszen az ő segítségük nélkül nem jöhetne létre a felmerő rendszer, kifogásolták a hat vers tudását megkövetelő kiírást. Megjegyzem, elfogadhatónak tartom, ha általános iskolások versenyein nem kérnek 2 versnél többet. De középiskolások és felnőttek esetén nem kellene egy versmondónak „pánikba” esnie, ha egy országos verseny döntőjében hat verset kérnek – s ebből hármát meg is hallgat a zsűri. (A tatabányai döntőn persze volt, aki éppen ezt dicsérte nagyon.)

A rendezvény – mint eddig mindig – jól szervezett és sokszínű volt. A jól sikerült megnyitón a két évvel ezelőtti verseny győztesei, Tóth Krisztina és Szigeti Anna mondtak verset, s elhangzottak Kalász Márton, a Magyar Írószövetség elnöke és Agócs István, a Komárom-Esztergom Megyei Közgyűlés elnöke köszöntő szavai. A résztvevők ezúttal egy vers-filmet (vagy film-verset) tekinthettek meg, amelyet az alkotók (Jelenczky István filmrendező és Simon Péter színész) József Attila töredékeiből és pszichológiai naplójából állítottak össze.

A második nap teljes egészében a versenynek szentelve zajlott; az ideén kivételesen kis számú, harminc főnyi versenyzői tábor két fordulóban mondtatott verset, vacsora után pedig szakmai beszélgetésre került sor. A hosszan elnyúló társalgásban olykor kissé éles ellentétek is megfogalmazódtak, a zsűri főként a versválasztásokat kérdőjelezte meg – mint már annyiszor –, s ebből az életkorral és nemekkel összefüggő vita kerekedett. Úgy tűnik, még a már felnőtt versmondók is nehezen fogadják el, hogy kritika éri őket az alapos versértelmezés elmaradása okán, vagy éppen azért, mert alkatuktól idegen, élettapasztalataknak nem megfelelő verset választanak. Felmerült a

vers megzenésítések – amely ez alkalommal nem hozott kiemelkedő eredményeket – kérdése is, ugyanakkor ez alkalommal a mások által megzenésített és sikerre vitt versdalok előadása sem volt igazán meggyőző. (A harmadik fordulóban hallottunk egy majdnem megrendítőre sikeredett *Imádság háború után*-t.)

A szombati nap délelőttjére kicsit felizzott a levegő – mintha mindenki erre a napra tartalékolta volna az energiáit –, és az előző napon még meglehetősen halványnak tűnő versmondók közül egyik-másiknak sikerült kicsillognia a sorból.

Amíg a zsűri – elnökével Domokos Mátyás irodalomtörténésszel – Karafiáth Orsolya költő, Harsányi Sulyom László rendező, a tatabányai Jászai Mari Színház igazgatója, Kiss László, a Versmondó c. lap főszerkesztője, a Magyar Versmondók Egyesülete alelnöke, Debreczeni Tibor Csokonai-díjas előadóművész, drámapedagógus, Bornai Tibor zeneszerző és Tóth Zsuzsanna előadóművész tanácskozott és meghozta döntését, a résztvevők meglátogatták Tatabánya jelképét, a Turult.

Az ünnepélyes eredményhirdetésre ismét köszöntő szavak és rövid gálaműsor keretében került sor. Köszöntőt mondott Lévai Ferenc, Tatabánya megyei jogú város alpolgármestere, Kovácsné Bíró Ágnes, a NKÖM Közművelődési Főosztályának vezető helyettese, valamint elhangzottak a zsűri elnöke, Domokos Mátyás értékelő szavai.

Összefoglalóan elmondható, hogy a rendezvény – amelynek létrejöttéért köszönettel tartoznak a szervezők a megyei közművelődési intézmények dolgozóinak – sikeres volt.

A Magyar Művelődési Intézet társrendezőként vett részt az idei József Attila verseny lebonyolításában, annál is inkább, mivel a verseny eddigi gondozója, Tóth Zsóka jelenleg az Intézet művészeti igazgatóhelyettese, a zsűriben ötödik alkalommal résztvevő Tóth Zsuzsanna pedig az Intézetet képviselő munkatárs.

A díjazottak közül ketten az Intézet 50-50 ezer forintos díját mondhatják magukénak.

JEGYZŐKÖNYV

A VI. ORSZÁGOS JÓZSEF ATTILA VERS-, ÉNEKELT VERS ÉS PRÓZAMONDÓ VERSENY DÖNTŐJÉRŐL

A verseny ideje: 2003. április 17-18-19.

Helyszíne: A Közművelődés Háza, Tatabánya – Szent Borbála tér 1.

A VI. Országos József Attila vers-, énekelt vers és prózamondó verseny döntőjén a zsűri – DOMOKOS MÁTYÁS (elnök), Bornai Tibor, Debreczeni Tibor, Harsányi Sulyom

László, Karafiáth Orsolya, Kiss László, Tóth Zsuzsanna – fordulónkénti 1-10-ig terjedő titkos pontozással az alábbi eredményeket hirdette ki:

A SZAKMA ÜNNEPEI

Első helyezett (186 pont): Ágoston László (Budapest) Balassi Bálint Nyolcévolyamos Gimnázium.

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Közművelődési Főosztályának díját Kovácsné Bíró Ágnes főosztályvezető-helyettes adta át.

A Magyar Versmondó Egyesület nyári táborozásra szóló meghívóját Kiss László alelnök adta át.

A Magyar Írószövetség könyvcsomagját Domokos Mátyástól vehette át.

A Jászai Mari Színház díját, a Magyar Szókinctárat, a színház igazgatója, Harsányi Sulyom László adta át.

Második helyezést nyert (180 pont): Udud István (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Fehérgyarmat, nyugdíjas.

A Magyar Művelődési Intézet 50.000,-Ft-os díját átadta Tóth Zsóka művészeti igazgatóhelyettes.

A Magyar Írószövetség könyvcsomagját Domokos Mátyás adta át.

A Magyar Versmondó Egyesület díját, Révész Napsugár rézkarcát, Kiss László az Egyesület alelnöke, a Versmondó főszerkesztője adta át.

A Magyar Versmondásért Alapítvány könyvcsomagját Kiss Mátétól vehette át.

Harmadik helyezést nyert (169 pont): Szépligeti Mátyás (Zala megye), a Zalaegerszegi Kölcsey Ferenc Gimnázium tanulója,

aki a Magyar Művelődési Intézet 50.000,-Ft-os díját nyerte. A Díjat átadta az Intézet művészeti igazgató helyettese, Tóth Zsóka.

A Magyar Írószövetség könyvcsomagját Domokos Mátyás, a zsűri elnöke adta át.

A Magyar Versmondásért Alapítvány könyvcsomagját Kiss Mátétól vehette át.

További díjazottak:

Tatabánya Megyei Jogú Város díját, 20.000,-Ft-os könyvtalványt Tatabánya Megyei Jogú Város alpolgármestere, Lévai Ferenc adta át **Adamecz Lászlónak**, tatabányai nyugdíjas versmondónak.

A Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat 30.000,-Ft értékű különdíját, egy Minolta fényképezőgépet **Kiss Bálintnak**, a szlovákiai Nagymegyer-Iszapról érkezett, győri gimnazistának nyújtották át.

A Közművelődés Háza részéről Vanyur István: Madárpár c. kőszobrát Kelemen Zoltán adta át **Fodor Eszter** tapolcai egyetemistának.

A József Attila Megyei Könyvtár különdíját, 10.000,-Ft-os könyvtalványt Monostori Imre, a könyvtár igazgatója adta át, **Wahl László** budapesti nyugdíjas katonatisztnek.

Wahl László a Lakásművészeti Kisgaléria különdíját is átvehette Kelemen László igazgatótól.

A Nemzeti Kulturális örökség Minisztériuma Közművelődési Főosztályának 50.000 Ft-os különdíját Kovácsné

Bíró Ágnes főosztályvezető-helyettes adta át a sárvári **Fergettyű zenekarnak**.

A korábbi győztesek díját Kiss Máté hívta életre, aki maga is győztes volt Tatabányán, az 1997-ben megrendezett József Attila vers-, énekelt vers és prózamondó versenyen. A különdíjat, 20.000,-Ft-ot és könyvjutalmat **Eller Éva** (Csongrád megye) szegedi tanárnő vehette át Kiss Mátétól.

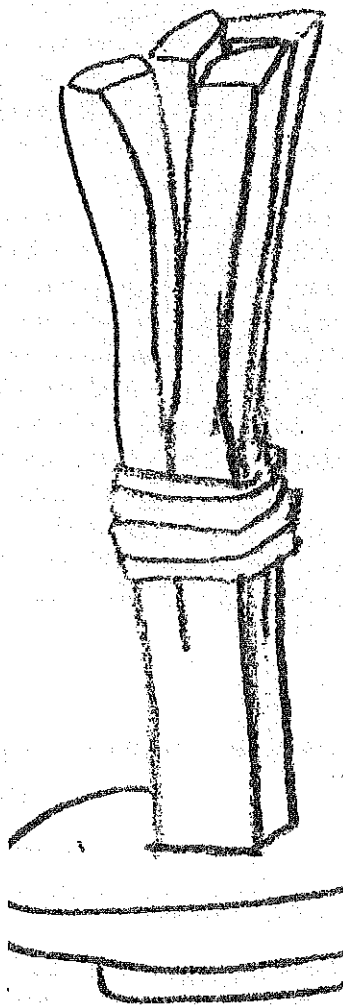
A Tatabányai Lakásművészeti Kisgaléria különdíját **Lukács Jánosné** (Komárom-Esztergom megye) tatai nyugdíjas versmondó vette át Kelemen Zoltántól, a Közművelődés Háza ügyvezető igazgatójától.

A Jászai Mari Színház, Népház különdíját a Nyugat CD Romját **Józsa Kitti** (Bács-Kiskun megye) a nagykorósi Katona József Gimnázium tanulója vehette át Harsányi Sulyom László igazgatótól.

Hodossy Ildikó tatabányai előadóművész különdíját **Tóth Józsefné** vehette át.

Tatabánya, 2003. április 19.

Domokos Mátyás, a zsűri elnöke



POZSONYTÓL CSENKÉIG

Beszélgetés Dr. Kvarda Józseffel, a Szlovák Kulturális Minisztérium államtitkárával

– Miután járt nálunk Budapesten, az intézetünkben, érzékelté helyzetünket és törekvéseinket, kérdezem, milyen azonosságokat és különbségeket lát a két ország közművelődésében? Hogy néz ki a szlovák közművelődés gyakorlata, s vannak-e stratégiai elképzeléseik?

– Én tavaly október 24-én kerültem a Kulturális Minisztériumba államtitkárnak, és tapasztaltam néhány olyan dolgot, amivel nem lehetett egyetérteni. A minisztérium korábbi vezetése például megszüntette a minisztérium keretein belül a Népművelési Főosztályt – ez Önöknél a Közművelődési Főosztálynak megfelelő struktúra –, és ezáltal a hagyományos kultúra, a népművelés, a közművelődés mint olyan, a minisztériumban a perifériára került.

Javasoltam a vezetőségnek, és a miniszterrel meg is egyeztünk abban, hogy vissza kell állítani azt az állapotot, amikor a közművelődéssel is foglalkozik a minisztérium, mint központi államigazgatási szerv. A struktúrában erre egy osztály nagyságú egység jön létre, a személyek kiválasztása már folyamatban van.

Létezik nálunk egy, a népművelésről szóló, 1989 utáni törvény, amely az első Csehszlovák Köztársaság idejéből származó hagyományokra próbál építeni. Önmagában a terminus technicus, „a népművelés” is onnan származik. Ez ugyan a szocializmus idején pejoratív értelmet is kapott, de a Cseh Köztársaságból is úgy tudom a kollégától, hogy ők is ragaszkodnak hozzá, és vissza fognak térni a használatához. Ők a kulturális nevelőmunkával, s hasonlókkal helyettesítették ezt a fogalmat, nálunk még a mai napig is létezik, és bízom benne, hogy van jövője.

Most készül egy átvilágítás az egész minisztériumról, hogy segítségével kialakuljon a minisztérium belső fölépítése, mégpedig úgy, hogy a lehető legjobban tudjon funkcionálni. Ezen alkalommal azoknak az intézményeknek az átvilágítása is megtörténik, amelyek közvetlenül hozzánk tartoznak. Ilyen a Nemzeti Népművelési Központ, ilyen a Nemzeti Galéria, a Nemzeti Színház, és a többi nemzeti intézmény, például a könyvtár. Utána el kell készülnie egy átfogó elképzelésnek arról, hogyan lehet átalakítani a kulturális szférát.

Amikor mi idejöttünk az új miniszter úrral, a kormányprogramban szereplő feladatokat, politikai elképzeléseket próbáltuk teljesíteni. Még a korábbi időszakban készült egy nemzeti jelentés a kultúra állapotáról Szlovákiában, és ennek részeként, a nemzetiségi kultúráról. Ezt mi előterjesztettük a nemzetközi fórumokon, azzal, hogy ez a dokumentum képezi az alapját az elképzeléseinknek, melyet év végéig kultúrpolitikai koncepcióvá vagy stratégiává kell átdolgozni.

Az uniós országok között természetes: meghatározni a prioritásokat, amelyek hosszabb távon aktuálisak vagy fon-

tosak lehetnek. Az uniós csatlakozás függvényében egyre erősödik a stratégiák kidolgozásának az igénye. Nemcsak Szlovákiában, hanem a környező országokban is ezt tapasztaljuk.

Ahhoz, hogy ne a politika széljárása határozza meg a kultúra prioritásait – hiszen négy évenként választások vannak, általában változik a minisztériumok politikai vezetése –, hosszabb távú elképzelésre van szükség.

Kapcsolatban vagyunk a Visegrádi Négyek keretén belül – én a magam szintjén – az államtitkár urakkal Magyarországon is, Csehországban is. Csehország elfogadott egy dokumentumot, amely bizonyos víziót vázol föl a cseh kultúra prioritásait és a támogatást illetően.

Az év végéig nálunk is több törvény készül majd, amelyeknek előkészítője, kidolgozója a minisztérium. Így a tévéről, a rádióról szóló média törvény. A kisebbségi szempontból fontos két törvénynek az év végéig kell elkészülnie. Az egyik a nemzeti kisebbségekről szóló törvény, a másik a nemzetiségek, illetve az etnikai csoportok kultúrájának a finanszírozásáról szóló törvény. Tehát a pénznek az előteremtése a kultúrára. Pillanatnyilag pályázati rendszer működik a minisztériumon belül, ad hoc módon. Amit a költségvetésben jóváhagyunk (ötven és nyolcvan millió korona között), 12 kisebbség – amelyeket hivatalosan elismernek Szlovákiában – támogatására szolgál évente.

Létezik egy szekció, a kisebbségi kultúrák szekciója (Önöknél főosztálynak hívják és helyettes államtitkár áll az élén), nálunk vezérigazgató áll az élén, erre a posztra most van pályázat kiírva. Gyakorlatilag a kisebbségi kultúra valamennyi vonatkozása ennek a szekciónak a profiljába tartozik.

Tudni kell, hogy a Népművelési Központon belül, a fordulat után, 89-ben megszűnt a kabinet, amely hivatott volt az itt élő kisebbségek amatőr kultúrájának a módszertani, szakmai háttérének a biztosítására. A szlovák-magyar vegyes bizottságnak is az egyik ajánlása, hogy ezt vissza kell állítani. Amint a minisztériumi új struktúra elkészül, a Népművelési Központban újból létrehozzuk a kisebbségek módszertani központját is.

Ami nekünk komoly gondot okoz, az általában valamennyi országban is probléma. A Visegrádi Négyek keretén belül is tapasztaljuk, hogy a kulturális tárca finanszírozása mindig az utolsók között mozog. Ez így van más volt szocialista országokban, vagy az Unióhoz csatlakozó országokban is, de mi még a Visegrádi négyeken belül is a végén kullogunk, ami nagyon komoly gondot okoz, hiszen borzasztóan nagy a pénzügyi szükséglet ezen a területen.

A kultúrpolitikának egyik fontos pillére lesz a kultúra finanszírozása, nemcsak kisebbségeknél, hanem egyálta-

VISEGRÁDI NÉGYES

lán. A kultúra finanszírozását úgy kell megoldani, hogy az a majd megfogalmazandó prioritásokkal összhangban legyen. Hogy biztosítsuk a prioritásokhoz a pénzügyi kereteket.

– Szakmánk szempontjából sorsdöntőnek látom, hogy a kultúrán belül mely terület kerül hangsúlyos helyzetbe. Előfordulhat, hogy, akár az Unió felé fordulásnak köszönhetően – amikor is mutatni, reprezentálni kell – a profi művészet kerül kiváltságos helyzetbe. A népművelés pedig – amely optimálisan olyan terület, amely egy országnyi néppel foglalkozik, de a benne progresszív ágat képviselők szerint a hátrányos helyzetben levőkkel (apró falvak lakói, határmentén élők, szegények, állásnélküliek, fiatalok) feltétlenül, valamint az amatőr művészet, amely egy ország mentalitását tudja modulálni – nem kap elég támogatást. A potenciális súlyához, a hatás-lehetőségéhez mérten nem eleget. Borulni látszanak az arányok. Hisz mennyivel több támogatás járna a népművelésnek, amely – végső soron – egy ország állapotát befolyásolja, miközben a profizmus támogatása egy szűk társadalmi réteget, a művészeket érinti. (Persze csak arányokról beszélek, s szemléletről, s nem arról, hogy művészeink szóra érdemes módon támogatva lennének.)

– Hasonló a helyzet nálunk is, Szlovákiában. A minisztériumot a strukturális fölépítése nagyrészt és különösen is arra teszi alkalmassá, hogy a professzionális kultúrával foglalkozzék. Hiszen, ennek a jele, hogy a közművelődési osztályt meg is szüntették. Az a nézet uralkodott itt el, hogy nincs profi és amatőr kultúra. Foglalkozzanak a profik az amatőr kultúrával is, vagy legalábbis a struktúrába ez így legyen beépítve.

Szerintem nem csak hogy helye van a közművelődésnek a minisztériumban, hanem mi úgy is gondoljuk, hogy a legnagyobb tőke, amit azonnal föl tud mutatni egy nemzet, egy ország vagy egy etnikum, vagy egy nemzeti közösség, az a hagyományos kultúrája. És ez mindenkié. Ez nem egy szűk rétegnek a dolga, ez tényleg egy közösségé, kulturálisan egy népcsoporté, ha nyelvi és kulturális alapon vesszük a dolgot. Úgy gondoljuk, hogy nem szabad, hogy ilyen aránytalan helyzet álljon elő.

Én sokat teszek azért ebben a pillanatban, hogy minél előbb dolgozni kezdjen a közművelődési főosztály. A lehető leggyorsabban le akarjuk bonyolítani a pályázatokat, hogy a megfelelő szakemberek a helyükre kerüljenek, és kiegyensúlyozzuk a helyzetet, mert nagyon elbillent a mérleg nyelve a profi kultúra felé, és ezt nem tartjuk jó helyzetnek.

Nemrég a megyefőnökökkel tartottunk találkozót, mert nagyon sok olyan intézmény, amelyik eddig a minisztériumhoz tartozott, most a megye kezére került – regionális jellegűek a könyvtárak, a közművelődési központok, a kulturális központok, a múzeumok és folytathatnám a sort, a galériák, stb. – és szerettük volna velük megbeszélni azt, hogy a hagyományos kultúra, a nem

professzionális kultúra is kapjon megfelelő támogatást. Tény, hogy a megyék is nagyon szorított helyzetben vannak. Nem tudnak saját maguk gazdálkodni, mert nincs saját bevételük. Azt mondják, hogy amint a fiskális decentralizáció bekövetkezik 2005. január 1-jével, lehet a saját forrásokból valamilyen úton-módon többet biztosítani erre a területre.

Az a polgári közép réteg, amelyik a leginkább támogatná, vagy támogatja a világban ezt a területet, még nem elég erős ahhoz, hogy az állam kivonulhasson ebből a szférából. Addig, ameddig ennek a föltétele megteremtődik, addig az állam igenis köteles törődni ezzel a területtel is.

Én, amikor idekerültem, kiderült, hogy miközben az európai uniós strukturális alapok felhasználása jelentősen befolyásolja az egyes területek fejlesztési lehetőségeit, a korábbi vezetés nagyon elhanyagolta annak kialakítását, hogy ebből milyen mértékben részesedhet a kultúra. Sőt bennünket kihagytak ebből az egész „nagy játékból”, és ezért megpróbáltunk tárgyalni gyorsan-gyorsan a megfelelő minisztériumokkal, a mezőgazdasági és a vidékfejlesztési minisztériummal. Most így a vidékfejlesztési programok esetében az önkormányzatok a kulturális infrastruktúra kiépítésével kapcsolatosan is pályázhatnak majd, és így nemcsak műemléki jellegű épületek, hanem kultúrházak, közösségi központok is korszerűsíthetők, följújthatók lesznek. Az amatőr területen, a népművelés vagy közművelődés területén tudunk így segíteni a falvaknak. Úgy látjuk, hogy lesz erre lehetőségünk.

Egy másik terület, ahol a kultúra számunkra fontos, ez a műemlékek helyreállítása és az idegenforgalom, ami egy nagyon komolyan mozgósító terület lehet, mert ehhez a hagyományt ápolni kell, finanszírozni kell, hogy megmaradjon hosszabb vagy hosszú távon is. Itt lesznek olyan programok, amelyek a műemlékek helyrehozatalával kapcsolatosak, de itt mindig föltétel a gazdaságosság, s hogy mobilizáló tartalma legyen, ami az idegenforgalmat és munkahelyteremtést illeti. Most én a népszavazás után* azonnal Portugáliába utazom, tekintettel arra, hogy a portugálok nagyon sikeresek voltak a strukturális alapok felhasználását illetően a kultúra területén. Ott a kulturális minisztériumnak önálló programja volt, ami minálunk pillanatnyilag nem elképzelhető, mert ezt a vonatot már lekéstük, de 2006 után igyekezni fogunk, hogy Szlovákiában is legyen a kultúra területén egy ilyen önálló program. Bízunk benne, hogy ez itt is sikerül. Pillanatnyilag a többi minisztérium programjain keresztül próbáljuk ezt a dolgot rendezni, egyelőre a tárgyalások alapján úgy tűnik, hogy 2006-ig százmillió eurót tudnánk a kultúra területén mozgósítani. Amire fókuszáljuk a figyelmet, az a műemlék helyreállítása, a várak, kastélyok, kúriák helyreállítása, és az idegenforgalom, és a helyi kultúra idevonatkozó része, illetve a vidékfejlesztés keretében a kulturális infrastruk-

* A beszélgetés 2003. május 16-án, az Unió csatlakozás népszavazásának napján készült, Pozsonyban.

túrának a felújítása. Tudjuk, hogy a művelődési házak milyen állapotban vannak. Az önkormányzatoknál nincs elég forrás a tetők megjavítására vagy egy kis korszerűsítésre. A régi mozikat korszerűsíteni kell, egy csomó faluban egyáltalán nincs mozi, és úgy tűnhet, hogy ebben a modern korszakban fölösleges. Én ezt nem egészen így látom, tehát szükség van ennek a struktúrának a kiépítésére is.

Ilyen elképzelésekkel vagyunk pillanatnyilag a minisztériumban, és tekintettel arra, hogy a minisztérium jórészt a profi területtel foglalkozik, én próbálom ezt ellensúlyozni, mint államtitkár. Éppen a népművelés, a közművelődés, a hagyományos kultúra, a szellemi és tárgyi kultúra ápolása, tovább életetése vonatkozásában.

– *Bizonyára fontos kérdés a népművelésen belül is a nyelvvel való foglalkozás.*

– Tekintettel arra, hogy a mai napig eléggé erős még a nemzetiségi oktatás, Szlovákiában rengeteg magyar alapiskola létezik, szerencsénkre, sőt középiskolák is vannak, s most úgy tűnik, hogy Komáromban az egyetem kérdése is megoldódik, a nyelv probléma az iskolák területére fókuszálódik. 400 olyan település van, ahol nagy arányban élnek magyarok, ott a helyi népművelési központok vagy kulturális központok tevékenységének is a szerves része. Létezik Szlovákiában, Dunaszerdahelyen egy nyelvi iroda, a Gramma, és ez alapvetően a magyar nyelvvel kapcsolatos kérdésekkel foglalkozik. Amikor itt fölmerült annak a lehetősége, hogy a közigazgatásban is lehet használni a kisebbségek nyelvét, így a magyar a nyelvet is, készítettek egy kiadványt, ami próbál segíteni az önkormányzatoknak. Hosszú ideig nem használhatták a nyelvet, és ez azt jelenti, hogy a szakmai része problematikus. Készült itt egy közigazgatási szótár is, hogy a polgármesterek ne legyen gondja magyarul megfogalmazni egy hatósági végzést. A szakterminológiának passzolni kell, azt nem lehet csak úgy kitalálni egy határozatba, egy végzésbe. A Gramma iroda ilyen publikációkat ad ki, és mintákat is ad különböző hatósági végzésekhez, döntésekhez és határozatokhoz szlovák és magyar nyelven.

– *A Visegrádi Négyek szerepe kulturálisan is értelmezhető az Unió csatlakozásakor. Vannak-e az egységnek közös elképzelései?*

– Mi most nagyon szorgalmazzuk Kocsi úrral, a magyar politikai államtitkárral, a cseh kollégával Novák úrral, a miniszterhelyetttel, és most keressük a kapcsolatot a lengyelekkel is. És van itt egy projekt, a Hagyományos Kultúra Napja, amely egy négyes projektté alakult át. Az idén is kaptunk a visegrádi alaphól támogatást erre, sőt a V-4-eken belül most éppen Vichodna lesz az, ahol prezentálni fogjuk ezt az országos folklór fesztivált, mint V-4 fesztivált. Július 4-5-6-án lesz a fesztivál, és úgy tervezzük, hogy a 4 ország államtitkári szinten is megjelenik ott. Én személyesen szervezem ezt a dolgot. Két kolléga már elfogadta a

meghívást, a magyar és a cseh kollégák, most szervezem a lengyelt.

– *Az, hogy a Visegrádi négyek együttműködése megmaradjon az Európai Unión belül is, fontos. Ez talán erősíti az egymás iránti figyelmet is.*

– Ez egy szomszédos országokat összefogó civilizációs térség. Az identitásának a megőrzésével nyilvánvalóan erősebb pozícióra tud szert tenni majd az Unión belül is, mintha ezt külön-külön próbálná. Tekintettel a közös történelmi örökségre. Ez az erő abból is adódik, hogy melyik ország mennyi közös „harcost” tud magának begyűjteni, kivel tud együttműködni és kooperálni. És a V-4, mint egy már eleve együttműködő rész, a kultúra területén is sikeresebb lehet, és előfordulhat, hogy más országokat is sikeresebben meg tud győzni ennek a gondolatnak, hogy képviselnie lehessen bizonyos közös értékeket. A V-4-ek együttműködése ezen a területen is rendkívül fontos ahhoz, hogy sikeresek legyünk az Unión belül.

– *Ahhoz, hogy az államtitkári tevékenységét ilyen válással végezze, úgy gondolom, hozzátartozik az a tapasztalat is, amelyre mint Csenke polgármestere tesz szert.*

– Ez a település, Csenke, a Csallóköz felső csücskében, 25 km-re innen, Pozsonytól, egy magyar falu. 1240-1966-ig ez egy önálló településként létezett, mígnem integrálták egy szomszéd településsel, ahol nagyon sok roma volt. Hogy ellensúlyozzák a roma lakosság arányát, két színmagyar falut hozzácsatoltak. Mi a fordulat után, 89 novemberében után láttuk annak a lehetőségét, hogy újból önálló életet éljen a település. Volt egy helyi népszavazás, első kör sikere volt, és 93. január 1-jétől újból önálló a település.

Nagyon sok dolgot kellett megoldani, mert mindig a központi település volt az, amelyik fejlődött, és a többi nem. Nagyon rossz állapotban volt pl. a temető, most nagyon szép, és a környékbeli falvaknak is egy pozitív példa. A falu közepe is borzasztóan rendezetlen volt. Itt kialakítottunk egy teret – ez egy nyolcszáz lelket számláló település – ilyen kis falvakban nem nagyon szoktak teret csinálni. Nálunk az utak a falu közepén futnak össze, és szinte adja magát, hogy ott teret alakítsunk ki. A falu közepén állt egy turul emlékmű, amit a háború után likvidáltak, és mi ezt újjáépítettük a maradványaiából. A madár az eltűnt, de különben is a szomszéd falvak legényei azzal csúfolták a csenkeieket, hogy fölültették a tyúkot a karóra, mert nem jól sikerült az a madár. Most egy új turul madarat készítettünk, és az ott van a falu közepén, hasonlóképpen, ahogy volt. Van tűzoltó szervezetünk, aminek van fűvós zenekara, amelyik karácsony napján körbejárja a falut, és karácsonyi énekeket játszanak. Ez délután két-három óra körül befejeződik, és akkor jönnek a mendikások. A mendikások fogyóban vannak, de betlehemesek mindig vannak, nálunk Csenkén két-három csapat viszi ezt a hagyományt. Annak idején gyerekkoromban én is jártam, a fiaim is jártak. Most ezt már a legfiatalabb generáció mű-

veli. Van egy nagyon szép kultúrházunk, ahol valamikor nagyon gazdag kulturális élet volt, most van némi gondunk ezzel. A szocializmusban épült, hatalmas nagy épület, és a tető folyamatosan beázik, ezzel kínlódnak már második éve, ami komoly problémát okoz. Most is a tél után olyan befolyások voltak, hogy a népszámláláshoz újra rendbe kellett hozni, és hónapok esnek ki. Nem tudjuk egyelőre ezt a konstrukciós hibát földéríteni, nagyobb pénzre lesz hozzá szükség, hogy folyamatosan lehessen a kultúrát istápolni. Van egy óvodánk, ott szintén folynak ilyen jellegű tevékenységek. Most volt az anyák napja, hatalmas, két órás műsorral, részt vett a helyi cserkész szervezet, a helyi iskola és a helyi óvoda. Van egy modern tánc csapat, ami kisiskolásokból áll, mert nálunk egy négy osztályos iskola van, innen toborzódik ez is. A továbbiakban aztán a szomszéd faluba, Nagymagyarra járnak a gyerekek. Van lehetőség, és most a kultúrházat is sikerülni fog rendbe hozni. Ugyanis ez a kultúrház a szövetkezetnek volt a tulajdona. Amikor a falu külön vált, és én lettem a polgármestere, akkor én körbejártam a levéltárakat, és kinyomoztam, hogy mennyi pénzzel járult hozzá a helyi tanács, vagy a nemzeti bizottság ehhez. Kiderült, hogy egyharmaddal, így a téves elnök kénytelen volt egyharmadát átengedni tulajdonjogilag a településnek. Kétharmada még mindig az övé volt, aztán, amikor látta, hogy mennyi pénzt áldozott már rá a település, adta, mert a kultúrház az nekünk kell, a tévesztek már nem nagyon. Formálisan ugyan működik a tévesz, de inkább kft-k működnek, de viszonylag jól, mert a munkanélküliség 5%, maximum 7%, a szomszéd faluban, ahol nagyon sok a roma, ott 40%, de

más településeken is magasabb, mint a miénk. Viszonylag jól együttműködünk a vállalkozókkal, akik tudnak támogatni kulturális és sport aktivitást. Van három focicsapatunk, az ifjúsági az egy rendkívül magas osztály abban a kategóriában. A dunaszerdahelyi járásból 4 település van, ahol ilyen picik csak mi vagyunk egyedül, akik ilyen szintet tudtak elérni, ami eléggé jó. A víz- és gázművesítés megtörtént, a faluban ezzel nincs gond. Folyik a csatornahálózat kiépítése, tavaly hárommillióval, az idén négy millió koronával végezzük el. Szerettünk volna tavaly egy lakásprogramot indítani, bérlakásokat a fiataloknak, de ez nem jött össze, valószínűleg csak a jövő tavasszal tudjuk kezdeni. Az engedély az megvan, csak a pénzügyi háttérrel igyekszünk megteremteni. A sportpályánkkal szemben nyitottunk egy utat, ahol a fiataloknak törvényes, minimális áron adtuk a telkeket, azért, hogy ott maradjanak a faluban. 20 korona/ négyzetméter, ami gyakorlatilag 100 Ft, ennél kevesebbet a törvény nem tett lehetővé. Az iskola és az óvoda most már az önkormányzathoz tartozik, mi vagyunk a főntartói, mi vagyunk az alapítói a törvény értelmében, és nagyon sokat teszünk azért, hogy az iskola hosszú távon iskola maradjon.

– Köszönöm a beszélgetést, azzal, hogy a Csenkeről megjelentetett könyvét az interjúval egy számban mutatjuk be a folyóiratunkban, a Nemzeti Népművelési Központ munkájával pedig – a kulturális témakörben megjelenő kiadványunkkal együtt – egy következő alkalommal foglalkozunk.

Mátyus Aliz

TÖRTÉNELEM ALULNÉZETBEN

Múltunk határhövei. Emlékképek Csenke történetéből. Csenke, 1998.

Magyarországon minden önmagára adó település megjelentette a saját történetéről összeállított kötetét. Rovatot nyithatna a *Szín*, ha csak a töredékükre fel szeretné hívni olvasói figyelmét. (Szívesen nyitna ilyen rovatot. A Főszerk.)

Miért pont ezt a kötetet mutatjuk be?

Túl azon, hogy a rovatban a Visegrádi Négyek közül most Szlovákiával foglalkozunk, és feltett szándékunk az egység minél jobb megismertetése, azért, mert ennek a nemzetiségi kisközségnek identitása megtartásához példaeértékűen tartozik egy magyar nyelvű könyv kiadása. A kötet egyik szerkesztője a polgármester, dr. Kvarda József, megjelenését támogatta Csenke Község Önkormányzata, a Csenkei Pro Cultura Polgári Társulás, és a csenkei székely Nyitott és Demokratikus Társadalomért Polgári Társulás.

Mindenek előtt a községről. Csenke a Csallóközben, Pozsony vármegyében, 1885-től a somorjai járáshoz, ezen

belül a Nagymagyar Körjegyzőséghez tartozott. A trianoni döntés a Csehszlovák Köztársasághoz sorolta. 1938 novemberében az úgynevezett bécsi döntés értelmében visszakerült Magyarországhoz, majd a második világháború után ismét Csehszlovákiához csatolták.

Mint a kötetben található *Krónikások írták* fejezetből kiderül, a községről már a XV. századból találtak említést. A lakosainak és házainak számáról, a település vallási és nemzetiségi összetételéről 1634-től vannak elfogadható és megbízható adatok. E szerint akkor a községben húsz házból, százötven református magyar lakott.

A XIX. századi népszámlálási adatok óta a XX. század közepéig a népesség száma 300-400 között mozog, a húszas években történt betelepítések után is csak mintegy 40 szlovák lakossal. Vallásuk szerint valamennyien katolikusok, csak néhány zsidó vallású akadt közöttük.

Az 1991. évi népszámlálás adatai szerint jelenleg a községben 802 lakos él, közülük kevesebb, mint ötvenen szlo-

VISEGRÁDI NÉGYEK

vákok, illetve csehek.

Magyar viszonyok között egy ekkora település az „aprófalvak” kategóriába tartozó, leépülő község, Csenke viszont közösség civil szervezetekkel, amelyek saját „emléktárukból” bocsátottak fényképeket, dokumentumokat a szerkesztők rendelkezésére.

A kötet a község 1995-ben rendszeresített jelképeinek (zászló, címer, pecsét) leírásával indul.

A könyv bár nem jelzi, a továbbiakban mégis jól megkülönböztethető részekre osztható.

Az első rész a község története a régi Magyarországon. Fejezetei: *A Csallóközről; Krónikások írták; A protestantizmus elterjedése; Az első világháború csenkei áldozatai.* A rész korrekt, forrásokon alapuló történeti leírás.

A második rész az első Csehszlovák Köztársaság alatti történésekkel foglalkozik, *Megváltozott viszonyok között* címmel. Sajnos kevésbé tartalmasan és dokumentáltan. Említendő azonban, hogy bár betelepült szlovák hivatalnokok vezették a közigazgatást, a járási hivatal határozatai két nyelven jutottak el a községekbe. Bizonyítja ezt egy 1938 januárjában kelt facsimile-ben közölt dokumentum.

A harmadik rész nagy terjedelemben közöl önálló tanulmánynak is beillő fejezeteket a Magyarországhoz visszacsatolt település 1938-1945 közötti életéről. Bár a község lakói nagy örömmel üdvözölték a magyarokat, az élet – mint a cikkek bizonyítják – nem lett könnyebb. A magyar szociográfia hagyományait követve készült a lakók életszínvonalával foglalkozó *A nyomasztó szegénység; A zöldkeresztes tejakció* című két írás. Ebből kiderül, hogy a 373 lakosú községben 52 családfenntartó vagyontalan, kereset nélküli, családtagjaikkal együtt 168 személy, a teljes lakosság 45 százaléka.

Politológiai érdekesség a *Hangulatjelentések, megtorlások* című írás, amelyből kiderült, hogy a magyar közigazgatás bizalmatlanul kezelte a lakosságot, rendszeres, szigorúan bizalmas kötött vázlat szerinti „állambiztonsági” (!) jelentéseket küldött feljebbvalóinak. Érdekes volna utána nézni, hogy ez a kötelezettség az egész országban rendszeresítve volt, vagy csak a visszacsatolt területeket tüntették ki figyelmükkel. Az *Idegen földön, idegen érdekek szolgálatában* a második világháborúban való részvételről szól.

A közigazgatás egy évtizede a 1939-45 közötti magyar, valamint a 1945-49 közötti szlovák közigazgatás tevékenységének dokumentumokon keresztül történő bemutatása. Ez az írás vezet át a negyedik részhez, amely *A jogfosztottság éveiről*, az állampolgárságtól való megfosztásról, a Magyarországra való telepítésről, a Csehországra való deportálásról szól, amely mintegy ötven családot érintett. De más megtorló intézkedések is voltak, például kényszermunkára ítélték egyeseket. A *csenkei iskola másfél évtizedes történelme* című írásból kiderül, hogy a harmincas évek közepén az első Csehszlovák Köztársaságban alapított községi iskola nyelve magyar volt. 1945-ben azonnal megváltoztatták az oktatás nyelvét, szlovák tanítók

jöttek, a gyerekek rettenetes eredményeket produkáltak, hisz csak ez lehet az eredménye annak, mint a cikk címe jelzi, *Amikor a tanító és tanuló nem érti a másik nyelvét.*

Az ötödik rész önálló tematikus írások gyűjteménye. A *Szent Flórián katonái* a helyi tűzoltó egyesületről, *A község vadászati jogainak bérbeadásáról*, a *Művelődés nélkül nincs műveltség* címmel pedig a község közművelődéséről szólnak a húszas évektől mindmáig.

A kötet érdemi részét statisztikai összefoglaló *A település lakosság a számok tükrében* zárja.

A könyv függeléke érdekes, fénymásolatban közölt dokumentumok gyűjteménye. Olvashatunk itt községi szabályrendeleteket, az oktatásügy, a kultúra, az egészségügy, szociális gondoskodás, segélyezés dokumentumait. Megismerkedünk a tűzrendészet, a honvédelem, a levéttel összefüggő határozatokkal. A község gazdasági életét jellemzik az iparendélyezés, a földművelés, állattartás, vadászat hivatalos dokumentumai.

A László-Bencsik Sándor által kitalált címet „kölcson véve” a kötet a szó szoros értelemben vett „TÖRTÉNELEM ALULNÉZETBEN”.

Andrássy Mária



EGY NEMZET(I KISEBBSÉG) „NAPSZÁMOSAI”

Prágai Tükör, a CsMMSz folyóirata, X. évfolyam

A CsMMSZ, a Cseh- és Morvaországi Magyarok Szövetsége néhány hónappal a „bársonyos forradalom” után 1990 februárjában alakult meg. Ma, nyolc év távlatából csodálatra méltó, hogy a cseh- és morvaországi magyarok rövid idő után képesek voltak megalakítani ezt a szövetséget, hisz korábban Csehországban a magyaroknak nem volt semmilyen szervezetük. A szocialista Csehszlovákiában elosztották a nemzetiségi szervezeteket úgy, hogy az országban élő ukrán és magyar kisebbségé (amelyekből nemzetiségenként természetesen csak egy-egy létezhetett) Szlovákia területén működhetnek, a németeké és a lengyeleké pedig csak Csehországban létezhetett.

A CsMMSZ kisebbségi kulturális szervezet, így a programjában lényeges helyet foglal el az önművelés, a saját anyanyelv megismerése. További fontos célkitűzés, hogy a sajátjuknak érzett magyar kultúrát megismertessék a cseh polgártársaikkal is. Ennek eszköze a közösségi program, a találkozók szervezése. Minél szélesebb réteget be kívánnak vonni úgy, hogy megtartják az igényességet is. Így megszervezték a prágai, majd később a brnói és az ostravai Magyar Kulturális Napokat. Az általában két-három napos rendezvényeken, egy-egy témára koncentrálnak. Egyik ilyen téma volt például, az 1956-os magyar forradalom, egy másik az anyanyelv és annak megtartása. A rendezvényeket képzőművészeti kiállításokkal és koncertekkel színesítik.

Szinte a kezdetektől fogva megjelenik folyóiratuk, *Prágai Tükör*, hisz 2003-ban már a XI. évfolyam indult. Mint a *Magyarok Csehországban a 2001-es népszámlálás tükrében* című cikkükből kiderül, a népszámlálás idején mintegy 15 ezer ember vallotta magát magyar nemzetiségűnek, s nincs húszezer ember sem, aki magyar anyanyelvű lenne. S bár sajtótörténeti kutatások szerint a Trianon előtti Nagy-Magyarországon nyolcszáz példányban jelent meg a korszakos jelentőségű *Nyugat*, mégis elgondolkodtató, hogy egy ilyen kiválóan szerkesztett, remek folyóiratot, mint a *Prágai Tükör*, mindössze egy húszeszes közönség számára készítene. Gondolom úgyszereteből, kevés fizetségért, vagy talán „társadalmi munkában”, mintegy a nemzeti kisebbség „napszámosaiként”.

A számok a *Bemutatók* rovattal indulnak, amelyben egy oldalon összefoglalják a kötetek tartalmát.

2002 augusztusában meghalt Rákos Péter, a lap szerkesztőbizottságának elnöke, a CsMMSZ alapító tagja, alapdokumentumainak meghatározója. A 2002/4. szám gyászkezetben jelent meg, nagy cikkben búcsúzik tőle a lap, közli egyik utolsó vitairatát, s a következő számban pedig ismeretlik Rákos Péter utolsó könyvét, amely cseh nyelven, a prágai Károly egyetem kiadásában jelent meg.

A továbbiakban rovatok szerint mutatom be a folyóiratot.

Megkérdeztük rovat az általam áttekintettek közül egyetlen számban szerepelt. Interjú Forrai Kristóffal a Magyar Köztársaság csehországi nagykövetével.

A *Nyelvekről, nyelvünkről* rovat – a fontosságának megfelelően – többnyire a kötetek élén olvasható. A *csehországi magyarok nyelvhasználatáról* szóló 3 részes írás egy kutatás eredményeit foglalja össze. A *F...p és társaik a színpadon* magyar avantgárd színdarabok liberális, de inkább eldurvult hangnemét nehézményezi. A *többségi nemzet képe a csehországi és szlovákai magyarokkal készített interjúk tükrében* szintén egy több országra kiterjedő szociolingvisztikai kutatás magyar vonatkozású összefoglalója.

Az *1-2 könyv, 2-3 könyv, Néhány könyv* – változó című – könyvismertetés rovat egyaránt foglalkozik hazai, illetve Csehországban megjelent magyar nyelvű könyvekkel (Csaplár Vilmos: *Igazságos Kádár János*; Esterházy könyvei, Eszenyi Enikő Prága könyve, Tomáš Mazal közelképe Bohumil Hrabalról), fontos cseh és szlovák kiadványokkal, akár fordítások, akár eredetiek, netán kétnyelvűek (Márai: *A gyertyák csonkig égnek*, *A magyar nemzet ezer esztendeje* Paul Lendvai könyve, Éva Irmanová *Magyarország és a versailles-i békeszerződés*, Čapek: *Harc a szalamandrakkal*, *Ki kicsoda Nógrádban 1999-2000* – magyar és szlovák kétnyelvű kiadvány), illetve felhívja a figyelmet angolul megjelent könyvekre is (*Magyar költészeti antológia* – angolul, illetve egy ausztrál kiadványra: az *Eastern Europe Phrasebook* tizenegy közép-európai nyelv útitisztára).

Külön *Nobel-díj* című rovatban tisztelegnek egy ismeretessel és egy interjúval Kertész Imre és a *Sorstalanság* előtt.

Prága – Budapest – Prága a budapesti Berkes Tamás rovata. A *Kritikai jegyzetek 4.* Jászi Oszkár munkásságával foglalkozik, a *Kritikai jegyzetek 5.* pedig a fasizmus mibenlétét, a magyar szélsőjobboldal ideológiáját járja körül.

Az *Aktuális* rovat egyrészt a magyar, illetve közép-európai történeti kérdésekkel foglalkozik (*A magyar külpolitika Trianon-szindrómája és a „státustörvény” 2* részben; *Közép-európai államok dilemmái* – beszélgetés George Schöpflinnel); másrészt prágai reagálásokat közöl a magyar külpolitika lépéseire: (*A státustörvény Prágából, cseh szemmel; Külhoni kedvezménytörvény*). E rovatban foglalkoznak magyar kultúrpolitikai témákkal is (*Nemzeti Kínház: az új Nemzeti Színházról; Mindentudás Egyeteme, avagy egy felvilágosodás-kori gondolat XXI. századi kontórsben*). Fontos, valóban aktuális és informatív a *Magyarok Csehországban a 2001-es népszámlálás tükrében* című írás. Történeti kérdésekkel foglalkozik még a *Történelmünk* rovat, amelyben Kádár Jánosról, illetve Horthy Miklósról írnak cseh megközelítésben.

Az *Egy kis irodalom* rovat Darvasi László, Esterházy Péter, Karinthy Frigyes, Mikszáth Kálmán, Móricz Zsigmond, Rakovszky Zsuzsa írásait közli, míg a *Szemelvények a cseh irodalomból* rovatban egy-egy számban a csehországi kulturális élet doyenje, Zádor András tanulmányai jelentek meg Eduard Petiška, Norbert Frýd, Jaroslav Putik, Rudolf Černý írókról, amelyeket követi Eduard Petiška: *Psyhcé*; Norbert Frýd: *Az almárium*; Jaroslav Putik: *Két fanyar beszámoló*; Rudolf Černý: *Az óvónő* című írása. František Langer: *Vidám kürtész* című novelláját Patrik Ouředník: *Europeana. A huszadik század rövid története* részletét szintén rövid tanulmányok előzik meg.

A *Kultúrák találkozása* a magyar kultúra bőséges tárháza. Bemutatja a magyar filmművészet egyes rétegeit (Törőcsik Mari csehországi kapcsolatai, Mundruczó Kornél útja Karlovy Varyba, Magyar rendezők filmjei a csehországi filmszemlén, interjú Cserhalmi Györggyel cseh filmekben játszott szerepeiről), kritikát közöl a *Hídember* című filmről. A színházat Egressy Zoltán *Portugál* című darabjának három cseh bemutatójáról szóló írás, illetve a Székely Gáborral készült beszélgetés képviseli. Interjút olvashatunk a Helsinkiben működő magyar- finn duó prágai koncertje ürügyén Süle László és Juki Vállpakka muzikusokkal.

Az irodalomhoz kötődő eseményekről ad hírt a 2002-ben rendezett prágai Nemzetközi Könyvvásár (Svět knihy /Book world/Könyvvilág) kiállításról, illetve a balatonfüredi Magyar Fordítóház működéséről szóló két írás.

A kultúrát igen szélesen értelmezve olvashatunk a világorökség listáján Magyarországon és Csehországban található kulturális és természeti értékekről, valamint a cseh-magyar sakk-kapcsolatok történetéről is.

Az újságokkal, folyóiratokkal külön *Médiákok* című rovat foglalkozik.

A *Köztünk élnek* rovatban Helena Němcová asszonyt, a Magyar Köztársasági Érdemrend tulajdonosát köszöntik nyolcvanadik, Zádor András műfordítót, a folyóirat munkatársát pedig kilencvenedik születésnapján.

Minden számot *Szerkesztőségi posta*, *Cseh és angol resumé*, valamint *E számunk szerzői rovat* egészíti ki.

Külön mellékletként jelenik meg a *(Tü)körkép*, amely a Cseh- és Morvaországi Magyarok Szövetségének szervezeti tájékoztatója. Ez a kiadói megoldás teszi lehetővé, hogy mellékletben látnak napvilágot a helyi jelentőségű írások, a hírek. Így a *Prágai Tükör* egy igényes közéleti és kulturális folyóirat, amely nemzetközi érdeklődésre is méltán tarthat számot.

*

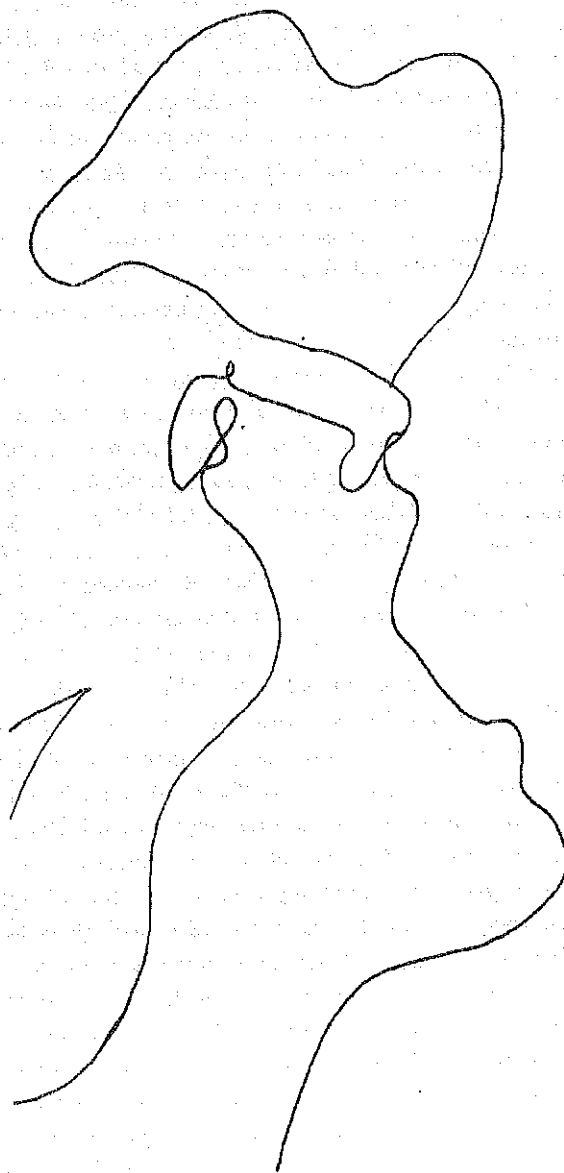
A folyóirat a csehországi nemzetiségi sajtónak juttatott támogatás segítségével jelenik meg, az általam áttekintett öt szám közül – ki tudja miért – csak a 2002/4. számnak adott anyagi segítséget a Nemzeti Kulturális Alapprogram.

Budapesten, az Írók Boltjában 2003. április 5-én, szombaton az *Európa kulturális sugárút* című rendezvény iro-

dalmi délutánja keretében *Kultúrák találkozása* címmel rendezték meg a *Prágai Tükör* irodalmi találkozóját. Berkes Tamás bohémistával és Vörös István íróval Sipos Júlia, a Magyar Rádió munkatársa beszélgetett. Az irodalmi délutánon elhangzott Fekete Gyula Kukorelly versekre írt három dala, Kurtág György Tandori versek. Közreműködött Rajk Judit ének, Somogyi Péter hegedű, Jankó Attila fagott. Így hírt kaphattunk volna a jelentős orgánusról.

A találkozónak azonban, sajnos, hírverése nem volt. Így az alkalomról lemaradók – most ismét csak – a folyóirat kézbe vételével ismerkedhetnek meg a *Prágai Tükör*rel. Mindenki becses figyelmébe ajánlom.

Andrássy Mária



NEMZET ÉS HAZA DILEMMÁJA A HIMNUSZOK TÜKRÉBEN

Nem tanulság nélkül való, hogy a modern nemzeti eszme mintegy kétszáz esztendő története alatt hány-szor beszéltek nemzeti megújulásról, a nemzeti ideológia újjáformálásáról. A 18. és 19. század fordulóján Közép-Európában is közkeletűnek számított a nemzeti megújulás, a nemzeti ébredés kifejezés (az utóbbi például annyira, hogy számos szláv nép tudományossága mind a mai napig ekképpen nevezi meg összefoglalóan a felvilágosodás és a romantika korát). Úgy tetszik, mintha többször meg kellett volna újulnia a nemzetnek; pedig inkább arról van szó, hogy az eredetileg megfogalmazott célkitűzések részben érvényüket veszítették, hogy az Európa nyugati sávjában hosszú évszázados fejlődés, egymást erősítő gazdasági, társadalmi és ideológiai folyamatok eredményeképpen létrejött nemzet Közép-Európa keleti felére megvalósítandó követelményrendszerként érkezett, miközben nem egy alapvető föltétel hiányzott hozzá a szűkebb régiókban. Beszélhetünk abban az értelemben is a nemzeti ideológia megújulásairól, hogy a nemzet mint társadalmi makroközösség és a reá vonatkozó reflexiók tartalma is változott a történelem folyamán; ugyanakkor azt sem föltételezhetjük, hogy valaminő ideális cél felé haladásról volna szó, hogy léteznek egy olyan állapot, amelyben a nemzet egyszer s mindenkorra készen volna.

Napjainkban is módosulnak a nemzeti azonosságtudat tartalmi, előttünk formálódnak a nemzeti ideológiák, nemzetek születnek, rég elfeledett népcsoportok jelentik be igényüket nemzeti létre. Akár a napi sajtóból is idézhetünk harmadik világbeli példákat, de közelebről, Európából szintén regisztrálhatjuk az „etnikai reneszánsznak” nevezett jelenség megnyilvánulásait. Szomszédságunkban sem kell lámpással keresni azokat a társadalmi-ideológiai mozgalmakat, amelyeknek fontos összetevője volt a nemzeti mozzanat az utóbbi egy-két évtizedben. Gondoljunk többek közt a cseh-szlovák viszonyra, a horvát törekvésekre a hetvenes évek elején, vagy a jugoszláviai albánok zavargásokba fajuló elégedetlenkedéseire. A második világháború után Európa különböző ideológiai kiindulású, de szerkezetében hasonló univerzalizmusait a hatvanas évek közepétől-végétől egyre inkább partikularizmusok váltották föl, a sajátosságok, a helyi színek keresése. Végigkísérhető ez a folyamat a kelet-közép-európai országok szellemi életében is: mindenütt különböző hevességű nemzetviták lobbantak föl az irodalmi publicisztikától a szaktudományokig, újabb nagy hulláma született a történelmi regénynek és esszének – Lengyelországtól Romániáig. A hatvanas-hetvenes években térségünk irodalmának egyik jellemzője, differencia specifikája a történelem iránti érdeklődés, a nemzeti identitás tartalmainak vizsgálata, a nemzeti mitológia lerombolása, újjáépítése, kitagadása vagy fölmagasztalása, esetleg együtt a kettő.

Magyarországon – és bizonyára másutt is – a nemzetviták, ideológiatörténeti vizsgálódások egyik gyakran előforduló hiányossága, hogy nemzeti keretben maradnak, vagyis a nemzeti tudat szerkezetét, változásait többnyire izoláltan, önmagában kutatják, és az esetleges összevetésekből rendre hiányoznak a szomszédos népek, éppen azok a nemzetek, amelyeknek a fejlődése a miénkhez hasonló, amelyekkel kölcsönösen a legtöbb előítéletet tápláljuk egymásról. Nemzet és haza dilemmái Közép-Európában két évszázada igen bonyolult módon jelennek meg, az ideológiatörténet hatalmas föladata ennek a probléma komplexumnak a fölféjtése. Eddig csupán az első lépésekre került sor.

Tanulmányomban a nemzeti ideológiának azt a dilemmáját kívánom néhány konkrét illusztráló szöveg segítségével bemutatni, ami az úgynevezett államnemzet és az úgynevezett kultúrnemzet fogalmi keretének egymásba illesztéséből adódik, s egyaránt jellemző térségünk mind egyik nemzeti mozgalmára – a 19. és a 20. században is. Szűcs Jenő írja *A magyar szellemi történet nemzetkonceptiójának tipológiájához* című tanulmányában: „...e típusok a maguk mintegy desztilláltan tiszta formájukban, képletszerűen szinte sehol sem jelentkeznek, hanem lényegében ideáltípusok, melyek általában vegyületek alakjában fordulnak elő az egyes konkrét nacionalizmusokban, s azokon belül is koronként más-más arányban.” (In: *Nemzet és történelem*. Budapest, 1974. 287. o.) Föltételezésünk szerint a nemzeti ideológiának kelet-közép-európai sajátossága, hogy a kétféle szemléleti keret terjedelmében nem azonos egymással. A feudális előzményekre, több évszázados állami-politikai egységre hivatkozó nemzeti ideológiának észlelnie kellett, hogy ez az egység nyelvi-kulturális tekintetben nem homogén. Lengyelország (legalábbis az 1772-es első fölosztás előtti országterület) lakóinak jelentős száma volt nem lengyel, éppúgy, mint Csehországé nem cseh, vagy Magyarországé nem magyar. A nyelvi kulturális egységből kiinduló ideológusok viszont olyan hazákat képzeltek el maguknak a múlt század elején, amelyek a kor birodalmi-tartományi határait többszörösen átvágták. A nemzeti célkitűzésekben a „nemzetépítők” számoltak azzal, hogy a két fogalmi szféra kapcsolatban van egymással: az egyikben történt előrelépés a másokban is hozhat eredményt számukra. A magyar nemzeti ideológiában például kezdettől fogva nagy szerepe volt az ország eszméjének, a rendi natio egyes tagjai az anyanyelv iránt közömbösek voltak, az új idők jelszava azonban már az lett: „Nyelvben él a nemzet.” És fordítva is igaz: a közös nyelvből és kultúrából nemzetet tételező szemlélet – például a szlovákoknál – csakhamar, előbb az irodalomban, aztán a politikában, megfogalmazta igényeit a terület-tartományi, majd állami különállásra. Mindenesetre attól függően, hogy

melyik fogalmi keret volt az alapvető, az államnemzeti vagy a kultúrnemzeti, a múlt században jól elkülöníthetőek térségünk nemzeti ideológiái. Itt csupán közbevetőleg utalnék arra, hogy a nemzet szó kétféle jelentése mind a mai napig félreértéseket okozhat, s ezt naponta érzékelhetjük a köznyelvben. Félreérthető például magyarul vagy szlovákul a nemzeti egység kifejezés, ha kifejezetten az ország állampolgáira értik, hiszen sem Magyarország, sem Szlovákia lakói nem kizárólag magyarok vagy szlovákok; ugyanakkor élnek magyarok (ugyanazzal a nyelvvel és kultúrával), valamint szlovákok viszonylag jelentős számban Magyarországon és Szlovákián kívül is. Az ország lakosságának szinonimájaként használt nemzet kifejezés államnationalista szemléletet tükröz, hiszen abból indul ki, hogy a nemzet kizárólag politikai-területi-gazdasági egység.

Röviden szeretném megindokolni, hogy nemzeti ideológiák történetében nézetem szerint miért különíthető el egy viszonylag hasonló sajátosságokkal bíró földrajzi sáv a német és az orosz nyelvterület között. A leggyakrabban Európa Rajnán túli területeit tekintik a nemzetfejlődés „klasszikus” vidékének, amihez képest Közép- vagy Kelet-Európa eltérést, különbségeket mutat föl. Valóban joggal látszhatott úgy, hogy jóval nehezebb ott végrehajtani a modern nemzet programját, ahol területi széttagoltság (Németország, olasz tartományok), önkényuralomra alapozott nagy dinasztikus birodalmak, etnikailag vegyes területek, az állami-közigazgatási önállóság különböző mértékével bíró tartományok, társadalmi-gazdasági fejletlenség, különösen pedig a polgárság hiánya volt jellemző a nemzet vajúdásakor. De mindenképpen különböztek a kis és közepes népek övezetének problémái – egyrészt a németektől és olaszoktól, másrészt az oroszoktól. Közép-Európa keleti felén ugyanis a nemzeti ideológia megalkotása közben magától értetődően tagadni kellett a birodalmi integrációk, a létező monarchiák keretét, s ez különbséget jelentett Oroszországtól.

Nem árt fölidézni, hogy például még a reformer programmal föllépő orosz dekabristák is főnn akarták tartani Lengyelország valaminő kapcsolatát az impériummal, elképzelhetetlennek tartották, hogy ez a szláv nemzet az orosz birodalomtól teljesen függetlenül éljen.

A kelet-közép-európai térségben ugyanakkor nem látszott könnyen kivihetőnek egy kétüteműre tervezett fejlődés sem – vagyis hogy az első szakaszban megvalósított kultúrnemzeti fokozat után az államnemzeti szintre történő továbblépés következze. Elsősorban az etnikumok egymásba ékeltsége és a németeknél, olaszoknál jóval kisebb területi és népességi állomány miatt. Arról sem feledkezhetünk meg, hogy térségünk romantikus költőinek nemzethalál-víziói sem nélkülöztek minden realitást, nem a teljes pusztulás értelmében persze, hanem a lassú fölolvadás, a jelentős disszimiláció formájában. Gondoljunk arra, hogy a múlt század húszas éveiben például a későbbi cseh és magyar „nemzeti” főváros, Prága és Pest-Buda lakóinak túlnyomó többsége csehül, illetőleg ma-

gyarul nem beszélt.

A nemzeti ideológia közös kelet-közép-európai jellegzetességét abban látom tehát, hogy az államnemzeti és kultúrnemzeti alapozású nemzetfogalmat egyszerre kívánták fönntartani – egy konstrukcióba illesztvén, és elemeit sajátos módon – az egyes nemzeteknél más-más arányban – kombinálták. Ez ad térségünk nemzeti ideológiáinak némileg tudathasadásos jelleget, következetlenséget; mivel nézetem szerint a két különböző jelenségszférából származó elemek (az ország, a politikai egység, illetőleg a közös nyelv, kultúra) egymással nem konvertálhatók, alapelveik nem fordíthatók le egymásra. Közép-Európa keleti felén ezért a kultúrnemzeti stádium nemcsak az államnemzetit megelőző volt, hanem vele egyidejűleg létező. Az értelmező – s gyakran a hivatal vagy az államhatalom – kényétől-kedvtől függött, melyik értelemben óhajt nemzetről beszélni.

Fejtegetésünk bizonyító anyagául a nemzeti himnuszokat, és néhány hasonló ideológiai szerepet játszó verset választottunk a múlt századból. Ezek a szövegek kiemelten fontos feladatot töltek be a közvélemény formálásában, a nemzeti ideológia meggyökereztetésében. Évtizedek múltán többükből hivatalos állami himnusz lett, szövegük a nemzeti jelképek közé tartozik, szerepelnek a legszelebb iskolai oktatásban, úgyszólván mindenki ismeri őket. Összevető elemzésük talán a kölcsönös félreértések néhány forrásához is elvezet bennünket.

Közép-Európa keleti felén haza és ország fogalma gyakran nem fedte egymást, sűrűn előfordult, hogy az állam olyan nemzeti identitást várt el lakóitól, amilyent csak etnikai-kulturális azonosságukról való lemondásuk árán vállalhattak volna. A jövő ezredforduló közeléből visszatekintve láthatjuk, hogy szinte nem is volt térségünkben olyan nemzet, amelyik a 19-20. században ne lett volna kitéve annak a kísértésnek, hogy saját országát nemzetileg homogénnek tekintve másnyelvűek nemzeti jogait csorbítsa.

Haza és ország fogalmának eltérő terjedelmét így érzékelte 1942-ben Szabó Zoltán egy méltatlanul elfeledett írásában, a *Szerelmes földrajz* című kötetben, ahol az 1918 előtti és utáni Magyarországon fölnőtt nemzedék szemlélete közötti különbségekre utal: „Számukra haza és ország még olyan fogalmak voltak, melyek tökéletesen fedték egymást. Mi már nem így voltunk. Az ország számunkra sokkal szűkebb fogalom volt, mint a haza” (i.m. 29. o.). Jellemző módon az 1834-ben keletkezett cseh himnusz azzal a kérdéssel kezdődik: Hol vagy hazám? (Gde domov můj?). Föl kellett tenni a nemzeti mozgalmak ideológusainak ezt a kérdést, hiszen sok szempontból nem volt egyértelmű, hogy hol van a szóban forgó haza a múlt század húszas-harmincas éveiben, amikor térségünkben a nemzeti ideológia újabb, sorsdöntő fejlődési szakaszba jut. Keresni kellett a hazát térben és időben, a történelmi hagyományokban, az etnikai származás vélt és valós tényeiben, a szülőföld képeiben, a népi kultúrában, az anyanyelvben,

a közjogi formulákban, a rendi ideológia fölhasználható elemeiben.

Először, mint ismeretes, a francia jakobinusok alkalmazták következetesen azt az elvet, hogy az állampolgári hovatartozást azonosították a nemzetivel, függetlenül attól, hogy a nemzet közösségét alkotók különböző társadalmi csoportokhoz, más-más felekezetekhez és nyelvetnikai közösséghez tartoznak. A polgári demokratikus forradalmak következő szakasza tudatosította – Belgiumtól Németországig és Lengyelországtól Magyarorszáig –, hogy milyen ellentmondásokat hordoz a nemzetállam célkitűzése.

A konkrét elemzéshez kiválasztott versek mindegyike a felvilágosodás és a romantika korában keletkezett, legtöbbjük a múlt század harmincas-negyvenes éveiben. A következő költeményeket használjuk föl fejtegetésünkhöz: a lengyel *Dabrowski-mazurkát* (az olaszországi Lengyel Légio dala; a napóleoni háborúk idején keletkezett, Józef Wybicki írta, 1927 óta hivatalosan Lengyelország állami himnusza) és az *Isten, ki Lengyelhont...* (Alojzy Feliński szerzeménye – 1816-ból), a *Hol vagy hazám?* című cseh himnuszt (Jozef Kajetan Tyl írta, 1918 óta a csehszlovák állami himnusz első része), a szlovák Samo Tomášik *Hej, szlávok* és Janko Matúška *Villámlík a Táttra fölött* című indulóját (a csehszlovák állami himnusz második része), Kölcsey *Himnuszát* és Vörösmarty *Szózatát*, a horvát Antun Mihanović *Horvát haza* című költeményét, a szerb Branko Radičević *Diákbúcsúját*, a szlovén Šimon Jenko *Előre, dicsőség zászlaja!*, továbbá a román Vasile Alecsandri *Románia ébresztése* és Andrei Mureșanu *Visszhang* című versét. A költők mindegyike nemzeti irodalmának jelentős alkotója, a versek különböznek egymástól műfaji sajátosságaik szerint. Mindazonáltal a bennük megjelenő nemzetkép megrajzolja a nemzeti ideológia néhány jellemző ellentmondását is.

A leggyakoribb verstípus közöttük a katonadal, az induló műfajához áll közel, formájuk viszonylag egyszerű, rokonságban állnak a népdalokkal, érzelmi töltésük igen erős, nagyfokú azonosulást kívánnak meg a befogadótól. E típus mintapéldánya a lengyel *Dabrowski-mazurka*. Közvetlen genetikai kapcsolatban áll vele a szlovák Samo Tomášik *Hej, szlávok* című indulója; ezt a szláv összetartozást dicsőítő dalt hasonló dallamra énekelték, mint a lengyel eredetit. Rokon ezzel a típussal a másik szlovák vers, a népdalra emlékeztető *Villámlík a Táttra fölött*. A szlovén Šimon Jenko versében szintén a katonadal és a népdal konvenciója keveredik: a hazáért harcba induló legény búcsúzik édesanyjától és kedvesétől. A román Vasile Alecsandri és Andrei Mureșanu költeményében is erős az invokatív jelleg. Ugyanígy a szerb Radičević *Diákbúcsújában*, mely a szerb körtánc, a kóló ritmusát idézi.

A második típus legjellemzőbb sajátja az eszményi honi táj megelevenítésének a szándéka. A cseh Tyl Csehországról mint földi paradicsomról beszél, a horvát Mihanović „szép hazánkról”, „édes honról”. Mindenekelőtt a horvát és a cseh himnuszban ez a vers jelentésének szervező centru-

ma. Megjelenik persze ez a mozzanat a magyar Hymnuszban is: „Értünk Kunság mezein / Érti kalászt lengettél / Tokaj szőlővesszeim nektárt csepegtettél”.

A harmadik típus a szorosán vett himnusz műfajához áll közel. A lengyel Feliński 1816-ban írta a lengyel királlyá koronázott Sándor cár uralkodásának első évfordulójára, az Isten, ki Lengyelhont... kezdetű költeményt. Befejező sora: „Tartsd meg Uram, királyunkat” – a dinasztikus birodalmi himnuszokra emlékeztet, ezt azonban hamarosan megváltoztatta a lengyel közvélemény, és több mint másfél százada ezzel a zárlattal énekelik (nálunk is meghonosodott): „Szent oltárodnál térdrehullva kérünk, szabad hazánkat, oh add vissza nekünk.” Ennek a típusnak másik tiszta példája Kölcsey verse. A másik magyar költeményt, Vörösmarty ódáját nehezebb volna a csoportok valamelyikébe besorolni, hangneme, érzelmi emelkedettsége tekintetében inkább a román Alecsandri versével rokonítható.

Szinte valamennyi versben tragikus feszültség erőterében jelenik meg a haza. Léte alapvető veszélyben van, hiányzik a szabadsága, fönnállását kétségbe vonják, megrendítették a történelem viharai, nem lehet bizonyosan tudni, kik tartoznak bele, melyek a határai. 1797-ben nem létezett Európa térképén az az ország, amelyről Lombardiában énekeltek a lengyel katonák; 1844-ben még nem egyértelmű az a Slovensko kifejezés, amelyik Janko Matúška versében szerepel, hiszen egyszerre jelent szlovákságot és egy meghatározatlan kiterjedésű földrajzi tájat.

A versekben lévő haza fogalom első általunk elkülönített típusa a történelmi ország fogalmával rokon. Ez a haza politikailag-közjogilag elhatárolt terület, amely hosszú évszázados, középkori előzményekre visszanyúló, többé-kevésbé önálló állami élet hagyományával rendelkező ország vagy tartomány: Wybicki és Feliński Lengyelországa, Mihanović „Horvát hazája”, Tyl Csehországa, Kölcsey és Vörösmarty Magyarországa. Itt fontos hangsúlyt kap a történelmi folyamatosság: a középkori regnumtól a rendi fölfogás pátriáján keresztül a célkitűzőként megjelenő nemzetállamig. Ennek a hazának a politika-földrajzi határai egyértelműek voltak a címzettek szemében. A hazának lakói pedig lengyelek, csehek, magyarok és horvátok. Tekintet nélkül arra, hogy milyen felekezethez tartoznak, hogy milyen nyelvet beszélnek, azahogy ez utóbbi már nem teljesen egyértelmű. Wybicki légiósai arról énekelnek, ha győztesen hazajutnak, lengyelek lesznek, Kölcsey Istentől a magyarra kér áldást, Mihanović is csak a horvátokat említi versében; Tyl kifejezetten hangsúlyozza a dal zárlatában: „Ím a csehek híres nemzetsége / csehek között van az én hazám!”, ez pedig kizárja a nemzet fogalmából a nem cseheket, konkrétan a történelmi országrészek igen jelentős arányú német lakosságát.

Történelmi érvek, a nagyszerű múlt romantikus képei csak a költemények egy részében jelennek meg: a két lengyel és a két magyar versen kívül Mihanović horvát

himnuszában és a román Mureșanu Visszhangjában. Ki-fejezetten a jövőre irányul a két szlovák költő és a szerb Radičević verse. A történelmi panteon Kölcsey és Vörösmarty versében a leggazdagabb, a hun származást jelképező Bendegúztól kezdve Árpádon keresztül Mátyás királyig. Wybicki légiós-indulójában Czarniecki hetman jelenik meg, a 17. század nagy hadvezére, a svédek elleni fölszabadító háború hőse; a román Mureșanu a romantikus nemzeti mitológia kelléktárából merítve említi az ősök alakjai között Trajanust, a római származást, történelmi alakjai között együtt szerepelnek Mihály és István vajdával a „Korvinok” (föltehetően Hunyadi Mátyásra és Jánosra gondolt a költő).

Különböző változatokban találkozunk a versek egy részében a nemzethalál problematikájával. Az országgal azonosított nemzet a lengyelek számára sírba süllyedni látszott Lengyelország 1795-ös teljes fölosztásával. Érthetjük úgy, hogy olasz földön a lengyel katonák indulója erre válaszolt az ismert sorokkal: „Nem halt meg még Lengyelország, míg mi élünk.” És ha arra gondolunk, hogy a Herder-jóslat árnyékával viaskodó reformkori magyar gondolkodásra jelentős hatással volt a közelben lejátszódó lengyel tragédia, Vörösmarty vízióját a nemzethalálról nem a magyarság fizikai megsemmisüléseként kell fölfognunk, hanem a lehetséges magyar nemzetállam olyan elvetelésének, amely külső és belső okok összejárásaként az ország összeomlásában, fölosztásában nyilvánulhat meg. A nemzet veszélyeztetettsége megjelenik Mihanović versében is, amikor a horvát idill képe után tragikus harc látomása következik: nevezett harc tétje a szabadság vagy rabság. A szlovén Jenko versében a hazáért kell fegyvert ragadni: „Hogy vérbe írjuk a jogot / Melyért a hon kiált.” A nyelv féltése, elvesztésének lehetősége jelenti a tragikus távlatot a szlovák Tomášik és a román Mureșanu költeményében.

A nemzeti ideológia programverseiben gyakori motívum az alvó haza ébresztése. A román Alecsandri versének a címében szerepel az ébresztés szó. Vagy idézzük a szlovák Matúška költeményének utolsó jellegzetes strófáját:

A szlovák föld ébred, láncait szaggatja, / népem riadóra! Ím ütött az óra, / él a szlovákok anyja!

Az erdélyi román Mureșanu költeményét részben választanak szánta a moldvai Alecsandrinak. Ezért is adta versének a Visszhang címet. Azzal a fölszólítással kezdődik, hogy „Ébredj, román! Halálos álmodból”.

Említettük korábban, hogy a költemények egyik csoportjában a haza eszményi tájként jelenik meg, az idilli színek azonban nemcsak az otthonosság érzését sugalló általános honi tájképet díszítenek, hanem jelképpé növekedő, a nemzeti hagyományba gyökerező konkrét földrajzi valóságalemezeket, hegyeket, folyókat. A romantika korában készül el a nemzeti mitológia földrajzi kelléktára

is: a lengyel himnuszban a Visztula, a magyar Kölcseynél és Vörösmartynál a Duna-Tisza és a Kárpátok, a szlovák Táttra – mind gazdag jelentéstartalommal bíró jelképek. A Milcov folyó és a Kárpátok a román köztudat számára a román népet elválasztó határok (Moldva és Havasalföld, illetőleg a dunai fejedelemségek és Erdély) szimbólumai. A Táttra nemcsak a szlovákság romantikus jelképe, hanem a múlt századi szlavisztika ideológiakummá lett tanításaként az egész szlávtság bölcsője, tehát a szláv összetartozás szimbóluma is.

A nacionalista természetű elképzelések hajlamosak voltak a történelmileg adott országkeretet majdan egy nyelvű nemzetállamnak látni, a nyelvestevérek egyesítésére törekvők pedig a valóságos etnikai helyzettel eltérő, annál tágabb hazát tervezni. A vizsgált himnuszokban ezek a célkitűzések közvetlenül nem jelennek meg, mint lehetőség – ahogy erre már utaltunk – kifejtetlenül bennük van, a haza és a nemzet gyakran előforduló azonosításában.

Ismeretes, hogy milyen jelentős hatása volt térségünkben a nyelvi nemzet herderi fogantatású eszméjének. Szövegeink közül a két szlovák költő verse, a szerb Radičević Diákbúcsúja, a két román költemény a nyelvi-etnikai alapozású nemzetfogalomhoz áll közelebb. Matúška népdalszerű versében az tartozik a szlovákság közösségébe, aki restvér (a származás elve), és aki szlovácul érzi. A befejező szakaszban a költő családról beszél és Szlavia anyáról. Miként említettük, az itt szereplő Slovensko kifejezést nem tekinthetjük egyértelműen körülhatárolt területnek, bár kétségtávol magában rejt egy ilyen jellegű célkitűzés megfogalmazásának lehetőségét. Tomášik néhány évvel korábbi versének első változata azon a bibliai cseh nyelven íródott, amely az 1840-es évek elején bevezetett új szlovák nyelvi norma előtt a szlovákság egyik (evangélikus) részének irodalmi nyelve volt. „...él még szláv nyelvünk, / ameddig hű szívünk / nemzetünkért dobog” – olvassuk első soraiban. A nemzet tehát ebben a felfogásban az egész szlávtság, melynek döntő, összetartozást biztosító tulajdonsága a – föltételezett – közös nyelv, mely Isten ajándéka (jellegzetes természetjogi érv). Az etnikai-nyelvi nemzet egyébként zártabb kategória, mint a másnyelvűeket befogadni képes politikai nemzeté, ezért óvni kell állományát. Tomášik versének végén átkot mond azokra, akik elárulnák nyelvüket. Megjelenik tehát a szlovák nemzeti mozgalom egyik lényeges ideológiai összetevője: a diszsimilánsok, az „elfajzottak” elítélése.

A Szlavóniából származó szerb Radičević közös kör-táncba szólítja versében a különböző országokban és tartományokban élő délszlávokat: a szerb legényt, a horvátot, a szerémségit, a montenegróit, a dalmáciait, a dubrovnikit, a szlavóniait, a bánágit és a bácskait. Összetartozásuk alapja a nyelvi-nyelvjárásbeli különbségek áthidalására létrehozott közös irodalmi nyelv, mely ekkor még inkább távoli eszmény volt, mint élő gyakorlat. A román Alecsandri versében a nemzeti közösség legfonto-

VISEGRÁDI NÉGYES

sabb eleme a közös származás: „Jertek mind-mind összefogva, jertek mind, kit egy törzs nemzett...” Mureşanu is minden román egyesülésének a programját hirdeti meg versében.

Látjuk tehát, ha egy jószágos tündér egyszerre akarta volna kielégíteni a közép-európai népek nemzeti igényeit, föloldhatatlan ellentmondásokba bonyolódott volna. Ha elmarasztaljuk is elődeinket, a nemzetfogalom megalakítóit, a nemzeti programok és mitológiák megfogalmazóit, következetlenségük és nacionalizmusuk miatt, annyi igazságot szolgáltatassunk nekik, hogy róluk ítélkezve azt is elmondjuk: problémáik lényegét a következő századnak sem sikerült megoldania.

(1984)

Részlet a szerző *Közép-Európa, nemzetek, kisebbségek* című könyvéből (Pesti Szalon Könyvkiadó, Budapest, 1993. 93-108 pp.)

SZERZŐINK

Andrássy Mária 1935-ben született Budapesten. Könyvtáros, szociológus. A Magyar Művelődési Intézet egykori munkatársa, a Magyar Fotográfusok Háza Pécsi József Szakkönyvtár munkatársa.

Barsi Hajna 1958-ban született Győrben. Etnográfus. A Magyar Művelődési Intézet Népi Iparművészeti Titkárságának osztályvezetője.

Beke Pál 1943-ban született Budapesten. Népművelő, a Magyar Művelődési Intézet igazgatója.

Földiák András 1948-ban született Budapesten (Újpesten). Népművelő. A Magyar Művelődési Intézet munkatársa. A Magyar Művelődési Társaság alelnöke.

Gábielné Jáger Teréz 1935-ben született Pápán. Ének-zene tanár, karnagy, zongoraoktató. A Pápai Kristály korrektora. Tagja a Bárdos Lajos Társaságnak és az Alkotó Képzőművészek, Írók Országos Szövetségének.

Gállos Orsolya 1946-ban született Siklóson. A magyar, orosz, szlovén nyelv és irodalom tanára. Műfordító. A Ljubljana Egyetem magyar lektora.

Győri Lajos 1954-ben született Szentesen. Fényképész. A Magyar Művelődési Intézet Művészeti Osztályának munkatársa, fotográfiai szaktanácsadó.

Dr. Horváth Attila 1942-ben született Szolnokon. Tanár, népművelő, oktatási, kulturális és turisztikai szakértő. A MATUR Kulturális Tagozatának társelnöke.

Józsa Mihály 1962-ben született Nagyszénáson. Előadóművész. A Csabai Színi Stúdió rendezője.

Kiss Gy. Csaba 1945-ben született Budapesten. Irodalomtörténész, Közép-Európa szakértő, kultúraelméleti

szakember. Az ELTE Bölcsészettudományi karának tanára, kandidátus.

Mátyus Aliz 1948-ban született Zalaövrön. Író, népművelő, szociológus, a Magyar Művelődési Intézet Szín című folyóiratának főszerkesztője.

Pécsi Györgyi 1958-ban született Zalaszentgróton. Szerkesztő, kritikus, az Új Könyvpiac című lap főszerkesztője.

P. Tófeji Valéria 1937-ben született Tófejen. Költő, író, alsó-tagozatos szakfelügyelő. Tagja az Alkotó Képzőművészek, Írók Országos Szövetségének. A Pápai Kristály irodalmi és kulturális folyóirat főszerkesztője.

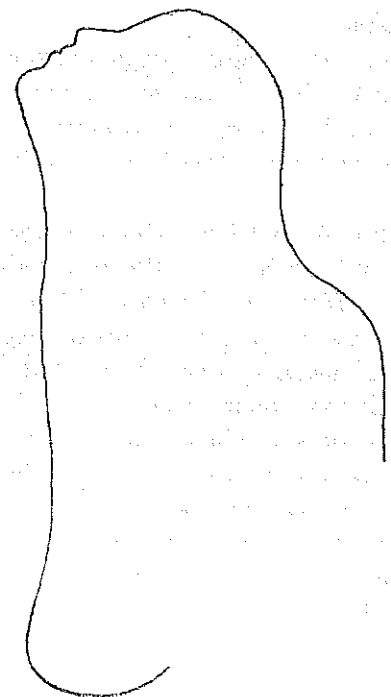
Schéffer Anna 1952-ben született Budapesten. Keramikus iparművész. Az Országos Képző- és Iparművészeti Társaság (OKIT) elnöke.

Stemlerné Balog Ilona 1943-ban született Bogykapeden. Történész, újkori muzeológus. A Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Fényképtárának munkatársa.

Tóth Erzsébet (Zsóka) 1950-ben született Dunaalmáson. Népművelő, előadóművész, a Magyar Művelődési Intézet művészeti igazgatóhelyettese.

Tóth Zsuzsanna 1953-ban született Sátoraljaújhelyen. Tanár, könyvtáros, esztéta, színházelméleti és drámapedagógiai szakember. A Magyar Művelődési Intézet Művészeti Osztályának vezetője. Előadóművész.

Dr. Várnai Ferenc 1936-ban született Horváthertelenen. Népzene kutató, zeneszerző, zenei író. A Magyar Fúvószenesi Szövetség Ügyvezetőségi tagja.



P. TÓFEJI VALÉRIA

Az Alkotó Képzőművészek, Írók Országos Szövetségének története

A tizedik évforduló kapcsán írt összegzésemet¹ most azért toldanám meg folytatással, mert felgyorsult világunkban ez a szervezet is kivette részét a változások okozta kényszerből.

Az AKISZ-ból lett AKIOSZ 1997-ben a következő észrevehető változást jelentette a szervezet életében:

Egyénenként az alkotó „nagyobbnak, többnek” érezheti magát azáltal, hogy e betűszóban a nagy O országot jelent. Megnövelte az írók, költők önbizalmát, hogy nincs a pejoratív „amatőr” megkülönböztetés.

A regionális vagy városi irodalmi és kulturális csoportok bátrabban fordulnak támogatásért az önkormányzatokhoz, mert az illetékeseknél a meggyőzés erejével hat az „Országos” szó. Könnyebbé vált a pályázatokon való támogatások elnyerése a létezésünkhöz, folyóirataink életben tartásához.

1999 után nagy jelentőségű pozitív előrelépést jelentett a 2000-ben megfogalmazott kormányhatározati törvény a közhasznú szervezetekről. Ebben a témában először 2000. március 2-án tartottunk országos vezetőségi értekezletet, amikor átgondolásra tett javaslatot az elnökség. 2001. január 9-én hoztunk határozatot arról, hogy megpróbálunk megfelelni a kiemelten közhasznúság követelményeinek. A távoli cél elérése érdekében történik minden, hogy szervezetünk működése könnyebbé, anyagilag jobbbá váljék.

A törvényt „az országgyűlés a nem kormányzati és nem haszonélvező szervezetek hazai hagyományainak megőrzése, társadalmi szerepük növelése, közhasznú működésük és gazdálkodásuk értékinthetőbbé tétele, a közszolgáltatások terén végzett tevékenységük elősegítése, valamint az államháztartással való kapcsolatuk rendezése céljából” hozta létre.

A tiztagú vezetőség áttanulmányozta a hatalmas anyagot, és kérte a Fővárosi Cégbíróságot, hogy indítsa el szervezetünk kiemelten közhasznúvá nyilvánításának folyamatát. Ez a folyamat most érkezett el oda, hogy 2003. április 12-én közgyűlésen szavazással döntöttünk sok kérdésben, ami az ügyintézésről illeti. Konkrét eredmények még nincsenek. Figyelemmel fogom kísérni az eseményeket, és szeretnék egyik motorja lenni.

A törvény lényege:

– A kiemelten közhasznú szervezetet kedvezmények illetik meg.

– Működési és gazdálkodási rendje van.

– Felügyeleti és nyilvántartási kötelezettségekkel jár.

A legfőbb szabályok:

– Összeférhetlenségi szabály (8-9. §)

– Felügyeleti szerv létrehozása (10-11. §)

– Közcélú adománygyűjtés szabálya (12-13. §)

– A gazdálkodásra vonatkozó szabályok (14-17. §)

– Nyilvántartási és beszámolási szabályok (18-19. §)

2000 januárjától még egy lényeges betű és értelmezési változás is előbbre vitte ügyünket. Az AKIOSZ betűszóban (és már az AKISZ-ban is) a nagy K költőt jelentett. Mivel egyre több képzőművész (festő, grafikus, fotós, gyökérszobrász) csatlakozik hozzánk, bele kellett venni őket az elnevezésbe is, hogy érezzék társaságunk, szervezetünk megbecsülését. Így a nagy K képzőművészt jelent. A nagy I pedig, azóta magába foglalja nemcsak az írókat, hanem a költőket is.

Összejöveteleink továbbra is Budapesten a Nefelejcs utca 25-ben vannak, beleértve a vezetőségi értekezleteket is. Minden hónap harmadik vasárnapján 10 órától az ország egész területéről érkeznek az alkotók, hogy bemutatassák egymásnak új műveiket. Festők, grafikusok, fotósok, gyökérszobrászok ez idő alatt kiállítják alkotásaikat, mindenki örömeire. Költők, írók felolvassák rövid írásait. Az új tagok életrajzzal is bemutatkoznak. Itt csak tapssal jutalmazzuk egymást. Értékelés nincs, pedig jó lenne. De ki merné vállalni az ad hoc bírálatot alapos átgondolás nélkül? Vannak pozitív próbálkozások a **központi lapon**² keresztül arra, hogy távtanítás keretében szülessenek tökéletesebb írásművek. Ezek a jó tanácsok és pozitív példák csak azoknak mondanak valamit, akiknek mondhatnak. Aki nem tudja, hogy mit nem tud, annak a távtanítás mit sem ér. Így nincs is hasznára, csak azoknak, akik megerősítést kapnak általa. De okítjuk egymást elismert írók, költők meghívásával. Az ő előadásuk mindig látható, olvasható eredménnyel jár, ha másért nem, a személyes varázs által születnek olyan alkotások, amelyek e találkozás nélkül nem jöttek volna létre.

Az **Országos Találkozók** továbbra is évente kerülnek megrendezésre. 1999-ben Ózd városa adott helyet ennek a rendezvénynek, amelyről az előző cikkben beszámoltam.

2000-ben Vásárosnaményben, az ország legtávolabbi zugában rendeztük a XI. találkozót, mégis a remélnél nagyobb számban vettek részt a tagtársak e nagyszerű megmozdulásban. A városok képviselői az alábbi településekről érkeztek: Budapest, Aranyosapáti, Bátorfyerénye, Békéscsaba, Biatorbágy, Borsodnádásd, Budaörs, Bugyi, Debrecen, Dunakeszi, Ecsér, Érd-Parkváros, Meggyesegyháza, Miskolc, Nyíregyháza, Nyírtura, Orosháza, Oroszlány, Ózd, Pápa, Sajónémeti, Szeged, Szigethalom, Tatabánya, Újfehértó, Vasad. A ferasztó utazás ellenére is mindannyian élénken, lelkesen vettek részt a köldöttgyűlésen.

¹Megjelent a Szín 1999. évi 4/5-ös számában *Tíz éves az Amatőr Költők és Írók Országos Szövetsége* címmel.

²Címe: Kristály, az Alkotó Képzőművészek, Írók Országos Szövetségének lapja. Főszerkesztője: Prosszer G. Júlia.

SZERVEZETTORTÉNET

A XII. Országos Találkozó Szegeden 2001. augusztus 24-26 között volt. Rendezett körülményekkel, kiváló el-látással a „híros város” kitett magáért. Az Ópusztaszeri Nemzeti Emlékparkban való látogatás része volt sok más hasznos eseménnyel együtt ennek a rendezvénynek.

A XIII. Országos Találkozót Debrecenben szerveztük meg, ahol az újonnan megválasztott elnök Móré Csaba József először tartott elnöki beszámolót az országos nagygyűlésen. Mivel a közhasznúvá válás érdekében a régi elnök nem tett semmit, ezért kellett új elnököt választani. A Hortobágy és a Kilenclukú híd megtekintése is része volt a 2002-es találkozóznak.

A XIV. Országos Találkozó színhelye 2003. július 2-4 között lesz Nyíregyházán, személyenként 6 500 forint részvételi díj mellett.

Szervezetünk központi folyóiratában a „Kristály”-ban is minőségi változás tapasztalható az elmúlt négy év alatt. Évenként négyszer jelenik meg, 48 oldalon 80-90 alkotással alkalmanként. Prosszer G. Júlia főszerkesztő tollából új rovatok is indultak.

Ilyenek a „Gondolatok a könyvtárban”, amely 1-2 oldal terjedelemben a szervezet évenként megjelenő antológiájának, a regionális csoportok antológiájának, magán-személyek szépirodalmi kötetének recenzióját tartalmazza. Ebben a rovatban a főszerkesztő tulajdonába jutott, neki dedikált kötetekről szóló elemző értékelés, ajánló szöveg lát napvilágot. A kötetek megrendelésének lehetőségei és egyéb információk is olvashatók a könyvekkel kapcsolatban.

Az új főszerkesztő Vandulek Ernőné tette közzé először „házi feladat”-ként írásra serkentő inspirációs feladatát. Ez abból áll, hogy ő minden számban más-más szavakat ad közzé, amelyről különböző elképzelésekkel születnek versek és prózai írások is. Bőséges „anyag” érkezik a válogatáshoz. Az elmúlt két évben ilyen szavak köré csoportosultak az alkotások: „már, még, Miért írok?, ha, de, mégis, vágy, siker, sajnálat, szeretet”. Ezek a témák meglendíteték a tagság fantáziáját. Érdekes volt látni, hogy ugyanarról a szóról hányféleképpen lehet írni.

Az aktuális témákon kívül szinte minden alkalommal megjelenik egy eddig nem volt rovat. Mert az évfordulók kutatásra, búvárkodásra, pontos anyaggyűjtésre inspirálják az írókat embereket, hasznosak is fejlődés szempontjából. Az „Emlékezzünk” rovatban volt Vörösmarty évforduló, Kossuth évforduló és Csomagol a század – mi is leltározunk. Ez utóbbi témában 1999 decemberében az akkori elnök, Zubornyák József a következőket írta:

„...Szervezetünk fejlődik, gyarapodik, és tagjai előre, a jövőbe néznek. Mégis, volt olyan időszak, mikor úgy éreztem, nem tartozunk össze. A véleményeket nem a címzeteknek mondjuk el. Gyakran a hangulatra rányomta a bélyeget az anyagi helyzet, éppen emiatt lekurtított az újság és az antológia. De szerencsére az emberi akarat, kitartás és hűség, az írni, alkotni akarás meghozza a gyümölcsöt. Hiszen létezzünk, és a szívünket tárjuk a világ elé ma is, holnap is.

Szeretem ezt a családot, és minden egyes gyermekét. Bízom benne, hogy 2000-ben már szorosabbak lesznek a szeretet kötelékei. Az egymás iránti tisztelet, amit a ma emberének, a lassan harmadik évezredi embernek ritkán van alkalmja érezni. Kívánok ehhez erőt, egészséget és ihletet.”

A pályázati felhívások közzététele és eredményhirdetése is az újság rendszerességéhez tartozik. A legérdekesebb pályázat volt eddig a „Van Gogh Cafe”, amelyet Bajczi Mihály alkotótársunk nyert az *Arles-i levél* c. versével. (Debrecen)

A legközvetlenebbek a különféle civil szervezetek által meghirdetett pályázatok. Ezek oktatási célú, vagy évfordulóhoz kötődő felhívások, amelyekre sok száz alkotás készül, amelyek közül a legjobbak jutalmul antológiába kerülnek. A Vörösmarty évfordulón tőlem is került az antológiába akrosztichon és parafrázis. A Győri Pannon Szövetség pályázata azért közkedvelt, mert évenként más-más témában méretheti meg magát, aki akarja, és pénzjutalom is jár az antológiában való szereplés mellett.

Sokunknak irodalmi sikert hozott a Békéscsabai ITEM Kiadó az általános iskolák részére megjelentetett *Ünnepek, Ünnepi beszédek, Iskolások szavalókönyve* c. antológiákkal, amelyekben 5-7 alkotással szerepelünk személyenként.

Az alkotók által megpróbált új versformák is – legalább látványban – újat hoztak. Így születtek a képversek, akrosztichonok, és a tartalmi szempontból más haikuk és nekrológok.

A lap azokról a fontos eseményekről is hírt ad, amelyek a régiókban történnek. Ilyen nagyobb események voltak:

- Dunántúli költők találkozója. Pápa (1999. 2. szám)
- Eseménysorozat a debreceni csoportnál (2000. 4. szám)
- Szabolcsi író tábor (2000. 4. szám)
- Az AKIOSZ képzőművészei Debrecenben (2001. 4. szám)

A Gyermekszarok szinte folyamatosan jelen van a lapban 4-5 éve.

A legújabb rovat 2002-ben jelent meg először, a *Kitekintő* címet viseli. A főszerkesztő készíti a társfolyóiratokról ezt a cikksorozatot. Itt mutatták be a „Kláriss” és a „Kosszorú” c. irodalmi és kulturális társfolyóiratokat.

Egyre több vidéki csoport alapít saját lapot, érthető okokból. Ezek: a központi lap anyagainak függvényében negyedévenként 28-48 oldalig terjed. Ezek között bérelt oldalak is vannak 2 500 forintért. A bérelt oldalon csak a bérlő alkotásai szerepelhetnek. A fontos információk, felhívások, beszámolók is sok helyet foglalnak el. Így a szerepelni vágyó 180 szövetségi tag jó, ha évenként két alkalommal egy-egy alkotással eljut az olvasókhoz. A tagdíjat fizetőkön kívül (ami évi 3 000 forint) vannak pártoló tagok, akik néha támogatást adnak. Ezért őket is szerepeltetni kell. A tagdíjért évenként jár 4 újság.

Tehát a szükség hozta létre a **regionális lapokat**. Gyakrabban tud helyet adni a tagok részére, mert nem állnak

olyan sokan sorban, hiszen már 8 lapunk van, a tizedik év-forduló évében csak négyen voltunk: Központi, Pápai, Ózdi, Debreceni Kristály. Ma, 2003-ban él a Pécsi Szivárvány, a Nyíregyházi Kristály magazin, és időnként feltámad néhány „halott” lap is. Most van indulóban a Balatoni Kristály.

A szerkesztőségek maguk teremtik elő a nyomdaköltséget a lap árából, a bérbe adott oldalakból, és néha „dobott” önkormányzati támogatásból. Egyik lap sem dúskál a pénzben, inkább borotvaélen táncolva él csak. Magánújságok is kinőtték magukat az AKIOSZ kebelén. Ilyenek: az 5 évig élt Hajnali Fény Szigethalmon, a Csillagfény Veszprémben (veszprémi publikálók pénzéből). Jó starttal indult a Pécsi Szivárvány, amely színes borítóval kezdte működését ez évben.

Szervezetünk elmúlt 14 évét áttekintve elmondhatjuk, hogy minden vészen át érdemes volt megélni ezt az időszakot. A kezdeti nehézségektől közösen vívtunk meg minden harcot önmagunkért és a közösségért.

Ezek az eredmények, – amelyekre talán büszkéek is lehetnénk – saját erőnkől fakadtak. Önmagunkat neveltük, tanítottuk, és mindig a jó példát követve tanultuk egymástól a legtöbbet. Sikereink most a 14. évben azzal örvendeztetnek meg sokunkat, hogy már a társadalom is felfigyelt ránk. Még nem kaptuk meg a kedvezményeket, amelyek az Írószövetséget megilletik – ez még várat magára. De az már örvendetes tény, hogy a Who is Who Svájci Kiadó Világirodalmi Enciklopédiájába szervezetünkben néhányat meghívott. A feltételek, amelyeknek meg kell felelni, valóságosak, kézzel megfoghatóak, de pénzzel meg nem válthatók. Ezért érzem értékes megbecsülésnek. A feltételek:

- Az enciklopédiában már benne szereplő ajánlása;
- Országos ismertség;
- Legalább öt megjelent könyv.

Ezen feltételek mellett Horváth-Hoitsy Edit lektor (Bp.) Prosszer G. Júlia főszerkesztő (Újfehértó), és jómagam szerepelünk a 2004-ben megjelenő Kék Enciklopédiában.

Jövőre, a 15. évforduló kapcsán érdekes lehetne a szervezet múltját csak az évenként megjelent antológiák elemzésével áttekinteni. A következő szempontok talán átfogó képet adnának ehhez a szervezet 15 éves fejlődéséről:

- a megjelent alkotások színvonalának, stílusának fejlődése, alakulása;
- a szerkesztésben tapasztalt előrelépések.

Mindkettő azért fontos, mert látható bizonyítékai a szervezet életének, és az egyéni frói fejlődésnek. Mindkét szempontnak több alternatívája is érdekes lehetne.

Most, egy évvel a 15. évforduló előtt a számomra legnívósabbról szólnék, annál is inkább, mert közülünk, szerkesztők közül nincs, akinek ez tanult szakmája lenne. Mindenki autodidakta módon indult el és érkezett el sok tapasztalat után ehhez a szép kivitelű milleniumi antológiához.

Címe: Kristály 2000; címlapján Dávid László: Attila a hunok királya (fafaragás), hátsó borítóján Magyarai Mar-

git: Fák (foto). Kiadó: az AKIOSZ elnöke, Zubornyák József, elnökhelyettes Móré Csaba József, elnökhelyettes Bánfi Tibor. Főszerkesztő Prosszer G. Júlia, Vandulek Zsóka. Lektorok: Horváth-Hoitsy Edit, Deel Vilma. Készült a Tipo Drawo Bt. Nyomdatuzemében.

A 285 oldalon 131 író-költő szerepel 278 irodalmi alkotással, 46 képzőművészeti alkotással (fekete-fehér grafikák, színes fotók festményekről).

Öröm ránézni aranyszínű borítójára, jó megsimogatni fényes lapjait, jó belelapozni, mert szemem gyönyörködtező illusztrációi felvidítják a lelket. De legjobb leülni vele egy olvasólámpa alá és olvasni, olvasni, elmerülni benne.

A regionális csoportok tevékenységébe nem láthatunk bele igazán, mert a központi lap is csak a nagyszabású rendezvényekről tudósít mindnyájunkat. Azért, hogy a Tisztelt Olvasónak némi betekintése legyen legalább egy regionális csoport munkájába, a saját csoportom legutóbbi négy évről számolnék be a következőkben.

A Pápan publikáló alkotók a Dunántúlon 54-en vannak. Egy-egy nagyobb rendezvényen részt is vesznek. Tagok között már sehol sem tesznek különbséget abból a szempontból, hogy fizet, vagy nem fizet tagdíjat a központhoz. Mi a kezdetektől egyformának tekintettünk mindenkit. A tagdíjfizetés nem kötelező. Csak egy a fontos, hogy az irodalmi alkotások elfogadhatóak legyenek.

A szorosan pápainak tartott, és a város vonzáskörzetébe tartozó alkotók 28-an vannak. Minden hónap második vasárnapján délután találkozunk a Várkastély hármasszámú termében 15 órától 17 óráig. Ezeken a megbeszéléseken kerül sor új alkotások felolvasására, rendezvényeink megtervezésére, a feladatok kiosztására. Nem kötelező a részvétel, mindenki eljön, aki ráér és van mondanivalója a társaságnak.

Az 1999-es év legnagyobb rendezvényéről Horváth-Hoitsy Edit lektor tollából következzen egy visszaemlékezés a központi „Kristály” X. évf. 2. számából:

„Pápa, 1999. április 10. A KÖLTÉSZET NAPJA A PÁPAI KRISTÁLY JUBILEUMA

Közösségben a Költészet Napját ünnepelni: igazi élmény – hátha még ez az ünnep, mint jubileum kettős!

Ugyanis éppen öt éve létesült a Pápai Kristály nevű irodalmi lap, amely az AKIOSZ regionális lapjának jegyzi magát, ám valójában fejlődésének vonala teljesen önálló, nívója pedig bizonyítva vetekszik néhány professzionális lapéval. Tekintélye van, s helye a város kulturális életében, amely élet hagyománytisztelő, de mindig megújulásra kész.

Csodálatos az idő. Simogat a langy-meleg, biztatnak a zenge zöldek. Könnyű elhinnünk, hogy mindez érettünk van, azokért, akik a nyugtalan, torzult értékrendű világban még hisznek oly elavult fogalmakban, mint a szépség igazsága és a belső tisztaság. A megszarolt, vagy kiszarolt természet velünk van – legalábbis e kijelölt napon.

A Pedagógus Otthon tágas előadóterme fogadja a meghívottakat. Jönnek is. Ilyen nagy érdeklődésre maguk a

SZERVEZETTORTÉNET

rendezők sem számítottak. Alaposan megtervezett műsor kezdődik – vers- és prózamondás zenével, énekkel, táncal színezetten. ...Már a harmadik óra felé tartunk, az érdeklődés nem csökken. Díjkiosztás... Amíg a helyiség vacsorázó teremé alakul át, városnéző séta következik a vendégek számára: bekukkantás a gyönyörű barokk templomba, ahol éppen mise van. Látogatás a Református Kollegiumban, egy kis csatangolás a belváros ódon utcáin, történelmi házak előtt, majd visszatérés a terített asztalokhoz. Arról győznek meg bennünket, hogy a magyaros vendéglátás kora még nincs mindenütt letűnőben. Maradnánk még, nagyon is szívesen, de messze van Budapest. Hosszú az út a meghitt világ után, a magunk rideg, nagyvárosi otthona vár.

Kivételes nap múlt el, bátorító, biztató: értékeket őrizni és vinni tovább... Köszönet érte a pápaiaknak!"

Abban az évben kitüntetésnek vettem az önkormányzat egyszeri támogatását, amelyet a nagyszabású rendezvényhez adott. A 40 ezer forintból még maradék is keletkezett, ezt az újságunk nyomdaköltségéhez téve fellélegeztünk, hogy a nyugdíjamból nem kell kipótolni, és biztosítva lett az évenként négyszeri megjelenés.

Minden év októberében rendezik Bakonyszentkirályon a **Parasztköltészet Napján** Nagy Bálint tiszteletére az országos szavalóversenyt. Abban a megtiszteltetésben van részem, hogy zsűritagként vehetek részt ezen a rangos rendezvényen. A szavalóversenyen elhangzott Nagy Bálint bakonyszentkirályi, Szekeres Endre székesfehérvári, Hegedűs Jakab szápári, Kapcsándy Sándor dácai parasztköltők versei meggyőzték a szépszámú hallgatóságot arról, hogy mindig olyan emberek fejezték ki és vitték előbbre a nép eszméit, akik egyenes gerinccel cselekedtek, és tudták a helyüket. A parasztköltők és a népi írók ilyenek voltak és ilyenek ma is. Örömmel tölt el a tudat, hogy az ifjú és a kevésbé ifjú irodalombarátok körében is kezd lelki szükségletté válni a versek hallgatása és olvasása is.

Az ezredforduló tavaszán a Magyar Olvasástársaság Pápán tartotta „Szép szó és kép” c. konferenciáját. Számomra legemlékezetesebb előadások voltak: Jankovics Marcell: Szöveges szimbolizmus; Zika Klára: A televízió és az írásbeliség.

A Költészet Napján 2001-ben is mint az előzőekben a társművészetekkel karöltve ünnepeltünk.

A Jókai Mór Városi Könyvtár olvasótermében irodalom, zene és képzőművészet adott a hallgatóság számára maradandó élményt. A Balaton-felvidéken élő művész-házaspár Boda Balázs és Oláh Kati képről festménykiállításával kezdődött az ünnep. Szabó Attila művészettörténet tanár (Győr) mutatta be a művészeket: „Amikor először léptem be óbudavári faluszáli otthonuk tárt ajtaján, és végigsétáltam kertjükben, arra gondoltam: a benne elhelyezkedő tavacska, a patakpart, a tisztás, a virágok, a festett képek és a belőlük sugárzó harmónia őket tükrözi, róluk beszél. Képről nevezik magukat – és valójá-

ban találó ez a név. Kírják magukból, és a festményekbe átfogalmazzák életútjukat, világlátásukat. Abból a világból hoznak üzenetet, amely bennünk él, formálódik napról napra, képről képre. A harmóniáról, a rendről, a szépségről, az összefogottságról szólnak... Ők olyan életmódot választottak, amelyben hangsúlyos szerepet kap a családi lét oltalma, a természet közelsége, a kert munkájának öröme, az alkotás folyamata. Ez az ősi modell a legtávolabbi idők Édenét idézi.”

Ebben az évben újdonságnak számít, hogy több civil szervezet meghívásának tudunk eleget tenni. Ünnepi köszöntők, alkalmi beszédek elmondására kértek fel. Miután 2000-ben a Veszprémi Helyőrségi Művelődési Házban Férfi-Napi ünnepi beszédet mondhattam, így került sor most Pápán is ugyanannak a szövegnek az elmondására az 590 tagú Nyugdíjas Egyesületben.

Az Idősek Világnapján 2001. október 1-én a pápai színházban elmondott meditációt 480 hallgató elismerő tapsa kísérte.

Irodalmi és kulturális csoportunk 2002-ben 10 éves lett. Ebből az alkalomból szerkesztettem a Szivárványhíd c. antológiát. A benne szereplők támogatása és Dr. Kovács Zoltán országgyűlési képviselő és polgármester 80 ezer forint ajándéka révén jöhetett létre. Ő, aki az ajánlást is írta könyvünk elé. Részlet az ajánlásból: „Tíz éve már, hogy a Kristály hasábjain tudósítanak létezésükről alkotásaikkal. Aktív jelenlétük városunk irodalmi rendezvényein, klubjaiban színesebbé teszi életünket. Ők azok az alkotók, akik azért ragadnak tollat, hogy a szó erejével gondolkodásra készítsenek, tévhiteket oszlassanak és terjesszék az isteni gondviselés fontosságát... Az antológia a Szivárványhíd címet kapta, azért, mert a színes szavakból szőtt, rajta vezető út múltat, jelent és jövőt kapcsol össze. Meleg szeretettel ajánlom az irodalom és a képzőművészet kedvelőinek.”

A 214 oldalon 63 alkotó mutatkozik be az ország egész területéről. A címben szereplő szivárvány színei elsősorban Bíró Károly pedagógus festőművész képein, átvitt értelemben pedig a versek sokféleségében vannak jelen kötetünkben. Városunk festőjének képeiből 22 színes fotó díszíti az antológiát. Az évtizedekkel ezelőtt készült festmények a város akkori részleteit örökítették meg, amelyek ma már átalakultak vagy nem is léteznek. Ilyenek: vízimalom, Tapolca part, közlék, városzélek. A könyvbemutató előtt gyűjteményes kiállítást nyitottunk meg.

A 2002-es év újabb örömet is szolgáltatott a csoportunknak: az Országos Széchenyi Könyvtár és a Pápai Művelődéstörténeti Társaság „Közgyűjteményi Tudományos Napok” címen konferenciasorozat első találkozására hívta az irodalom iránt érdeklődő polgárokat. Ezen a kiállítással egybekötött előadásorozaton a Pápai Kristály, a Szivárványhíd c. antológia és a saját könyveim közül az Álomvaló c. tanyatörténet kapott meghívást és szerepelt a tárlókban. Úgy érzem, a 4 autóbusszal és gépkocsikkal érke-

ző pápaiak méltó módon képviselték városunkat a fővárosban. Külön öröm számomra, hogy ebben a reprezentatív válogatásban a Pápai Kristály és jómagam is szerepelhettem.

Folyóiratunkban kísérleti jelleggel próbálkozunk új formákkal és megújult tartalommal is jelentkezni. A kezdetektől tematikusan szerkesztett lap példának számított a nagy szervezeten belül. Megpróbáltak valamit mindig átvenni tőlünk, ilyenek: a témakörök szerint közölt versek, a bérbe adott oldalak stb. Most egyfajta versírási módot kínáltunk kipróbálásra. Kis-Kapcsándy Sándor néhány versének címét és első versszakát elküldte még két alkotónak folytatásra. Az így született versekből lett a „Három költő keresi a rímet” c. két oldal. Ezzel azt szeretjük volna megmutatni az olvasónak, hogy ugyanarról a témáról annyi-féleképpen lehet gondolkodni, ímni, ahányan vagyunk.

A 2003-as év első összevont számának megjelenése után talán lehet annyi megjegyzést tenni bizakodóan, hogy a képzőművészetről szóló vezércikkeink (Gábrrielné Jáger Teréz tollából) értelmes és érdekes munkát takarnak. Ismeretterjesztő cézzal próbáltunk elhunyt festőket bemutatni, akiknek városunkhoz való kötődése kétségtelen, és ezért büszkéek vagyunk rájuk. Az AKIOSZ betűszóban a nagy K a képzőművészetnek így adja meg a lap a lehetőséget a nyilvánosságra. Eddig rendezvényeinket tettük szebbé a képzőművészeti alkotások bemutatásával, mostantól a lapunk is szolgálja őket. A 2002-ben elkezdett képzőművészeti cikk-sorozatban színesben adtunk hírt Bíró Károlyról jubileumi antológiánkban, Istene-Iscserekov András az őszi-téli számban, Birkás Béla pedig a 2003-as tavaszi-nyári szám vezércikkében szerepel. A méltatlanul mellőzött pápai festők nyilvánossági lehetőségét szeretnénk ezzel megnyitni. Legfontosabb alkotásaik díszítik lapunk belső oldalait is. (Jó lenne, ha mások is, akiknek nagyobb a lehetőségük, tennének valamit!)

Még a zenével való írott kapcsolat várat magára, de ki fogjuk találni a mikéntjét. Nem gondolom, hogy elég az apró kottafej-pöttyök közreadása, mint más lapban ez látható, de nem olvasható. Mi azon gondolkozunk, hogy a zeneszerző bemutatásával együtt kellene talán egyetlen művet közreadni, ami lejátszható, leszozlmizálható és azonnal énekelhető. Mert „mit sem ér a vers, amit senki sem olvas” – elv alapján – gondolom én, mit sem ér a dal, amit senki sem énekel!

Az összevont számokról kell szólnom: idő és pénzigényes a folyóirat szerkesztése, amit valójában egyedül végzek a postázási, levelezési munkálataival együtt. Rá kellett jönnöm, ha megemelem az oldalszámot, csak kicsivel több a munka, de lecsökken a csomagolás a felére, az inkasszálás, a levelezés is. A nyomdaköltség pedig alig több a szimpla, negyedéves lapnál. Három éve már, hogy évente kétféle összevont számmal jelentkezünk. A megtakarított időben eleget tudok tenni meghívásoknak különféle klubokba: író-olvasótalálkozó, amelyen magamról beszé-

lek, verset mondok, novellát olvasok föl. Ezt a közvetlen kapcsolatot azért szeretem, mert azonnali visszajelzést kapok a hallgatóságtól, pl.: „tessék még mesélni!”, „de kár, hogy vége van!” Ezek a megjegyzések és a csillogó szemek a fizetéseim egy virágcsokor kíséretében.

Az Amatőr Könyvtár sorsát – amelyről négy évvel ezelőtt cikket írtam – át kell gondolni. Az Árkádia Kávéházból való áttelepítés látszott legmegfelelőbbnek a következő okok miatt: az egyik, hogy a 64 kötet 50-re csökkent „enyveskező” kávézó ügyeskedése által. Ez a tény önmagában örömet is jelentene, ha biztosak lennénk a „tolvaj” jó szándékában, mármint abban, hogy versszerető és olvasó egyén lévén, önmagát jutalmazza, „ajándékozza” meg egy kötettel. De ha csak a birtoklás öröme vezérli, vagy a cselekedet „meg merem tenni” veszélye, már nem egyértelmű a megtétele. A másik, döntő érv az volt, hogy nem lehetett igazán ellenőrizni a kávézó érdeklődésének őszinteségét.

Az 50 könyv ajándékozási jegyzékbe foglalva a Pápakovácsi Általános Iskola könyvtárába került. Dr. Orbán Jenőné igazgatónő felügyelete alatt a kollégák kézikönyvként használják, és a tanulók is kikölcsönözik.

Összegzésféle

A regionális csoportom átalakulása a 12 év alatt azt a képzetet sugallja, hogy ma már egyének köré csoportosulva van szüksége a városnak arra a munkára, amire mi képesek vagyunk. Így kerülhetett sor arra, hogy a színház igénybe vette a 40 évi pedagógiai szolgálatban, ezen belül 10 évi szakfelügyelői tevékenységemben szerzett rutint, amellyel szinte lámpaláz nélkül nagyobb közösség előtt is képes vagyok beszélni. A színházi Költészet Napon 2003-ban Patka Heléna: *Ady Endre Csinszka tekintetében* című önálló estje elé ünnepi köszöntő³ mondására kért fel Veszpréminé Turcsányi Valéria igazgatónő.

Csoportunk legjobb szavalói is meghívást kapnak különféle civil szervezetektől rendezvényeikre, mert éppen arra a személyre van igényük. Pl.: Horváth Lászlóné országos szavalóversenyt nyert versmondónkat a Nyugdíjas Egyesület minden alkalommal igénybe veszi.

Úgy gondolom, érdemes mindenkiben fejleszteni azt az egy képességet, amiből benne több van másoknál, mert abban érhet el sikert a szervezők megnyugtatására és a hallgatók örömére. Még az sem baj, ha nyugdíjas már az illető, meg kell adni a lehetőséget neki arra, amiben művészi élményt nyújthat.

A saját példámmal tudnám alátámasztani: A Pápai Nyugdíjas Egyesület áprilisi tavaszköszöntőjének, az Idősek Világnapi műsorának és a karácsonyi koncertjének megszervezése, levezetése évek óta a feladataim közé tartozik. Ezeket a nagyobb rendezvényeket a színházban vagy a sportcsarnokban tartjuk, ahol konferálok is.

³ P. Tófeji Valéria: *Ünnepi köszöntő a Költészet napján* című írása olvasható a folyóirat 24. oldalán.

SZERVEZETTÖRTÉNET

(Természetesen tiszteletdíj nélkül, csupán úgyszeretből!)

Lapunk 9 éves szerkesztése alatt egy kicsit beletanultam a folyóirat készítésének munkálataiba. Ez idő alatt három antológiát adtunk ki mi, a pápai csoport az én szerkesztésemmel. Közben nyugdíjas társam G. Szabó Lenke: *Lelkem virágai* c. könyvét is elkészítettem a saját (most nyomdában lévő) nyolcadik kötetemmel együtt. Talán ezeknek a munkáknak a megfelelő színvonala miatt kaptam felkérést a Veszprém Megyei Nyugdíjas Egylet 10. évfordulójára kiadandó jubileumi antológia megszerkesztésére 2004-ben. (Már elkezdtem a szervezést.) Mivel a megyei vezetőség tagja vagyok, nemcsak a város, a megye is utánam nyúlt.

A társadalmi körülmények nem nagyon kedveznek az emberi-művészi kiteljesedésnek. Lám, évtizedeknek kellett eltelniük, amíg egy ember közösségért végzett erőfeszítéseit, kitartását, türelmét észrevették. Ezek a mulasztások végzetesek is lehetnek akár, hiszen mindenkinek nincsenek erős tartalékai a kivárásban. Úgy érzem, a külvilágról összegyűjtött ismereteink messze fölötte vannak a hasznosított tudásunknak. Talán rosszul bánunk önmagunkkal és egymással.

Kultúránknak ez a beidegződött része sajnos nem dobható ki és cserélhető le egyik napról a másikra. Úgy érzem, nagy a szakadék a babérkoszorús homlokú, hivatásos művész és a közönséges halandó művészi téren elért sikerei között. Sokat kell harcolni még akkor is, ha már elért valamit. Kapcsolatok híján lehet, hogy sosem kap elismerést. Az örömmel végzett, művészi jellegű alkotó tevékenység ellenszolgáltatás, elismerés, juttatás nélkül csak kivételezettek számára lehetséges. Ehhez kell a minimálisan biztos anyagi háttér, nyugalom a családban, türelem, kitartás a kivárásban, az elvégzett munka örömeinek megérzése.

Hajlamosak vagyunk elfelejteni, rácsodálkozni, élményként befogadni a természet és az emberi természet fontos jelenségeit. Közömbösen elmegyünk a „csodák” mellett. Művészi alkotás pedig csak a megélt élményekből jöhet létre. Ezért érzem fontosnak sok megélt élményem alapján az életrajzi ihletésű írásaimat, mert az élet diktálta azokat tollba.

Az önkifejezés széles skáláján megtalálni azt az egyet, ami önmagunk megelégedésére és mások örömeire szolgál – ez a feladat.



ANDRÁSSY MÁRIA

SÉTA A BUDAI ERDŐBEN

Zöld könyv. Budapest természeti környezete, mint közművelődési színtér. (Bp. 2002, Budapesti Művelődési Központ Módszertani füzetek. Különszám.)

(Oltványi Adorján emlékének.)

Ki volt ő? Senki. Egy magyar „turista”. A nagyapám.

A boldog békeidőkben, a harmincas évek végén, óvodásként minden héten egyszer elvitt – ma úgy mondanám sétálni – ő úgy mondta kirándulni, a Budai Hegyekbe. Fogta a kezemet, jobbában szöges turistabot, rajta dupla sorban, apró szögekkel felvert plakettek, mindazokról a túra helyszínekről, amelyeket felkeresett.

Megadta másként is a módját. Gोजzer varrott cipő, gyapjú harisnya, térdnadrág, lóden zeke, zöld kalap, hátán „rucksack”, benne a nagyanyám készítette tífórai.

Kezét fogva láttam először harkályt, talán mókust is, és tanultam meg tőle, hogy van sárga- meg fekete-gergő. Nem volt biológus, államhivatalnok volt, de turista.

Aztán felfordult a világ. Ő pedig 1945 februárjának végén ismét felöltötte a térdnadrágot és a zekét. Közel hetven évesen „reaktíválta” magát, és elindult a Vérmezőtől Lágymányosra, abba az intézménybe, amelynek egykor az igazgatója volt – romot takarítani. Mert a fizetség egy tál meleg étel, s így nem kellett neki is apasztani a hosszú ostrom után megmaradt csekélyke készleteinket. Gyalogolt oda is és vissza is, de hisz mint turista, edzésben volt. Tehetett ezt néhány napig, azután a széles Alkotás utcában halálra gázolta egy orosz katonai teherautó.

Turista öltözékben temették el a kertben.

Mi közöd mindehhez nyájas olvasó?

Amikor a Zöld könyvet olvastam, úgy éreztem, nagyapám mellett van, és ismét fogja a kezem. Újra együtt sétálunk a budai erdőben.

Mert ahogy a bevezetőben dr. Isépy István docens, az ELTE Botanikus Kert vezetője írja, a kötet „Azoknak szól, akik felismerik, hogy a természet megőrzése érdekében legfontosabb lépés az élővilág megismerése – varázslatos szépségével, sokféleségével történő – személyes kapcsolat kialakítása.” Így a közreadók szándéka szerint a népművelők és a pedagógusok mellett segítséget nyújthat a sétára induló, kiránduló családoknak is.

A könyv nyomán a természetjárók, mintegy koncentrikus kört alkotva, egyre messzebb merészkedhetnek Budapesttől.

Az első fejezet: *A város zöldje, helyi jelentőségű természetvédelmi területek.* Bognár Attila László munkája. A fővárosban hét országos jelentőségű természetvédelmi területen túl, huszonkét helyi jelentőségű, védett természeti érték van. A könyv egy nagyméretű térképen jelzi helyüket, majd valamennyi leírása mellett eligazodásul bélyegnyi térkép, hol és hogyan találhatjuk meg őket. Meglepetések: a budai Várban, egy műemlék épület kert-

jében van például az óriási szőlőtőke, a második kerületben egy 500 éves hársfa, ugyancsak a második kerületben Fedák Sári elpusztult villája hajdani kertjének maradványaként egy 120 éves libanoni cédrus. Arborétumok, botanikus kertek, no meg az Állatkert. A fejezet minden oldalát (és hátul a jegyzetanyagot, bibliográfiát) parányi Budapest címer jelzi.

A második fejezet: *Arborétumok, botanikus kertek és közparkok,* szerzője Tar Teodóra. A városban négy arborétum, botanikus kert van, de látogatást tehetünk a könyv segítségével Alcsúton, Gödöllőn, Vácrátóton. Megismerjük a kertek rövid történetét, jellegzetességeiket. A hét városi park (a Margitszigettől a Vérmezőig) történetének ismertetése után javaslatot olvashatunk a séta útvonalára. Valamennyi leírást féloldalnyi térkép egészíti ki, bejelölve a legfontosabb látnivalókat. A fejezet piktogramja egy kis virág rajza.

A harmadik fejezet: *A Pilisi Parkerdő,* írója Túri Zoltán. A fejezet elsőként bemutatja a Pilisi Parkerdő Rézsvényintársaság, valamint a Budapesti Erdészet tevékenységét, valamint az állami erdőgazdálkodás feltételeit, majd megismerteti az olvasót a budapesti erdők múltjával és jelenével. A Rézsvényintársaság területén tíz erdőzet van, mindegyiknek megtaláljuk címét, telefonszámát, és felsorolja az egyes helyszíneken található parkerdei berendezéseket, kényelmi szolgáltatásokat. Kiemelten szerepel a Visegrádi Erdészet területén található Erdei Művelődés Háza, a visegrádi Kiránduló Központ, a Bertényi Miklós Fűvészkert, valamint a Budai Erdészet által fenntartott Budakeszi Vadaspark és az Erdészeti Információs Központ tevékenységének leírása. A piktogram a gyűrűs Hunyadi holló.

A negyedik fejezet *A nemzeti park,* Fűri András munkája. A bevezetés a nemzeti parkok kialakítása, a szervezeti rendszer és a közművelődési lehetőségek bemutatása, amelyet kiegészít az országban lévő tíz Nemzeti Parkot felülmúló térkép. A továbbiakban a fejezet a Budapesthez legközelebb található Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság kínálatának bemutatása. Az Igazgatóság Királyréten Oktatóközpontot, Esztergomban ún. Fogadóközpontot működtet. Területén nyolc tájvédelmi körzet, és tizennyolc természetvédelmi terület található, Vértesszőllőstől Rétszilasig, Vácrátóttól Peregig. A cikket kiegészíti a Nemzeti Park területén található más intézmények által üzemeltetett helyek (pl. Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szentendre, Mátyás Király Múzeum Visegrád) felsorolása. Piktogramja a Park címere, folyók felett repülő madarak ábrázolása.

Engedtetsek meg néhány megjegyzés. A könyv véleményem szerint kifejezetten az érdeklődő nagyközönség számára lehetne a leghasznosabb. Nincs beárzva! Kapható vajon könyvtári forgalomban?

És még egy: miért szerepel az alcímben a Budapest megjelölés! Ez ahelyett, hogy kitárná, szűkíti a könyv iránti érdeklődés felkeltését, hisz segítségével elutazhatunk Pilismarótra, Gödöllőre, Ócsára, összesen vagy harminc nem budapesti helyszínre is.

Miközben gondolatban ezt az írást formálgattam a

metrón, velem szemben bájos fiatal lány ült, talán gimnazista. Edzőcipő, farmer, orkándzseki, parányi piros hátizsák. Elmélyülten tanulmányoz egy térképet, meglehetősen összehajtja: *A Budai-hegység turistatérképe*. Öröm látni, hogy újra és újra felnő az új generáció! Szerettem volna kezébe nyomni a hátizsákomban lapuló *Zöld* könyvet.

SZÓKIMONDÓ

Hajdúszoboszló kulturális havi folyóirata. 2003. április

A hatvanas-hetvenes években vidékszerte interjúzva, a beszélgetésekben rendre előkerült, hogy a településnek – nem városnak, hanem nagyközségnek – hajdanán napilapja (olykor több is), sőt folyóirata volt. Az egy akol egy pástor időszakában, amikor lehetetlen volt lapengedélyhez hozzájutni, ez mesebeli történetnek tűnt.

Úgy gondolom és talán gondoltam hajdanán is, a polgár-létnek elengedhetetlen velejárója, hogy társadalmi nyilvánossága megkapja a maga orgánumait.

Most pedig kezembem tarthatom Hajdúszoboszló kulturális havi folyóiratának aktuális számát. Nem akármilyen, időnként felbukkanó kiadvány ez, hisz címlapján arról tudósít, ez a VIII. évfolyam 4. száma, összességében pedig a LXXXVI. azaz a nyolcvanhatodik. Kiadja a Kovács Máté Városi Művelődési Központ és Könyvtár. S büszkén hirdeti magáról: kapható a hajdúszoboszlói kulturális intézményekben, az utcai árusoknál, s előfizethető.

A lap alcíme szerint a következőkkel foglalkozik: Szoboszló * Kultúra * Irodalom * Mozi * Népművészet * Zene. Persze a folyóirat valós tematikáját ebből az egy számból nehéz kirajzolni, hisz lassan eléri a századik füzetet. Úgy vélem azonban, hogy valószínűleg magas szinten megfelelnek vállalt kötelezettségeiknek, mert ebben az egy számban szinte valamennyi megjelölt tárgykörből szerepel írás.

A Szoboszló megjelölés nyilván a helytörténetre utal. A témából három írás olvasható ebben a számban. A *hajdúszoboszlói „németek” jóvátételi munkája a Szovjetunióban II.* a Hajdúszoboszlóról elvitt mintegy 120 férfi és nő sorsa alakulásának bemutatása. Hiteles számuk nem ismert. Az 1945 első napjaiban deportált szoboszlói lakosok teljes névsorára mindez ideig, hosszú levéltári kutatómunka során sem sikerült ráakadni. Az elhurcoltak sok tagja sohasem látta többé városát.

A *Sárguló lapok között* rovat *A Szoboszló és Vidéke* című hetilapban száz éve, a *Független Hajdúságban* hetvenöt éve, valamint a ma is létező *Hajdúszoboszlóban* huszonöt éve megjelent számaiból közöl részleteket.

A település története polgárai életén keresztül is megrajzolható. Az előző öt számban a nekem ismeretlen Hornyák Dezső szoboszlói közéleti férfiú életét mutatták be folytatásokban. Jelen számban *Martonvásár és az óvodaügy nagyasszonya* címmel leánya, Harcsa Tiborné portréja olvasható. Az asszony óvónő, a Magyar Köztársaság

Ezüst Érdemkeresztjének tulajdonosa. A város szülötte, 1976-ban méltatlan körülmények között volt kénytelen elköltözni innen. Ha nem így történik – véli a cikk – akkor most Hajdúszoboszló büszkélkedhetne az általa alapított, világhírű Óvodatörténeti Múzeummal.

A *Dokumentumtár* rovatban a város kulturális életében meghatározó eseményeken elhangzott köszöntőket, ünnepi- és avató beszédeket adják közre. Most két, 2003. március 15-én elhangzottat.

Néprajzi ismereteket közöl az *És harmadnapra feltámadott halottaiból...*, amely a húsvéti ünnepkőről szól, és a *Csigacsontok*, amely a Bocskai István Múzeum kiállításán látható lelet alapján ismert meg a világszerte ismert és Magyarországon még a huszadik század elején is élő népi játékkal. Néprajzi indíttatású *A népművészet mesterei 4.*, amely Galánfi András faragó, művésztanár munkásságát mutatja be.

A város kulturális eseményeihez kapcsolódóan olvashatjuk Bence Ilona színművésznő, Borbély Szilárd költő és Dede Tamás fotográfus portréját.

A *Mit kínál az április?* rovat a város valamennyi kulturális intézményének (a mozitól a múzeumig) havi programnaptára.

A lap melléklete a *Nótafa*, amely a megye hagyományörző együtteseinek tájékoztatója. E lapban a 25. számát adja közre.

A *Szókimondó* kétféle, azaz 32 oldal, szép, többszínnyomású borítóval, jó tördeléssel. Sajnos a fényképanyag nyomása nem mindig sikerült maradéktalanul.

Ez a szám egy furcsa című cikkel indul: *Búcsú két emblémától*. A lapot az indulástól kezdve a város képviselőtestületének támogatásával jelentetik meg, azonban 1998-tól az NKA is támogatta, s mintegy minőségének elismeréséül, büszkén viselte a Minisztérium és az Alapprogram emblémáját. Sajnos a lapkiadást felügyelő kuratórium elképzelésébe nem fért bele a vidéki kulturális folyóirat támogatása. „A döntés megszületett. A SZÓKIMONDÓ két embléma nélkül ugyan, de járja tovább a maga útját.”

Ez egyszer a recenzens is szókimondó, és Mozart *Cosifan tutteja* fináléjának szavaival üzeni a kuratóriumnak: „Akinek ennyi jó és szép kevés, azt érje gáncs és megvetés!”

Andrássy Mária

HANGADÓ. MEGYEI KÖZMŰVELŐDÉSI TÁJÉKOZTATÓ

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Önkormányzat Megyei Pedagógiai,
Közművelődési Intézete és Továbbképző Központja lapja

Múlt év novemberében a Szín 7/5 számában összeállításom jelent meg az OSZK Magyar Periodika Adatbázisban fellelhető közművelődési folyóiratokról. Akkor úgy véltem, hogy egy későbbi írásban jó volna ezeket a lapokat úgy bemutatni, hogy kézbe vesszük, elolvassuk őket. Ezért felhívást tettem közzé: „Kérjük olvasóinkat, a szerkesztőségeket, az országos és megyei intézeteket, intézményeket, hogy a 2002-ben megjelent periodikáikból küldjenek bemutató példányt a SZÍN szerkesztőségébe (1251 Budapest Pf.101.), hogy a következőkben részletesen bemutatathassuk azokat.”

Sajnos, a felhívás nem volt eredményes. Nem küldtek ismertetésre periodikákat. Ez „az első fecske”. Érdekes, hogy ez a lap még csak most lépett második évfolyamába, a bibliográfiában még nem is szerepelt.

A közművelődési intézmények számára készülő orgánumból három számot, az ez évi 1. és 2., valamint az EU-különszámot kaptam ismertetésre. Értelemszerűen tartalmuk, szerkezetük eltérő.

A havi számokat vers indítja, jelen esetben Tóth Árpád, illetve Kányádi Sándor egy-egy költeménye.

Műhely rovatban ismertették a megye 2001. évi közművelődési statisztikája legfontosabb adatait.

A lap egyik hangsúlyos része a **Pályázatok** közzététele. NKA, a MEH, a Kulturális, valamint a Gyermek és Ifjúsági Minisztériumok, civil szervezetek pályázatai épp úgy helyet kaptak, mint a Pro Renovanda Cultura Hungariae felhívásai.

A **Továbbképzés** rovatban a KKDSZ Szakképzési Akadémia szakképző tanfolyamaira szóló felhívása szerepel.

Múlt időben címmel olvashatunk a különféle megyei közművelődési eseményekről szóló beszámolókat. A **Jövő** időben pedig az elkövetkezendő programokra hívja fel a figyelmet.

A **Közérdek** rovat a megyén túl nyúló eseményeket ismerteti.

A zenei élet „lámpása” című **Portré** interjú Erdős Jenő 86 éves kórus karnaggyal.

A **Hol? Mi?** az egyik számban könyvajánló egy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei népdalgyűjteményt és Európa Kézikönyv az élethosszig tanulásról című kötetet ismerteti. a másik számban pedig gratuláció a győri Bartók Béla Művelődési Központ felújításához.

A **különszám** struktúrája: ettől teljesen eltérő. Indításként közli a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Közgyűlésének Nyilatkozata az Európai Unióhoz csatlakozás támogatásáról című írást. Majd Az Európai Unió csatlakozásunk lehetőségei és feladatai a kultúra területén címmel tájékoztat az Eukulturális politikájáról. Ennek fejezetei: Kulturális hasonlóságok és különbségek Európában; Nemzeti identitás, kultúra; Az Európai Unió bővítése és a kultúra; Audiovizuális politika.

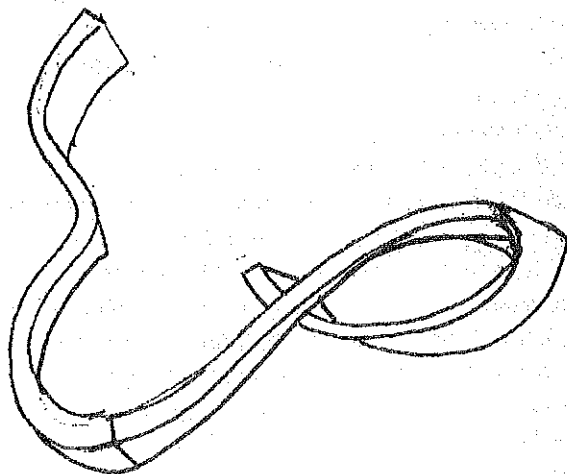
Külön fejezetben mutatja be a **Kárpátok Euro régió** szerepét, jelentőségét.

A megye közművelődési EU Hozománygálák címmel megyei népszerűsítő eseményeket tartottak. A **Táncsal, dallal Európa közösségébe** alcímű események az EU Kommunikációs Közalapítvány támogatásával olyan térségi rendezvények voltak, amelyek keretében csokorba gyűjtötték kulturális értékeiket, közös tulajdonlásra érdemes művészeti hagyományait. Az rendezvények helyszíne Mátészalka, Tiszavasvári, Vásárosnamény, Újfehértó, Kisvárdá.

A folyóiratot országos **Rendezvénynaplár** egészíti ki.

A rendszeresen megjelenő számokat az NKA Közművelődési Kollégiuma, az EU-különszámot az Európai Unió Kommunikációs Közalapítvány támogatta.

Andrássy Mária



ROMÁN NYITÁNY NYOMÁN

Beszámoló egy study-tourról

A „Románia egyszerűen meglepő” szlogent olvashatjuk azon a színes magyar nyelvű turisztikai prospektuson, amelyet egyebek közt útravalóul kaptunk azon a study-touron, amelyen a Román Turisztikai Minisztérium meghívásának köszönhetően tizenöten vettünk részt, s amelyet – mint minden talányos szlogent – az út előtt még ki-ki korábbi élményei vagy fantáziája alapján értelmezhetett.

A meghívásnak természetesen vannak előzményei. A turizmusban rejlő kölcsönös előnyök és lehetőségek fölismerésén túl, talán a két ország politikai közeledésének, a közös EU-s tagsági várakozásnak is köze van ahhoz, hogy Románia nemrégiben Turisztikai Promóciós Információs Képviselőlet létesített Budapesten. Azt már az út során, első (kolozsvári) ebédünk elköltése közben tudtuk meg az ottani magyar külképviseletről, hogy a román rendszer-változásig a Fekete-tenger idegenforgalma volt döntően meghatározó a romániai turizmusban. 1989 után azonban ott is összeomlott az idegenforgalom. Az ottani idegenforgalmi szakemberek fölmérték, hogy a tengerparti idegenforgalom – főleg az infrastrukturális leszakadás, s a ma nyugaton elvárható színvonal miatt – nem élvezhet a korábbihoz hasonló prioritást. Számba vették tehát – szerintem helyesen – mind azt a további és igen gazdag vonzerőkészletet is, amellyel az ország rendelkezik. Vélhetően ilyen megfontolásból állt össze a programunk az ország Kárpátok szegélyezte térségére, amely azonban túlnőtt a hagyományos Erdélyen, hiszen délen kiterjedt Brassó-Poianára, s a Draculáról elhíresült Törösvárra (Bran), Észak-Bukovinára és a Máramarosi-havasok vidékére is. Ha mindehhez még azt is hozzátesszük, hogy 1998-hoz képest (0,8 millió) az utóbbi években már 1,1-1,2 millió magyar turista-érkezést regisztrálnak Romániában – akik szinte kizárólag erre a vidékre érkeznek –, teljesen érthető, hogy minden lehetséges és számottevő természeti és kulturális értéket igyekeztek bemutatni, hogy a magyarországi médiumok révén tovább fokozzák a magyaroknak e térség iránti szimpátiáját, érdeklődését.

A 8 napos utat (2002. május 6-13-ig) a budapesti Információs Képviselőlet vezetője, Knott Enikő szervezte meg, s egy igen szép, tartalmas – de mondhatni –, zsúfolt programot állított össze az előttünk álló 2000 km-es útra, amelyből csodával határos, hogy alig maradt el (miközben újakkal is bővült). Így utólag nem tudnám megmondani, egyáltalán mit kellett vagy lehetett volna elhagyni belőle!

A gazdag programból – talán megbocsátható lesz – kicsit önkényesen válogatok, hiszen Erdély bizonyos részein bizonyos dolgokat már vélhetően sokadmagammal együtt többször is láttunk, másokat kevésbé ismerünk, illetve voltunk, voltam már ott, de még most is hallottam vala-

mi újat róla. Ehhez nagy mértékben hozzájárult a csoport vezetője és tolmácsa, akik nagyon fölkészült és igen lelkes idegenvezetőknek bizonyultak.

Az útvonal tapasztalatom szerint Magyarországról az egyik leggyakoribb erdélyi túraút, a Sebes-Körös mentén. A határon szinte semmit sem kellett várakozni (nem úgy mint korábban!), s igen udvarias útlevelkezelés után keresztülhajtottunk „Románia nyugati kapuján”, Nagyváradon. A Királyerdő az első hegység a mi Alföldünktől keletre haladva, s ezen a környéken a nyugati Havasok vidékén van a legtöbb barlang az országban. Ez a vidék a barlangászok paradicsoma, s a hegyek sajátos folklórt őrző pásztorai és finom sajt készítői, a mócok.

A Királyhágóról leereszkedve Csucsán fölkapaszkodtunk Ady és Csinszka ismert lakhelyére, ahonnan nézhet te a költő a mélyben sebesen folyó Köröst, s a mellette futó történelmi (ma nemzetközi) vasútvonalat, amelyen 1916 táján magyar „nótázó vén bakák” vonultak a keleti frontra...

A történelmi kastélynak már csak a fotója látható, az eredetit bombatalálat érte a világháborúban. A Goga Múzeumban viszont kicsit magyarul is tudó(!) idegenvezető fogadott, s beszélt az épület Ady-Csinszka vonatkozásairól is. Körösfőt elhagyva láttuk a nevezetes közös folyónk eredetét, majd beértünk Kolozsvárra, ahol ebéd után kis (2,5 órás) városnézés következett. A városba vezető szakaszon a buszból láttuk a régi és híres Kolozsmonostori Apátság fölújított templomát – egy modern, emeletes lakótömbbe üde színfoltként beékelődve. Aki már járt a városban, az tudja, hogy ennyi idő alatt csak a „klasszikus” nevezetességeket (Mátyás szobor, szülőház, Szent Mihály templom neogót (80 m-es) tornyát tudtuk megnézni a főtéren. Vendéglátóink az elmulasztott látnivalóért némiképp kárpótolva egy kedves kis kávézóba invitáltak bennünket, ahol egy ital mellett egy 40 perces videofilm láthattuk mindazt, amit még érdemes lett volna Kolozsváron megnézni: egyebek közt a híres Házsongárdi temetőn kívül...

Szálláshelyünkön – Szováta felé haladva az Aranyos folyó menti iparvároson –, Tordán arról is meggyőződhetünk, hogy a környezetszennyezés fölszámolásában még szomszédunknak is van tennivalója. A települést elhagyva 8-10 km-re pár pillanatig beleláttunk a híres 10-12 m mély és közel másfél kilométer hosszú hasadékba, amely – mint megtudtuk – egyre népszerűbb családi kirándulóhelye a környéknek.

Szováta, Románia legfontosabb és világviszonylatban is legismertebb gyógyüdülőhelyén a Danubius magyar szállodalánc egyik legkorszerűbb gyógyszállodájának vol-

tunk avató szállóvendégei. Itt is meggyőződhattunk róla, hogy a szálloda és szolgáltatásainak igénybevétele a miénk-nél lényegesen kedvezőbb árfekvésű. A Nyugati-Kárpátok lábánál fekvő Szováta a kiterített medvére emlékeztető hét sós vizű tavának s a női meddőséget gyógyító hatásának köszönheti hírét...

Másnap a híres erdélyi sóvidék (5 település) központjába, **Parajdra** indultunk. A sókitermelés most is intenzíven folyik, bár a – sórétegeket fedő palaréteg miatt elszíneződött – sőt zömmel csak ipari sóként tudják hasznosítani. Az évszázadok alatt kitermelt só helyén – a mi fertőző kőfejtőnkre emlékeztetően – hatalmas sófállal szegélyezett föld alatti termék maradtak, amelyek kiválóan alkalmasak a légúti és asztmatikus betegek gyógyítására. Mint megtudtuk, a sóbányászat virágkorában a sólopás is divatba jött, s azért telepítettek be székelyeket, hogy megvédjék a sóbányákat a tolvajoktól. A térségben egyre többen foglalkoznak falusi vendégfogadással.

Korond az egyik legismertebb erdélyi magyar kulturális-kereskedelmi központ, híres fazekas múlttal, amely mára szinte mindenféle népi kézműves (fa, fűzfa, szörme, bőr, csuhé stb.) mesterséget fölvonultat az odalátogató turistáknak. Mi Máté Károly taplóművész mestertől tanultunk sokat, pl. a tapló vérezselállító és rovarűző tulajdonságáról, s megcsodáltuk a szép és változatos – használati értékkel is rendelkező – készítményeit.

Utunk során csak a buszból érintettük **Farkaslakát** (Tamási Áron), **Szejkefürdőt** (Orbán Balázs), s láttuk a szép székelykapukat. **Székelyudvarhelyen** ebédeltünk, de rövid időnk ellenére láttuk a városközpontot, a magyar színházat is működtető Művelődési Központot, s a térség kisebb múzeumainak értékeit is gondozó Városi Múzeumot.

Segesvár felé (Boldogfalva, Bikafalva) katolikus, magyarok települések szép középkori templombelsőkkal sorjázta.

Segesvártól Brassóig már a jellegzetes szász parasztpolgári építkezést lehet megfigyelni; zömök, erődszerű házakkal és templomokkal. Segesváron is volt egy óránk, hogy körülnézzünk és megcsodáljuk a világörökség részét képező középkori várnegyedét. A szász vidék, a Barcaság központja Brassó, ahol még közel 10% a magyar népesség. Történelmünk alakulásával is összefügg, s ha a térképre nézünk, még világosabbá válik, hogy ez a térség sokféle nemzet és sokféle vallás jelenlétét is jelzi. A Kárpátokon túlról állandó veszélyt jelentettek a tatár, majd török betörések. A Barcaságban (Brassói medencében) sok templomot emiatt védő várfallal vettek körül, amelybe belül 6-8 m magasan, csak létrával megközelíthető szükségelhelyeket alakítottak ki, hogy a település lakosai vészhelyzetben oda menekülhessenek. Följegyzések szerint ezen a vidéken még a szentmisén is úgy foglaltak helyet a hívők, hogy a férfiak a templomajtó közelében bármely pillanatban fegyvert foghassanak a betolakodókkal szemben.

Brassóból Töröcsvár (Bran) felé haladva a **Királykő**

(2224 m) jellegzetes vonulata tarajosodik előttünk, melynek gerincén volt a történelmi határ Erdély és a Havasalföld között. Késésünk miatt csak távolról szemlélhettük a gyönyörű fekvésű **barcarozsnyói várat**, amely Románia első szép kastélyszállója az olasz befektetőknek köszönhetően.

Töröcsvár 1307-ben épült kastélya határ végvár volt Erdély és Havasalföld között. (A várból lehet látni a téglából emelt határfalat.) A vár az ismert Drakula-legendáról (dracul = ördög) lett világhírű, miszerint Vlad Tepes a Havasalföld uralkodója volt a XV. században. Érdekes, hogy az ír B. Stoker – aki sohasem járt itt – 1897-ben megjelent Drakula c. regénye tette közismertté a legendát. Leginkább azt valószínűsítik, hogy Verne Gyula említ egy határvárat a Déli-Kárpátokban, s ebből, illetve ennek kapcsán emelte át az ír származású író a Dracula-legendát. (Az már csak magyar vonatkozású érdekessége a dolognak, hogy az USA-ban a két világháború közt megfilmesített Dracula szerepét a magyar emigráns színész, Lugossy Béla alakította. Egy generáció úgy nőtt fel, hogy azt hitték, Drakula magyar volt.) A vár igaz történetéhez viszont már hozzátartozik, hogy Brassó városa a várat Mária román királynőnek adományozta, aki 1949-ig királyi rezidenciának rendezte be. Jelentős mértékben megerősítette, lakhatóvá tette, s a Sinaián lévő királyi rezidencia mellett töltött be szerepet. A várfal 650 éve állja durva mészköfalával az idő és a történelem viharait, 4 szintjén 54 helyiséggel.

Brassótól 16 km-re **Pojána** régi királyi üdülőhely; gyönyörű (1300 m) fekvéssel, szép fenyőerdővel övezve. Kedvelt és jól felszerelt síparadicsom, egyre több külföldi (izraeli) befektető is beruház a térségben.

Az Olt folyó mentén Észak felé haladva érjük el Kovászna megye székhelyét, a zömmel magyarul Sepsiszentgyörgyöt, majd utunktól kb. 10-15 km-re a híres vulkáni krátert (995 m), a Szent Anna-tavat közelítjük meg, s keresztülmegyünk egy másik híres fürdőhelyen, **Tusnádon**, érintve az Olt földcsuszamlásával létrejött **Csukás-tavat**. Aki járt már erre, az tudja, hogy természeti értékekben gazdag és gyönyörű ez a térség. A legtöbb településen magyarul is jól megértethetjük magunkat.

A moldvai szálláshelyünkre tartva, a még kicsinyke Maros mentén elérjük a folyó eredetét jelentő **Marosfőt** (1350 m), ahol a lakosság 2/3-a még magyar.

Gyergyószentmiklóstól fordultunk élesen a Keleti-Kárpátok átszelésére, ahonnan nem messze, Szárhegyen nevelkedett gyermekkorában Bethlen Gábor. Majd egyre jobban belementünk a Kárpátok hegyláncaiba, miután rövid időre megcsodáltuk az alig 150 éves suvadással, hegycsuszamlással keletkezett **Gyilkos-tavat**, s pár kilométerrel arrébb a **Békás-szorost**. A 300-400 m-es függőleges és szorosan egymás közeli sziklafalak között nappal is esti szürkületében méltán állapítottuk meg, hogy ez az ország ritka, különleges természeti értékekkel is rendelkezik. A

Kárpátokon való átkelés élménye csak fokozta ezt az érzésünket. Szerencsénkre a gyönyörű idő is mellénk szegődött utunk során. A Kárpát-medence síkvidékein akkor jellemző 30-34 C° a hegyek között kellemes 20-24 C°-ká szelődött. Utunk során megtudtuk, hogy Ceauceşunak köszönhetően (mert csak ő és vendégei lőhettek) Európa medveállományának 60%-a a romániai Kárpátokban van, s a farkasállomány 40%-a is. Azt pedig részint tudtuk, részint láttuk, hogy Románia legértékesebb faállománya a Keleti-Kárpátokban van, s az itt élők szegényes megélhetésének is az erdő- és fakitermeléssel függ össze a sorsa, és a csodálatos, díszes népi famegmunkálás tudománya, művészete is.

A kulturális turizmus iránt érdeklődő magyar turista számára talán érthető és megbocsátható, ha a jelzett úti programból leginkább az észak-moldvai (Bukovina) festett kolostorok és az észak-erdélyi (Máramaros) térség fatemplomai ígértek igazi úti csemegét, hiszen ide már kevesebben jutottunk el, és ezért talán kevesebbet is tudunk ezekről az értékekről.

Utunk második fele ezekről a különleges és szép látnivalókról szólt. A részletek följejtése előtt megemlítem, hogy Romániában összesen 6 világörökség-listán szereplő térség illetve épületegyüttes van, s ebből a már említett és látott Segesvár régi főterén és a szász vidék erődtemplomain (6 db) kívül most készültünk megtekinteni a moldvai festett kolostorokat (7 db), s a máramarosi fatemplomokat (8 db).

A **bukovinai festett kolostorok** a XV-XVII. századi moldvai civilizáció kincsét és bölcsőjét is jelentik. A legtöbb esetben gyönyörű hegyek övezte természeti környezetben, távol a forgalmas útvonalaktól és a világ zajától találjuk őket. A mai Románia ebben az É-ÉK-i szegletében is már a kőkorszaktól is vannak régészeti leletek, és a térség újkori története is nagy mozgalmasságról árulkodik. Sokszor kerültek itt összeütközésbe a letelepedett őslakók lengyellel, litvánal, oroszral, tatárral, törökkel. A festett templomok is jobbra annak köszönhetik létüket, hogy egy nyertes csata után a győztes moldvai fejedelmek hátlából, illetve főúri adakozásból építtették. Több kolostort építtetett (Voronet, Dragomirna, Putna) Stefan cel Mare, a romániai vajdaságok egyesítője a XIII-XIV. században.

A kolostorok bizánci hatását építészeti alaprajzuk is példázza, hiszen kivétel nélkül bizánci görögkereszt mentén épültek és tagolódnak, hátul van az előhajó, melyet kiugró oszlopok választanak el a főhajótól. A főhajót az ikonosztázia fala és a fal közepén lévő díszes ajtó választja el a többnyire láthatatlan – csak a misék alkalmával látható – oltártól. Az oltárhoz a papon kívül más nem is teheti be a lábát. A templomok stílusa is meglehetősen jellegzetes és egységes: a bizánci stílushoz többnyire gótikus ajtók, ablakok járulnak, létrehozva egy jellegzetes moldvai stílust.

Különösen sajátos a templomok díszítése. A legtöbb templom kívül és belül is festett, ez a legfőbb különleges-

ségük. A világörökség templomok közül ötnek az a különlegessége, hogy uralkodó színeikben eltérnek egymástól; Moldovita kolostora aransárga, Sucevitáé zöld, Humor és Arbore temploma piros-vörös, Voroneté kék. A templomok festményei általában bibliai jeleneteket ábrázolnak. Korukban fontos szerepet töltöttek be az írni-olvasni nem tudó hívők hitoktatásában. Az ismeretlen festőművészek festékéről csak annyit tudunk, növényi kivonatból készült, de előállításuk technikájuk rejtély. A „voroneti kék” elbűvölő színe a világon is egyedülálló fogalommal vált.

A kolostorok gazdag berendezése és tárgyainak szép, művészi díszítettsége abból is fakadt, hogy a térségben lévő elhúzódo csaták elől sokan bemenekültek egy közeli kolostorba (pl. Neamt fehér kolostora környékén egy tucat kolostor van), s az ott tartózkodás hosszú hetei, hónapjai alatt a betérők gyarapították a templom kegytárgyait, díszítőelemeket, falborítókat, fa-, textil- és ékszer-ötvösmunkákat készítették.

Apapia XIV. századi kolostorát később újjáépítették neoklasszikus stílusban, fehér korinthuszi oszlopokkal. Nicolai Grigorescu román festő neoklasszikus stílusú festményei (1875) díszítik. A kolostort 2 m széles védőfal veszi körül, az udvar felől menekülésül szolgál lakószobák emlékeztetnek arra, hogy a háborús időkben védelmi funkciót is betöltöttek.

Dragomirna kolostorának alkotóját Noé bárkája ihlette. A bukovinai kolostorok között egyedi a faragott kőtornya. 1600-ban itt kenték föl Vitéz Mihályt.

Putna kolostora az egyik legszebb fekvésű a térségben. Múzeuma a legrégebb, Bizáncból származó tárgyakat tartalmazza; az írások román nyelven, cirill betűkkel készültek. A monda szerint Stefan cel Mare – aki a templomban van eltemetve – egy nyílveszőt lőtt ki, hogy a templom alapítási helyét megjelölje.

Sucevita utánozhatatlan zöld falfestésű kolostora mellett maga a város is nevezetes, hiszen ez volt Stefan cel Mare ősi székvárosa, és ennek templomában koronázták Moldva uralkodóit.

Moldovita a Moldva folyó melletti híres kolostor, külső és belső falfreskói bibliai jelenetek, amelyekben megfestették az ellenség (török) rabszolgakötélkéiben harcoló afrikai néget is.

Humor temploma is az 5 legfontosabb kolostor egyike. A többtől eltérő sajátossága, hogy nincs tornya.

A térség nem csak festett templomairól, hanem népművészetéről is híres. Gazdag és színes a famegmunkálás, építkezés, berendezés, híresek az ácsok. Az 1970-es évekig tutajokat ácsoltak, s a fát a Beszterce folyón eresztették le. A népi szövés (kendők, szőnyegek), s a szücs mesterség is híres erre felé, színes és élő a folklór (Hosszúmező, Marginea). Az utóbbi a fekete kerámiajáról híres.

Neamt településen egy különleges emberrel, Neculai Popával és különleges gyűjteményével ismerkedtünk meg. A 86 éves néptanító az 1920-as évek román régészeti kutatásai nyomán egyedülálló kőkorszaki darabokkal (kő-

balta, kézi kőőrleő malom) is rendelkezik. Majd később történelmi korok maszkjainak saját fantáziája szerinti elkészítésébe kezdett. (Maszkot készítt megrendelésre is: 1 maszk 35 euro.) Később a helyi kántor segítségével szinte mindent összegyűjtöttek a padlásokról. Szinte mindenből van gyűjteménye (vasalók, festett tojások, régi és új pénzeszközök). A 60-as években létrehozott egy 30 fős hagyományörző gyermekcsoportot, s velük járta az országot: népi játékokat adtak elő, maszkos bemutatókat tartottak. Legújabbán naivfestmény-gyűjteménye is van. Elmondása szerint már sokfelől fölkeresték a világból, de magyarok mi voltunk nála először.

Máramarosba áttérve megtudtuk, hogy ez az ország leghidegebb hőmérsékletű vidéke, 55-60%-a erdő, s csak 10% a szántó. A lakosság 12%-a magyar, de a többség román és rutén. Elég szegény gazdasági adottságú vidék, fő megélhetési forrás a só- (és nemesfém-)bányászat, állattenyésztés, famegmunkálás. Régen erre is honos volt a fausztatás – főleg a Tiszán.

A térség főképp fatemplomairól nevezetes. A templomépítés hagyománya is csodálatos, de a famegmunkálás művészete a térség minden településén nyomon követhető. Díszes faépületek, tetők, zsindelek, faragott kapuk, tornácok, kerek kutak, s egyedi, szép, színes népviselet jellemzi a vidéket.

Dragomirfalva, fatemploma mellett, szép népi faragású népművészeti múzeummal is büszkélkedhet 1720-ból. **Ieud** (Jód) fatemploma 1364-ből a legrégebbnek számít; a karzatra fölvezető falépcső is egyidős a templommal. Egyetlen farönkből vágják ki a lépcsőit. A templombelső fal-freskók díszítik, amelyet a falra terített vászonra festettek. **Rozavcea** (Rozália) gyönyörű fatemploma is egyike a máramarosi világörökségnek. **Barsane** (Barcánfalva) 62 m magas templomát tartják Európa legmagasabb fatemplomának, de ezt már a XX. században építették.

Fatemplomos körutunkra a koronát a **Máramaros-szigeti Skanzen** tette föl, ahová Erdély és a máramarosi térség jellegzetes népi faépítményeit gyűjtötték össze, oly módon, hogy az eredeti helyén szétszedték, elszállították és itt összeállították. A skanzenben épp a zsindelet készítő munkások elmondták, hogy 30 évenként le kell cserélni a faépítményeken a tetőt, mert ekkorra tönkremegy.

A térség központja **Máramarossziget**, Aknaszlatina és Aknasugatag mellett fontos sóbányászati központ volt. A kibányászott só helyén sós bányatavak maradtak. A térség kereskedelmi és kulturális központja is. A várost É-ről szegélyezi a Tisza is, amely pár kilométeren román-ukrán határfolyó, s háttérében az Ukrán Kárpátok („máramarosi bércek”) sziluettje látszik.

Két sajátos településről akarok még említést tenni. **Saganta** (Szaplonca) vidám temetőjéről híres, amely európai különlegesség. Helyi mesterek élénk színű feliratokkal és humoros rajzokkal fába faragva humoros és találó rajzokkal örökítették meg az elhunytak életének jellemző részeit. A másik **Vatra Dornei**, mely a Keleti Kárpátok

egyik legismertebb üdülőhelye. Gyönyörű hegyek (pl. a Kelemen-havasok – 2137 m) övezte völgyben (802 m) a Beszterce–Dorna folyók találkozásánál fekszik. Szénsavas és gyógyvizei mellett gyógyiszapja is híres. A hegyi turizmus központja. Alacsony az éves hőingás, szélmentes vidék, 1-3 km-es jól kiépített sí- és szánkópályái mellett a téli sportok turisztikai infrastruktúrája is jól kiépített. A település arról is nevezetes, hogy Romániában az elsők között vágott bele a veszélyeket kereső, ún. „extrém turizmusba”. Kihaszználva ehhez a térség kiváló természeti adottságait. Meghonosítója, Tudoru Stefan 4 évig Svájcban tanulta a mesterséget. Az egyik 600 m-es szikláról siklórepülést indít, de motoros hegyi rallyt és 3 napos hegyi biciklizést is megszervez kívánság szerint, s ezek betanítását is elvégzi.

Fő attrakciója a river rafting, a 6-os veszélyességi fokozatig terjedő vízi csónaktúra, amelyet 8-12 személyes csónakokkal szervez. A Beszterce folyó, esése és vízbőssége alapján, a duzzasztott Békás-tóig 160 km hosszon alkalmas egy 3 napos túrára. (Mindezt 600 ezer lejért vagy 15-17 euro-ért.) A mindannyiunk által kíváncsi izgalommal várt csónaktúra sajnos elmaradt, az utunk során éppen akkor az egyszer keletkezett zivatar miatt.

Befejezésül említést teszek kitűnő és figyelmes ellátásunkról, az utazás és elhelyezés színvonalas biztosításáról. Egyre több a jó szálloda Romániában, s egyre nagyobb súlyt helyeznek a turizmushoz elengedhetetlen infrastruktúra kiépítésére (utak, szállodák építése, szállodák szolgáltatási színvonalának bővítése, javítása). A magyar határtól Bánffihunyadig már befejezték az útépitést.

Bőséges és változatos volt gasztronómiai ellátásunk is. Ízletesek voltak a specialitások: a pisztráng és a különféle húsételek elkészítési módjától kezdve a garnfrungokig, amelyekben kitüntetett helyet foglalt el a jól és sokféleképp elkészített puliszka is. Megkóstoltuk a nemzeti italokat: az almával kevert szilvapálinkát, a fehér Savignon bort és az Erdélyben előállított csíki sört. A végig kitűnő ellátásunk közül most csupán egyet emelek ki, a putnait, ahol a kolostorban ebédeltünk, miután megtekintettük a kolostort, s egy érdekes beszélgetést folytattunk a szerzetes házigazdánkkal. (Ott tartózkodásunk alatt jelentkezett be hozzá telefonon látogatásra Károly herceg is – Londonból.) A „böjti” menü 6 fogásból állt, és kitűnő volt (a legfinomabb szilvóriumot is itt adták). S mert a kolostorba női személyzet nem teheti be a lábát, a fől szolgálást is maguk a papok végezték.

Mint jó pár évtizede magam is csoportos túraszervező, örömmel mondhatom el, hogy hosszú idő után először éreztem magam magyarként is jól Romániában.

Románia egyszerűen meglepett engem is – kellemesen!

A premier kiválóan sikerült! Reméljük, a folytatás is ilyen lesz!

STEMLERNÉ BALOG ILONA

*A Lumière testvérek. Az autochrom és az első színes fotográfiák**

(Megnyitó beszéd)

A Dunyakanyar Fotóklub a fotográfia festői korszakát bemutató kiállítás után újabb fotótörténeti csemegét kínál a látogatóknak – az első, a gyakorlatban is elterjedt színes eljárással, – az autochrommal ismerteti meg a fotográfia múltját, a régi fototechnikák iránt érdeklődőket.

A fotográfiának születése pillanatától hiányosságként rótták fel azt, hogy minden élethúsege ellenére, nem tudta visszaadni a természet színeit. Ez, bizony hátránynak számított a színes festményekhez és miniatűrökhöz szokott közönség körében, ezért szinte a kezdetektől fogva jelen volt a törekvés a fotográfiák színesítésére.

Az első, jól használható és széles körben elterjedt fotográfiai eljárás, a dagerotípia készítői is szinte a kezdetektől, 1840-től törekedtek az ezüstösen csillogó lemezek színezésére, főleg az arcot és a kezeket színezték, kiemelve természetesen az ékszereket és a ruhadíszeket.

A színezett dagerotípiák különösen szép példányai a Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött sztereo akt felvételek. Ezek a dagerotípiák Párizsban készültek az 1850-es évek közepén, a színezésük pedig úgy történt, hogy ráleheltek a lemezre, az bepárasodott és erre vitték fel mókusszőr ecsettel a finomra őrölt festékport.

A Magyarországon készült dagerotípiák közül a Strelisky fotográfus dinasztia alapítójának, Lipótnak és Kawalky Lajosnak finoman színezett dagerotípiáit kell megemlíteni.

Találunk színezetteket, a dagerotípiához hasonló megjelenésű, ám egészen más technikával készült ambrotípiák között is.

Lényegesen könnyebb volt természetesen a papírképek színezése. Az első papírképeket, a papírnegatívról sóspapírra másolt talbotípiákat vagy kalotípiákat gyakran színezték, festékekkel korrigálva a technikából adódó életlenségeket. Az akvarellszerű finom színezéstől a kép fotográfiai eredetét szinte teljesen elfedő, vastag rétegű átfestésig sokféle megoldással találkozunk az 1840-es, 1850-es években. A dagerotípiát is színező Kawalky Lajostól maradtak fenn szép, színezett papírképek a Nemzeti Múzeum gyűjteményében, például Kiss Ernőnek, az Aradon kivégzett honvéd tábormórnak akvarellszerű arcképe vagy Szentpétery József híres ötvös mester vastagon átfedett, szinte miniatűrként ható portréja.

Színezték az 1860-as évektől az 1880-as évekig a hazai fotográfiában is általánosan elterjedt és már tömegesen fenntartott albumin képeket is, bár ezek között arányai

ban kevesebb a színezett kép.

Az 1860-as években a színezett fényképek különleges, új változata jelent meg, a kromotípia vagy kromofotográfia. Ez nem önálló technika, hanem igényesen megmunkált kétrétegű üveglapra ragasztott papírkép. Az első réteget áttetszővé téve a mögötte lévőből egy-másfél milliméterre rögzítették, ezáltal bizonyos térhatást kelt a szemlélőben. A hátsó képet erősen, nagy foltokban színezték, az elsőt finoman, inkább csak a kontúrokat emelték ki. A kromotípia szinte a színes fénykép élményével ajándékozta meg a szemlélőt, készítése komoly mesterségbeli tudást igényelt. Az 1880-as, 1890-es évek kiállításainak egyik fő attrakciója, neves mesterei Strelisky, Koller Károly, a pozsonyi Kozics Ede vitrin kirakatának csodálatos különlegessége volt.

Miközben a jobb műtermekben változatos, színezett portrék születtek, Veress Ferenc, a korai magyar fotográfia meghatározó alakja, valódi színes fényképek előállításával kísérletezett. A színes fényképezés titka az 1860-as évektől foglalkoztatta és az 1880-as évek végére jelentős sikereket ért el. Heliokrómjának nevezett papírképeit készen kapható üvegfestményekről másolta, amelyeken a színek többsége megfelelően jelent meg, az egész kép azonban kissé zöldes-barnás tónusú volt. Gothárd Jenő, a neves csillagász, aki fotográfiával is foglalkozott, spektrumfelvételeihez használta Veress színes emulzióját. Gothárd jól használhatónak ítélte Veress színes nyersanyagát, nagy reményeket fűzött további kutatásaihoz. A fotográfiáról írott, 1890-ben kiadott könyvében önálló fejezetet szentelt a heliokrómnak. A végső eredményhez azonban Veress Ferenc nem jutott el, bármennyire biztatóak voltak is a kezdeti sikerek. 1890-re anyagi helyzete megrendült, előbb bérbe adta híres műtermét, majd 1897-től teljesen megszüntette iparát, csak színes kísérleteit folytatta tovább. Megmaradt színes papírképeinek hátoldalán reszketeg, öreges frással 1911 az utolsó évszám. Utolsó ismert kísérleti darabjaiból a Nemzeti Múzeum is jó néhányat őriz.

Veress Ferenc megérte az autochrom lemezek megjelenését, de még ekkor sem adta fel a kísérletezést, hitte, hogy eljut a teljes sikerig. Elismerte ugyan, hogy az autochromok „ügyesek és fejlett technikára vallanak”, de mivel nem voltak sokszorosíthatóak, úgy gondolta, hogy az ő módszerével jobb eredményt érhez el. Idős kora és az anyagiak hiánya megakadályozta munkája folytatásában, 1916-ban halt meg. A Veress-féle heliokrómia a végső sikertelenség ellenére is becses emlékei a magyar fotográfia történetének.

A színes fényképezés számos kutató elmét foglalkoztató problematikáját a francia Lumière testvéreknek, pon-

*Elhangzott Vácon, a Katona Lajos Városi Könyvtárban, az Országos Fotóhónap rendezvénysorozat keretében, a Kocsis Iván által szerkesztett, és a fenti címmel megrendezett fotográfia-történeti kiállítás megnyitóján.

osabban Louis Lumière-nek sikerült megoldania. Autochromnak nevezett eljárását 1904. május 30-án mutatta be a Francia Tudományos Akadémiának, 1907-ben pedig már kaphatók voltak a gyárilag előállított lemezek. Az autochrom 9x12 cm-es üveglemezen megjelenő színes pozitív kép, kicsit szemcsés szerkezete szabad szemmel is látható, nagyító alatt a szemcsék jellegzetes rajzolatot mutatnak. A lemezek természetű színei máig megmaradtak. Az autochrom egy példányos, ma azt mondanánk, direkt pozitív volt, egyfajta színes dia. Nem lehetett sokszorosítani, általában vetítve, vagy valamilyen fényforrás elé helyezve volt élvezhető. Eredeti installációban az autochrom lemezek emulziós oldalát is üveglap védte, az ép autochrom tehát, szélén körberagasztott dupla üveglap.

Az új, színes eljárás lenyűgözte a közönséget. Az egyetemes fotográfia-történet olyan óriásai, mint Alfred Stieglitz és Edward Steichen is őszinte elismeréssel adóztak Lumière-ék találmányának. Ők ugyanis 1907-ben éppen Párizsban tartózkodtak, amikor is Steichennek sikerült szereznie két darabot az akkor még forgalomban nem kapható lemezekből. Az eseményről Stieglitz számolt be.

„Szavakkal lehetetlenség tolnácsolni a látottakat...” – írja – „a felvételek olyan meglepően hitelesek, hogy minden várakozást felülmúlnak... első pillantásra meggyőződtem, hogy a színes fényképezés örökre megoldhatatlannak hitt problémája megoldódott. Nem adok hosszú időt és minden fényképező a színek bolondja lesz.”

Az autochrom valóban elbűvölte mind a professzionális, mind az amatőr fényképezőket. Nem volt olcsó mulat-

ság, de a korabeli leírásokból tudjuk, hogy uralta a vetítettképes előadásokat, és akárhány virágzó fa vagy naplemente feltűnt a vetítővászonon, a közönség lelkes tapsolással jutalmazta. Évtizedek teltek el, amíg az egyensúly helyreállt a monokróm és a színes képek között. Az autochrom képek divatja körülbelül az 1930-as évek közepéig tartott, 1932-től film alapanyagú – hordozójú – változata is ismert volt.

Az 1930-as évtized végére az autochromot teljesen kiszorították a használatból az új, a maihoz hasonló, Agfa és Kodak gyártmányú színes kisfilm nyersanyagok.

A hazai közgyűjteményekben viszonylag kevés autochromot találunk. A Fotográfiai Múzeum, a Petőfi Irodalmi Múzeum, a Néprajzi Múzeum és a Nemzeti Múzeum őriz szép darabokat. Az egykorú leírások alapján sokkal gazdagabbnak gondolhatnánk az autochrom hagyatékot, ám ebben az esetben is igaz a muzeológiai közhely, amely szerint a múlt nem azonos azzal, ami megmaradt belőle.

Az itt bemutatott autocromok a technika legszebb darabjai. A sors furcsa fintora, hogy az egykori kortársak ezeket a képeket nem élvezhették így, ahogy mi most, csak vetített, vagy egyéb áttételes formában láthatták. Az igazi nyertesek tehát mi vagyunk, akik előtt a mai fejlett nyomda- és másolási technikának köszönhetően, valamint a rendező, Kocsis Iván ötlete és munkája eredményeképpen teljes szépségében mutatkozik meg mindaz, ami ebben a gyönyörű korai színes technikában, az autochromban benne van.

Kedves Iván, köszönjük.

DIÁKSZÍNJÁTSZÓ FESZTIVÁL SZÉKELYUDVARHELYEN

Hús színjátész csoport, összesen több mint háromszáz romániai magyar diák találkozott április 25, 26, 27-én Székelyudvarhelyen, a XI. Országos Magyar Diákszínjátész Fesztiválon (ODIF), amit az udvarhelyi Tamási Áron Gimnázium rendezett meg több helyi és magyarországi támogató segítségével. A szervezői, rendezői feladatokat a házigazda gimnázium Vitéz Lelkek színjátész csoportjának tagjai látták el, Szász Mihálykó Mária vezetésével, de az iskola más diákjai és tanárai is kivették a részüket a munkából, élükön Laczkó György igazgatóval. A fesztivál zsűrijében Kozsik Ildikó és Kozsik József színművészek, Dáné Szilárd magyar, néprajz szakos tanár, valamint Székelyudvarhely magyarországi testvérvárosából Békéscsabáról Steinwender József pedagógus, színjátész-rendező és Józsa Mihály (e sorok írója) foglaltak helyet.

A zsűri a találkozó első két napján hús előadást nézett végig. A szerzők között találkozhattak többek között Arany János, Robert Merle, Kisfaludy Károly, Peter Weiss, Karinthy Frigyes, Ezio D' Erico, Örkény István nevével, de jó néhány olyan produkciót is láthattak, melyeknek szövegét, történetét maguk a diákok improvizálták, írták,

vagy állították össze magyar költők verseinek szövegeiből. A sok különféle stílusú előadás mindegyike magas színvonalú volt a maga nemében, a zsűrinek mégis döntenie kellett. Az éjszakába nyúló értékelés után, a fesztivál záróünnepségén a zsűri és a csoportok szavazatai alapján az alábbi eredményt hirdették ki.

A színházi tagozatos középiskolák, illetve a színházi szakemberek vezette csoportok kategóriájában első lettek a marosvásárhelyi Csepűrvágók, másodikok a kolozsvári Angyalkák, a megosztott harmadik díjat pedig a székelyudvarhelyi Fabula, és a marosvásárhelyi Ripacsok nyerték el. A leglátványosabb előadásnak járó különdíjat a csíkszeredai Margarín csoport kapta. A teljesen amatőr előadások kategóriájában első lett a csíkszeredai Mágamaszk, második a brassói Grimasz, és a szilágycsehi Berekenye, a harmadik díjat pedig a székelyudvarhelyi Vitéz Lelkek kapták. A zsűri különdíjat a vendég kiskunfélegyházi Karinthy Szimpad, a legeredetibb előadás különdíját a zilahi MI csoport, a fair play díjat pedig a krasznai Timikomédiások vehették át. Egyéni alakításáért különdíjat kapott Molnár Lehel a segesvári Bűvkörből, Illyés Emőke a székelyudvarhelyi Fabu-

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

lából, valamint Faragó Zénó az aradi Kölcsey Színpad, Bodea Tímea a szilágycsehi Berekenye, és Birtalan Csaba a szilágysomlyói ÉC-Paródiások tagja. Díjat ugyan most nem nyertek, de a zsűri szerint bíztató jövő elé nézhetnek a székelyeresztúri Orbán Lelke, a zilahi Westhalia, a gyergyószentmiklósi Czifet-czafat, a kovásznai Kőrösi Csoma Sándor Diákszínpad, és a Varsolc színjátszó csoport is.

Az egész fesztivált a fiatalos lendület, a játékos jókedv, az egymásratalálás, az összetartozás, a szeretet öröme, és a kitűnő hangulat jellemezte. Öröm volt látni, hogy a székelyerudvarhelyi művelődési ház nézőtere három napig szinte ki sem ürült, mert a résztvevők mindig megnézték egymás előadásait, és lelkes tapsal bíztatták versenytársaikat, ellenfeleiket. A XI. ODIF az anyagi nehézségek ellenére szervezettség, művészi színvonal és kócos fiatalosság tekintetében is eséllyel versenyezhetett volna a hasonló magyarországi fesztiválokkal. Néhány vidámabb előadástól eltekintve azonban a darabválasztásban és az előadások hangulatában is a kiutaltság, a talajvesztettség, érzése tükröződött. Szomorú volt látni, hogy ezek a fiatal emberek milyen szívszorítóan élményszerűen tudnak mesélni a reményvesztettségről, és végső soron a halálról.

Abban, hogy ez a következő, tizenkettedik fesztiválon ne ilyen arányban jelenjen meg, áttételesen nekünk, anyaországi magyaroknak is nagy a felelősségünk. No meg abban is, hogy egyáltalán legyen XII. ODIF, mert az bizony még nem nagyon látszik, hogy melyik erdélyországi város tudná jövőre felvállalni a fesztivál költségeit. Ha ismét együtt akarjuk látni ezeket a csillogó gyermekszemeket, akkor segítsünk nekik. Mert élni sokféleképpen lehet, de nem mindegy, hogy érdemes. Ahogy ők élnek, úgy érdemes. Tegyük meg mindent, hogy ezt ők is érezhessék.

Józsa Mihály

Kulturális Központok Országos Szövetsége 6000 Kecskemét, Deák Ferenc tér 1. 2002. évi közhasznúsági jelentés

A Szövetség az éves munkarendje szerint végezte feladatát, hat munkacsoportja tartott az év folyamán tanácskozást, illetve továbbképzést. Októberben „Közművelődés Európában” címmel került megrendezésre az országos szakmai konferenciája.

Bevételek

nyitó pénzkészlete:	1.797.548 Ft
bevételek/tagdíjak, pályázatok, támogatások, képzési hozzájárulás, stb.:	4.681.463 Ft

Kiadások

rendezvények szállás és étkezési költségei, megbízási díjak, utazási költségek, dologi kiadások, stb.:	6.397.141 Ft
--	--------------

Záró pénzkészlet: 114.630 Ft

A Szövetségnek befektetett eszköze, értékpapírja nincs, vállalkozási tevékenységet nem folytat.

Az Elnökség tagjai személyi juttatásban nem részesülnek, azon természetbeni juttatást veszik igénybe, mint a Szövetség valamennyi tagja.

A közhasznúsági jelentés alapjait adó beszámolókat (szakmai, pénzügyi) a 2003. február 27-i Közgyűlés fogadta el.

FELHÍVÁS, HÍRADÁS

Kocsis Iván: *A Lumière testvérek. Az autochrom és az első színes fotográfiák.* A közelmúltban a fenti címmel elent meg a Dunakanyar Fotóklub kiadásában Kocsis Iván fotográfia-történeti monográfiája. A Váci Fotográfia Könyvek sorozatában megjelent kiadványt *Dr. Végvári Ajos művészettörténész az alábbi sorokkal ajánlja az olvasók figyelmébe.*

Kocsis Iván egyike a mindig újra törekvő fotográfusainknak. Ő honosította meg hazánkban a diaporáma műfaját. Megszervezte ennek az új műfajnak a bemutatkozási alkalmait. Kapcsolatokat épített a külföldi egyesületekkel, közben volt ideje újszerű-felfogású fényképeket alkotni. Sikeres kísérletet tett a fénykép murális alkalmazására is. (Lásd a váci fedett uszoda murális fotográfikáját.) Fáradszórólans szervezőként számos kiállítást hozott létre. Ezek közül egyik legjelentősebb az a rendezvény, mellyel nemrégiben megismertette a magyar közönséget, a Lumière testvérek által kikísérletezett színes fényképezési eljárással. A két franciát eddig csupán a mozgókép feltalálójaként smertük, holott több más jelentős találmányuk is van. Ezek közé tartozik a *autochrom* technika, melyet a fiatalabb testvér Louis alakított ki. Ehhez nemcsak nagy kémiái ismeretek voltak szükségesek, hanem ötletesség és nagyfokú kézügyesség is. A szíves kutatás meghozta az eredményt: az autochrom dialemezek tökéletesen visszadták a színeket.

Kocsis Iván érdeme, hogy felfigyelt Louis Lumière eredményére. Megszerezte a féltve őrzött anyagot, s a diákat papírképre varázsolta az általa rendezett bemutató alkalmára. Ezzel eloszlatta a tévhitet, mely szerint az 1920-as években jött létre az első színes diaposzítív Németországban. (A könyv megvásárolható Vácon a Könyvesházban és a Madách Imre Művelődési Központ portáján, Budapesten a Fotográfusok Házában (Mai Manó Galéria – Nagymező u. 20.) Kecskeméten a Magyar Fotográfiai Múzeumban, de megrendelhető a Dunakanyar Fotóklub címén, a könyv árának rózsaszín postai utalványon történő befizetésével is. Ára: 1.200.-Ft, mely összeg az ajánlott küldemény postaköltségét is tartalmazza.)

A Magyar Művelődési Intézet és a Magyar Fúvószenesi és Mazsorett Szövetség örömmel értesíti, hogy 2003. október 11. és 2004. március 25. között akkreditált, 60 órás fúvóskarnagyi továbbképzést indít.

A tanfolyam rendezője a Magyar Művelődési Intézet, szakmai partnere a Fúvószenesi Szövetség.

A képzés témája: alapvető vezénylési és zenekari ismeretek – himnuszok, indulók, táncformák, rövidebb előadási darabok. A képzés ideje alatt a hangsúly az elméleti foglalkozások (partitúraolvasás, transzponálás, hangszerelés)

mellett a gyakorlati vezénylésen van.

A tanfolyam időbeosztása: az előadások kéthetenként, szombati napokon, délelőtt és délután folynak.

A pontos időpontok: 2003. október 11., 25., november 8., 29., december 13., 2004. január 17., 31., február 14., 28., március 20. A kurzus 2004. március 21.-én gyakorlati vizsgával (záróhangversennyel) zárul.

Közreműködő zenekar a Szabolcsi Koncert Fúvószenekar, a helyszín Nyíregyháza, Közösségi Ház, Folyóka utca 7.

A tanfolyam tanárai az ország vezető fúvóskamagyaiból, elméleti szakembereiből kerülnek ki.

A tanfolyam díja: 65.000.- Ft.+ a résztvevők utazási, egyéni költségei. Igény esetén kedvezményes árú kollégiumi szállás megrendelésére lehetőség nyílik.

A tanfolyam minimum 15 fő jelentkezése esetén indul.

A jelentkezés feltétele: Tanárképző Főiskolai ének, ill. Zeneművészeti Főiskolai hangszeres vagy karvezető szakos diploma. A kötelező és ajánlott szakirodalom jegyzékét és a szükséges kottákat biztosítjuk.

A jelentkezés határideje 2003. szeptember 10.

Információért forduljon Szilágyi György zenei referenshez az (1) 201 5692-es telefonszámon munkaidőben, vagy a fent megjelölt posta és e-mail címen. Hívhatja a 06 30 9710 749-es mobilszámot is.

Kérjük, hogy jelentkezésükkel együtt esetleges e-mail elérhetőségüket, telefonszámukat is küldjék vissza Szilágyi György részére a további értesítések végett!

Szeretettel várjuk a tanfolyamra jelentkezőket, egyben kérjük mielőbbi visszajelzésüket!

A Magyar Művelődési Intézet és a Magyar Fúvószenesi és Mazsorett Szövetség egyre bővülő kapcsolatait jelzi, hogy két új kezdeményezés is útjára indul 2003. őszén. Októbertől 2004. márciusáig fúvóskarnagyi továbbképző tanfolyam indul Nyíregyházán, kéthetenként, szombati napokon. 2003. november 15-16-án pedig országos konferenciára gyűlnek össze Sopronban a fúvószenekarok vezetői, karnagyai, megtárgyalandó az évek óta felhalmozódott problémákat, fontos, a zenekarok életét meghatározó témákat.

VII. Országos Falusi Színháztalálkozó és Konferencia. Adács, 2003. november 21-22-23.

Az egri Megyei Művelődési Központ és a Magyar Művelődési Intézet, valamint az adácsi József Attila Művelődési Ház szervezésében, a Szabad Színháztalálkozó Egyesület szakmai, a Nemzeti Kulturális Alapprogram és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Közművelődési Főosztályának anyagi támogatásával ez évben is megrendezésre

SZAKMAI HÍREK

kerül Adácson az Országos Falusi Színjátszó Találkozó és Konferencia.

A találkozóra elsődlegesen azon amatőr színjátszó csoportok jelentkezését várjuk, amelyek falvakban, községben működnek, illetve elsősorban a falvak, községek lakosságának, közönségének játszó társulatok. Szívesen látjuk azokat, akik már részt vettek ezen a találkozón, vagy hasonlókon, de örömmel fogadnánk, ha a találkozó apropóján megismerkedhetnénk olyan csoportokkal is, amelyek eddig nem kapcsolódtak még az országos fesztiválokhoz.

A rendezvényre való meghíváskor csak túljelentkezés esetén válogatunk, ez esetben szakemberekből álló grémium választja ki a jelentkezők közül azon csoportokat, amelyeket meghívunk a találkozóra.

A találkozón a bemutatott előadásokat „barátságos” szakmai zsűri értékeli, kérésre minősíti is, a szakmai összefogással megalkotott országos mércék alapján. Az adácsi színjátszó találkozót szakmai konferenciaként beszélgetések és műhelyfoglalkozások, tréningmunka egészíti ki, amelyekre a fellépőkön kívül más érdeklődőt is szívesen fogadunk. Várunk minden olyan véleményt, javaslatot, amelyeket megvalósítva, továbbgondolva javíthatunk az amatőr színjátszó csoportok helyzetén. A konferencia szervezői örömmel fogadnak előzetesen témajavaslatokat is.

Aki „hallgatóságként”, „érdeklődőként” szeretne részt venni az eseményen, azt is szívesen látjuk, hívjuk, várjuk.

A meghívott csoportoknak és a konferenciára előzetesen bejelentkezett résztvevőknek **szállást és étkezést biztosítunk, minimális regisztrációs díj befizetése mellett.**

(Természetesen és sajnos, az utazási költségeket a csoportoknak és egyéneknek maguknak kell állni.)

Jelentkezési határidő: 2003. szeptember 10.

www.mmi.hu/osztályok/művészeti_osztály

Bővebb felvilágosítás: Nyeső Ildikó – 36/312-545,

30/431-7430, e-mail: nyesoildi@mmk-eger.sulinet.hu

Tóth Zsuzsanna – 201-5692, 06/30-231-8153, e-mail:

tothzs@mmi.hu

A Pest megyei Közművelődési Információs Központ 2003. augusztus 2-9 között tizenegyedik alkalommal rendezi meg a PEMZLI Tábort diák- és gyermekszínjátszók részére.

A PEMZLI körében alkotók 11 év alatt mintegy 180 művet állítottak színpadra, ezek jelentős részét maguk szerkesztették, alkalmazták színpadra, esetenként írták is. E produkciók egy részének első variációja a nyári zamárdi táborainkban készültek. Hogy jó színvonalon, arra bizonyíték, hogy szinte minden évben, ezek közül több korosztályuk legjobbjainak bizonyult, országos fesztivál díjakat nyert. (Gilgames, Ágnes asszony, Örök Elektra, Antigóné, Tévedések vígjátéka, Bolond Istók, Legyek ura, Kaukázusi krétakőr (film), Hídavatás, Rovarok élete, Maszkarádé, Pisti a vérzivatarban, Kőműves Kelemen stb.)

A „törzsgárdát” a folti, inárcsi, bagi és a budapesti Szerpenti

nes színjátszók adják, hozzájuk csatlakoznak kisebb létszámúban sződiek, százhalombattaiak, tiszaföldváriak és budapesti Vörösmarty-s drámatagozatosok, s olyan gyakorlott színjátszók, akiknek éppen kedvük támad a közös munkára. A résztvevő gyermekszínjátszók fizetik úti-, szállás-, és étkezési költségeiket, a szakmai költségekről a PMKIK gondoskodik, többnyire a Nemzeti Kulturális Alap támogatásának felhasználásával.

Ezen a nyáron 6, döntően korosztályos alapon szerveződő csoportban Fodor Mihály (Bágy), Jancsó Sarolta (Budapest) Kis Tibor (Fót), Kovácsné Lapu Mária (Inárcs), Pap Gábor (Budapest), Göblyös István (Tiszaföldvár) és vezetésével mintegy 120-150 budapesti, Pest megyei és Szolnok megyei gyermek- és diákszínjátszó készít előadásokat, a munkát asszisztensként, gyermekfelügyelőként gyermekszínjátszó-rendező, ill. a színjátszórendező tanfolyam volt hallgatói, maguk is hajdani színjátszók segítetik.

A táborban készülő produkciók nyilvános bemutatására augusztus 8-án 15 órától kerül majd sor a Tiszaföldvári Művelődési Házban, illetve a strand területén. A záró napon reményeink szerint Tiszaföldvár főterén tartunk utcabált, majd a színjátszók fáklyás felvonulását és a PEMZLI-Díj átadását rendezzük meg.

Új lesz a helyszín, Tiszaföldvár. Mi szól Tiszaföldvár mellett? Távolsága Bp-től pontosan annyi, mint Zamárdi, mintegy 130 km. 120 fős kollégiumban lakhatunk, amelyen nem kell másokkal osztoznunk. További szálláshelyek központi helyszínünkön, a strandon, 4 ágyas házacskákban, lakókocsokban megoldhatók.

Művelődési Ház színpaddal, és további három próbateremmel folyamatosan rendelkezésünkre áll.

Étkezés reggel svédasztal a kollégiumban, ebéd, vacsora a strand éttermében. Strandra bérletet kapunk, annyit jövőnk, megütnék, amennyit akarunk.

Résztvételi díj (vonattal, strandbelépővel): 18.000.-Ft/fő, ami 4.000.-Ft-al a tavalyi (!) zamárdi ár alatt van.

Jelentkezés, illetve további információ Nagy András Lászlótól, a tábor vezetőjétől kapható (mobil: 06-20 9320 842, fax: 06-1-209 1370, e mail: nal@melania.hu)

Pályázati felhívás Nyugdíjasoknak

A tatabányai Kertvárosi Bányász Művelődési Otthon meghirdeti a XI. Ősszel nyílik még virág novella és versíró pályázatát.

Pályázati feltételek: A pályázatra nevezhet minden nyugdíjas.

A pályázat jelíges, ezért kérjük, hogy a pályázó nevét és címét egy külön, zárt, a jelígyével ellátott borítékban mellékelje a pályázatához. Egy személy legfeljebb 1 jelíges pályázatot nyújthat be.

Egy jelige tartalmazhat: egy novellát, legfeljebb 4 gépelt oldal, vagy egy novellát és egy verset, vagy három verset. A pályázaton csak az írógéppel, illetve számítógépes szövegszerkesztővel készült pályázatok vehetnek részt. A nem a

kiírásnak megfelelően beérkező pályamunkákat nem tudjuk elfogadni.

A pályamunkákat szakmai zsűri bírálja el vers és próza kategóriában. Minden alkotó oklevelet kap. A legjobbaknak ítélt pályázatok alkotói tárgyjutalomban részesülnek, melyet Díjkiosztó Gálaműsoron adunk át.

A pályázatokat a **Kertvárosi Bányász Művelődési Otthon** címére kell eljuttatni: 2800 Tatabánya, Hadsereg u. 98.

Nagyné Kiss Hilda igazgató részére. Tel: 34/311-639

Beérkezési határidő: 2003. augusztus 10.

Díjkiosztással egybekötött Gálaműsor: 2003. november 15.

Az alkotó munkához erőt, kedvet és sok sikert kívánunk a szervezők!

Fotópályázat turistáknak, utazóknak, fényképezőgéptulajdonosoknak. **UTAZÁS A VILÁG KÖRÜL – 2004**

A Magyar Művelődési Intézet hetedik alkalommal hirdeti meg nemzetközi fotópályázatát Utazás a világ körül címmel. A pályázat célja, hogy az utazás közben szerzett vizuális élményeket minél többen megörökítsék és egy fotókiállítás keretében másoknak is bemutathassák. A nyilvános szerepléssel járó sikerélmény pedig ösztönözze a fényképezőgéptulajdonosokat arra, hogy a jövőben ne csak privát célra készítsenek utazásaikról emlékképeket, hanem a közönségnek is. Ez az út vezethet el a tudatos képalkotásig, amikor már nem a véletleneken múlik egy-egy jól sikerült felvétel. Exponálás előtt tehát érdemes válaszolni arra, hogy mit, hogyan, mivel és miért örökítünk meg utazásunk során.

Részvételi feltételek

A fotópályázaton bárki részt vehet életkortól, foglalkozástól és lakóhelytől függetlenül. A rendezők kifejezetten biztatják részvételre azokat a turistákat, akik egyéni vagy társas úton jártak a világ bármely országában, vagy éppen idehaza kirándultak, sokat fényképeztek, de még sohasem jutott eszükbe nyilvánosság előtt szerepelni az eredetileg családi fotóalbumokba szánt fényképekkel.

A pályázat témája kötetlen. Műemlékfotók, portrék, eseményfotók, tájképek, természet- és állatfotók, városképek, stb. egyaránt beküldhetők. A pályaművek két kategóriában nevezhetők: **1. kategória:** Magyarországon készült felvételek; **2. kategória:** határainkon kívül – bárhol a világban -- készült fényképek.

Egy pályázó maximum **10 db** fekete-fehér vagy színes papírképet küldhet be, a két kategória között bármilyen megosztásban. A beküldött képek mérete **13x18 cm** legyen. A fotókat semmilyen hordozó anyagra nem kell felragasztani! A pályázatra csak olyan felvételeket nevezzenek a szerzők, amelyek **öt évnél nem régebben** készültek és a korábbi Utazás a világ körül c. fotókiállításon még nem mutatták be őket.

Valamennyi fotó hátoldalán olvashatóan szerepeljen a nevezési lappal egyezően – a kép sorszáma, a szerző neve, postacíme, továbbá az ország, a város, vagy más pontosabban meghatározható földrajzi hely, ahol a kép készült.

A rendezők javaslata, hogy mindezeket az adatokat egy öntapadós etikettre írják rá, s csak ezután ragasszák fel a képek hátoldalára.

A pályázóknak **nevezési lapot kell kitölteni**, amelyet a szervezők bocsátanak az érdeklődők rendelkezésére. A nevezési lapon szereplő információk egyezzenek a fényképek hátoldalán olvasható felirattal.

A beküldött fotókat minden szerző visszakapja, a pályázati naptárban megjelölt időpontig.

Díjazás: 1-5. díj: 5.000-5.000 Ft értékű fotóművészeti album; Különdíjak: 40 db fotóművészeti album (3.000-3.000 Ft értékben).

A pályázóknak **nevezési díjat** kell fizetni, amelynek összege: 800 Ft/fő, attól függetlenül, hogy hány fényképet küldtek be. A nevezési díjakat a pályázattal és kiállítással kapcsolatos költségek fedezésére kívánják a szervezők felhasználni (posta költség, keretezés, stb.).

Pályázati naptár:

A fotók beküldésének - és a nevezési díj befizetésének - határideje: 2004. január 10.

Zsűrizés: 2004. január 20-ig. Értesítés a zsűrizés eredményéről, a kiállítás helyszínéről és megnyitójának időpontjáról: 2004. március 1-ig.

A kiállításra nem került fotók visszaküldésének határideje: 2004. június 30.

A fotókiállítás másodbemutatói szerte az országban: 2005. április 30-ig.

A vándor-kiállításon szerepelt művek visszaküldése: 2005. május 30.

A fotópályázattal kapcsolatban további információ kérhető a Magyar Művelődési Intézet munkatársától, Győri Lajostól. Postacím: 1011 Bp., Corvin tér 8. Tel.: (1) 201-5692, (1) 213-8647; Fax: (1) 225-3786; e-mail: gyoril@mmi.hu Nevezési lap, befizetési csekk ugyanitt igényelhető és a pályaműveket is erre a címre kell beküldeni. A fotók személyesen is beadhatók.

UTAZZON ÉS FÉNYKÉPEZZEN! A jól sikerült felvételeit pedig küldje el a Magyar Művelődési Intézet fotópályázatára!

Magyar Fotográfia Napja

A Magyar Kultúra Napjához, a Költészet Napjához, a Magyar Sajtó Napjához és más, a kulturális életben meghonosodott jeles napokhoz hasonlóan egy új bevezetését és megünneplését kezdeményezi a Magyar Fotóművészeti Alkotócsoporthoz Országos Szövetsége. **Javasolják** a kortárs magyar fotográfiai közélet szereplőinek, az alkotócsoporthoz, a különféle szakmai, gazdasági szervezeteknek, közművelődési intézményeknek, állami szervezeteknek, a **Magyar Fotográfia Napjának megünneplését.**

Ez a nap, minden évben **augusztus 29-e** legyen, mert ezen a napon készült Magyarországon először, nyilvános rendezvényen fénykép (dagerrotípija). Minden fotótörténeti forrásmunka egybehangzóan állítja, hogy 1840. au-

SZAKMAI HÍREK

augusztus 29-én, a Magyar Tudós Társaság ülésén, Vállas Antal (1809-1869) bemutatta, miként lehet képet alkotni a fénysugarak segítségével, fényérzékeny nyersanyagban. Ehhez hasonló nyilvános esemény korábban hazánkban nem volt. Ezért alkalmas ez a nap arra, hogy a társadalom figyelmét a fotókultúrára és egyben, a fotótörténeti értékekre irányítsuk. Ezen a napon megemlékezéseket tartunk a fotográfiai műemlékeknél és emlékműveknél. Ezekből ma már nem kevés található, szerte az országban. Gyulán Székely Aladár szobra; Orosházán Müller Miklós állandó fotókiállítása; Szentesen Fridrich János fényírdája; Szegeden a Széchényi tér 2.a szám alatti napfényműterem; Kecskeméten a Magyar Fotográfiai Múzeum; Kaposváron a Juan Gyenes állandó kiállítása; Egerben Kepes György múzeuma és képtára; Szigetbecsén André Kertész Emlékháza és Múzeuma; Álmosdon Nemzetközi Fotómúzeum; Budapesten Mai Manó műteremháza; Marastoni Jakab és Pécsi József emléktáblája. Nem beszélve mindazon múzeumokról, levéltárakról és könyvtárakról, ahol egy, két vagy még több fotográfus életművét őrzik; és ne feledkezzünk el a temetőkről, ahol a magyar fotográfia neves alkotói síremlékei előtt tiszteleghetünk, megemlékezve munkásságukról. Augusztus 29-én feleleveníthetjük rövid előadásokban, emléküléseken a magyar fotótörténet jeles eseményeit; fotóművészeti és fotótörténeti kiállításokat rendezhetünk; plakátokat helyezhetünk el közművelődési intézményekben és a fotográfiai szaküzletekben. Tehát számos módja van annak, hogy ezen a jeles napon általában a fotókultúrára irányítsuk a társadalom figyelmét. A MAFOSZ nyilvánosságra hozza e nap országos eseménynaptárát; publikációkkal, háttéranyagokkal látja el a helyi és országos sajtót a Magyar Fotográfia Napjának rendezvényeiről és összegyűjti mindazon dokumentációkat, amelyek összefoglalják, hol, miként emlékeztek meg augusztus 29-ről. A MAFOSZ elnöksége arra kéri a tagszervezeteket és pártoló tagokat, hogy az ország minél több pontján tervezzenek és szervezzenek különféle fotográfiai eseményeket augusztus 29-én. Az előkészületekről szóban vagy írásban adjanak tájékoztatást (legkésőbb a Fotóművészeti Nyári Egyetemen), hogy július 20-ig összeállíthassuk az országos eseménynaptárt. A MAFOSZ szívesen veszi mások csatlakozását is a nemzeti fotográfiai programhoz. A helyi kezdeményezések elküldhetők faxon: (1) 225-3786; e-mailben: gyoril@mmi.hu; vagy levélben: MAFOSZ, 1011 Budapest, Corvin tér 8.

„Tradíció és megújulás” Konferencia a nemzetközi színházi fesztiválokról 2003. november 13-16. Lingén, Németország

Európában számos nemzetközi amatőr színházi fesztivál működik, amelyek általában évente vagy kétfévente kerülnek megrendezésre. Ezeknek a fesztiváloknak többnyire régi hagyományai vannak, és nagyon fontosak az amatőr színházak művészi és szervezeti fejlődésének szempontjából.

A lingeni konferencián a nemzetközi fesztiválok céljai, strukturái, valamint speciális formái kerülnek megvitatásra. A konferencia célja a fesztiválszervezők közötti együttműködés erősítése, a nemzetközi fesztiválok irányelveinek és a színházi produkciók válogatásához elengedhetetlen minőségi kritériumoknak meghatározása, valamint egy nemzetközi fesztivál tervezetének elkészítése. A résztvevők intenzív tapasztalatcseréje által a hatékony szervezés módszerei és gyakorlata új impulzusokkal gazdagodhat.

A konferencián a következő témák szerepelnek: fesztiválok tervezése és szervezése; a csoportok kiválasztásának minőségi kritériumai; a szakmai viták formái és az előadások értékelése; fesztiválok felépítése – speciális téma és speciális célcsoport; díjak és értékelés; finanszírozási szintek és struktúra.

A konferenciára elsősorban fesztiváligazgatókat, szervezőket, az AITA/IATA országos központjainak adminisztrátorait, és európai színházi szervezeteket várnak résztvevőként.

Érkezés: 2003. november 13-án (csütörtök) 18.00-tól a Professzorok Házában. A konferencia megnyitója: 19.00 Professzorok Háza.

Elutazás: 2003. november 16. (vasárnap) 14.00 után.

A konferencia nyelve angol és német.

Szervező: AITA/IATA Európai Központja (European Centre Européen of IATA/AITA)

Elnök: Norbert Radermacher (az AITA/IATA Európai Központ igazgatója)

A részvételi díj 150 EUR amely magában foglalja a szállás és a teljes ellátás költségeit is. Az utazás költségeit a résztvevőknek maguknak kell vállalniuk.

A részvételi díj átutalással fizetendő a következő címre: IATA (European Centre)

Bank: Sparkasse Emsland, Bank kód: 266 500 01

NOLADE21EMS számlaszám: 53 000 378

2003. június 1-ig történő fizetés esetén a részvételi díj csak 140 EUR!

Jelentkezési lap: Gelencsér Tünde

AITA/IATA magyar központ

Magyar Művelődési Intézet, Corvin tér 8.

gelencsert@mmi.hu 30 / 99 70 444

TISZTA SOROK

Hajtott jóra a túlságos rossz.

Tett bátorrá, hogy már ne féljek.

Tisztítom folyvást – amíg mocskos –
Magamban az emberiséget.

Illyés Gyula: Dólt vitorla. Versek. (178. p.)
Szépirodalmi Könyvkiadó Budapest 1965.